

• LITERATURĂ • ARTĂ • CULTURĂ •

MİŞCAREA LITERARĂ

Anul I Nr. 1 - 2002 BISTRITĂ

- Niculae Gheran - "Mișcarea literară" între ieri și azi • Sub zodia lui Nenea Iancu (Ion Moise, Vasile Gogea, Nicolae Bosbiciu) • H.- R. Patapievici, Un modern tulburat • Un altfel de Steinhardt • Poezie: Gheorghe Grigurcu, Lucian Vasiliu, Gavril Moldovan • Proză: Gheorghe Crăciun, Aurel Podaru • Dialogurile "Mișcării literare": Mihai Sin • Format în duhul clasicismului - Bartolomeu Valeriu Anania • Adrian Popescu - Solidaritatea scriitorilor • Ruxandra Cesereanu - Scene din mentalul românesc • Arhiva Reboreanu • Echivalențe: Eugénio de Andrade • Christos Yannaras • Antonio Sicari •

MIȘCAREA LITERARĂ

ANUL I No 1
3 ianuarie 1924
Gazeta

Gazetă săptămânală de critică și informație literară
artistice și culturale
Director: LIVIU REBREANU

5 Lei
Abonamentul: 250 lei pe an
ADMINISTRATOR
109, STRADA TOMA TATU, NO. 1
Târgu Mureș

Revistă de literatură, artă, cultură

Director fondator: Liviu REBREANU (1924)

Serie nouă,

Anul I, nr. 1, 2002

Redactia:

Olimpiu NUŞFELEAN - director

Ioan PINTEA - redactor şef

Ion MOISE - redactor şef adjunct

Virgil RATIU - secretar de redacție

Număr ilustrat cu lucrări de **GRIGORE BRADEA**

Coperta: Marcel LUPŞE

(în imagine Liviu Rebreanu, Bucureşti, 1941 - fotografie inedită, detaliu, colecția Enea Ilieșiu)

Corectura: Carmen SABĂU

Tehnoredactare: Nicoleta DOHOTARI, Valentin BUF

Adresa redacției: Bistrița, 4400

str. Alexandru Odobescu nr. 3

tel/fax: 0263/233345

Editori: Casa de Cultură a Sindicatelor Bistrița

Editura "Aletheia" Bistrița

Alexandru CÂTCĂUAN - director administrativ al revistei

Tipar: SC Aletheia SA Bistrița

str. M. Eminescu nr. 4-5

tel/fax: 0263/233419; 233379

Acest număr apare cu sprijin de la:

Primăria municipiului Bistrița

Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniul

Cultural Național a județului Bistrița-Năsăud

S.C. Bere-Malț S.A. Bistrița

S.C. Raal S.A. Bistrița

ISSN - 1583 - 1957

SUMAR

Editorial / 1

Liviu REBREANU: Mișcarea literară / 2

Niculae GHERAN: "Mișcarea literară" - între ieri și azi / 4

Ion MOISE: Geneza unora dintre schițele lui Caragiale / 6

Vasile GOGEA: Fișe pentru o oftalMoftologie / 8

Nicolae BOSBICIU: Al matale, Caragiale / 12

Olimpiu NUŞFELEAN: H.-R. Patapievici, un modern tulburat / 14

Andrei MOLDOVAN: Un altfel de Steinhardt / 17

Gheorghe GRIGURCU: Poeme / 19

Mihai SIN În dialog cu Nicolae Băciuț / 21

Gheorghe CRĂCIUN: Orice corp cade liber la pământ (proză) / 27

Ioan PINTEA: Format în duhul clasicismului / 31

Aurel RĂU: Pliant cu vedere de epocă (poem) / 34

Adrian POPESCU: Solidaritatea scriitorilor / 35

Mircea MĂLUT: Lirismul antinomilor dionisiace / 38

Lucian VASILIU: Poeme / 41

Cornel COTUTIU: Când nu mai dorești să vină autobuzul / 42

Ştefan ILOAIE: Nae Ionescu - profesor și gazetar / 43

Gavril MOLDOVAN: Taciturnalii (poeme) / 45

N. STEINHARDT: Franța, ca republică și monarhie / 47

Aurel PODARU: Luminița, verișoara mea de la oraș (proză) / 50

Ruxandra CESEREANU: Scene din mentalul românesc / 52

Victoria OMETIȚĂ-BOICA: Poezii / 55

Mihai AMARIE: Poezii / 56

Niculae GHERAN: La deschiderea unei rubrici de documente / 57

Vasile George DÂNCU: O palmă de literatură / 59

Simona KONRADI: Riscul călătoriei / 61

Sorina Gabriela COSTEA: Ceas de zenith / 61

Simona KONRADI: Poezia lichidă / 62

Ion Radu ZĂGREAN: Fiziologile politicului / 63

Căutându-se pe sine / 65

Ion MOISE: "Miorița străbate lumea" / 65

Alexandru PINTESCU: "Protocroniștilor" eurocentrisului / 66

Camelia TOMA: Spectacolul lingvistic în "Angajare de clovn" de Matei Vișniec / 68

Sorin GÂRJAN: Memorialul durerii / 70

George Vasile RATIU: I.Th. Ilea, ipostaza poetică / 71

Eugénio de ANDRADE: Poeme (traducere de Andrei Moldovan) / 73

Christos YANNARAS: Ortodoxia în cadrul civilizației europene - istorie și viitor (traducere de Ștefan Vasacos) / 77

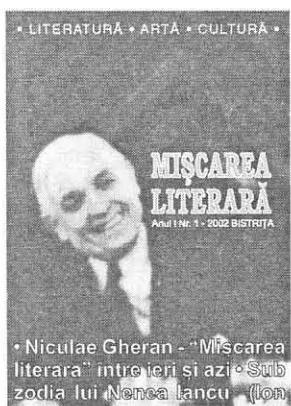
Antonio SICARI: Martir al carității (traducere de Olimpia Pop) / 80

Odile SERRE: Recviem pentru o țară pierdută (traducere de Virginia Nușfelean) / 83

I. M.: Peisaj revuistic / 84

Redacția respectă grafia autorilor.

Cuvînt de început

Apariția unei reviste literare este o punere pe cale într-un orizont de propuneri și așteptări dintre cele mai diverse și mai incitante. Indiferent de miza proiectului, este un act temerar mai ales atunci când piața cărții este concurată de piața de blugi, de Mercedesuri sau de acțiuni. „Comercianții” din piața cărții sănătății sunt vînzători de iluzii. Astă în cazul când îi definim metaforic. Ei sănătății ai ideilor prin care ființa își află, își regăsește sau își întărește temeiul. E o căutare a unui temei cultural, o încercare, în care ne angajăm cu cele mai bune intenții. Apoi este și dorința de reflectare a fenomenului literar și artistic în ceea ce acesta are specific unor geografii culturale mai largi sau mai restrânse.

Titlul revistei lui Liviu Rebreanu ne obligă mai mult, desigur. Însă preluarea acestui titlu se face în alte vremi, în alte spații literare, cu schimbări inherent gestionate de o altă realitate literară. Sentimentul secetei literare mai poate fi detectat. Acest sentiment, împotriva căruia se ridică fondatorul romanului românesc modern, trebuie contracarat. Dacă ar fi să ne referim direct la programul directorului de revistă Liviu Rebreanu, am putea spune – în termeni generali – că revista noastră ar aspira să se adreseze celor „care iubesc scrișul românesc de ieri și de azi”.

Căutând să reflecte „bogăția rîvnei creațoare”, *Mișcarea literară* va încerca să-și deschidă paginile tuturor creatorilor de literatură și de artă din țară, indiferent de generație, de crez artistic sau de tehnici de creație. Va căuta să reflecte temele specifice literaturii de acum, prin mijloace care să exprime adecvat atât travaliul scriitorului, cât și să răspundă orizontului de așteptare al cititorului. În același timp, publicația noastră va dedica pagini distințe scriitorilor porniți de pe aceste meleaguri, cât și celor care trăiesc și scriu aici. Pentru noi, revista se constituie într-o șansă în plus de ieșire dintr-o anumită geografie a marginii, în relație cu o cultură națională, de la care se revendică.

Editorial

Pornim la drum cu un bogat bagaj de intenții. Dar intențiile sănătății validate numai de fapte. Am fi bucuroși să constatăm că revista va fi expresia unor fapte literare binevenite și așteptate de colaboratori și cititori.

„M. l.”

LIVIU REBREANU

MIŞCAREA LITERARĂ

Basmul stupid despre "seceta literară" mai găsește și azi colportori. Critici provinciali, profesori anchilozați, poetaștri deveniți reporteri gratuiți, gazetari atotștiitori, în sfârșit toți bătrânii neputincioși, a căror sete intelectuală se astămpără suficient din vagi foiletoane de amintiri școlare, ridică din umeri cu dispreț când e vorba de viață literară română contemporană și oftează după Eminescu, precum contemporanii lui Eminescu suspinau după Bolintineanu.

În realitate calomniatorii secetei literare nu citesc pe scriitorii de azi, cum nu i-au citit nici pe cei de ieri. Tânărurile lor sunt false și jignitoare. În ele transpiră un conservatism cu atât mai imbecil cu cât e mai prefăcut. Nu e îndărjirea unei pasiuni, totdeauna respectabilă, ci absența totală de aspirații culturale, semnul patent al barbariei sufletești. Când nu se confundă cu ei, disprețiitorii sforțărilor literare moderne sunt frați de cruce cu snobii ridicoli care se fălesc a nu citi românește, sub pretext că citesc franțuzește sau nemțește, deși goliciunea lor intelectuală tășnește violent prin îngâmfarea prostească.

Mișcarea literară, evident, nu se adresează necredincioșilor cu inima seacă pe care îi detestăm. Nu vom încerca noi să-i convingem că e primăvară, când ei nu sunt capabili să vază pomii înfloriți sau să audă cântecul vesel care umple văzduhul. Snobii și Tânărurile noștri vor continua să se adape din izvoarele estetice ale revistelor de vară și ale cabaretelor cu miroșuri pornografice.

Încrederea noastră merge spre cei mulți care iubesc aievea scrisul românesc de ieri și

de azi. Aceia vor fi tovarășii noștri de drum, credința lor com căuta s-o întărim, călăuza lor dorim să ajungem.

Literatura, artele, cultura românească se află, credem, într-o epocă de înflorire fără pereche în scurta noastră istorie culturală.

Acum un sfert de secol se puteau număra pe degete cărțile ce apăreau în cursul unui an, în câte o ediție modestă care totuși putrezea prin rafturile puținilor librari; azi apar sute de volume noi în fiecare an, în mii de exemplare, găsind câteva mii de cititori siguri. Toamna aceasta singură ne vestește mai multe romane de câte a produs întreg veacul nostru de viață literară. O singură stagiu de teatru reprezintă azi mai multe piese românești noi decât o jumătate de secol înainte de război. Expozițiile de artă sunt mai numeroase azi, într-un sezon, decât odinioară în zece ani...

Scepticii vor ridica din umeri cu superioritate: "Dar calitatea?... Acum o jumătate de veac aveam, adevărat, cărți puține, dar bune; într-un an a ieșit Eminescu, în alt an Creangă, Caragiale, Luchian. Tot astfel scepticii de mâine, aruncând în calea avântului lor numele unora dintre cei de azi..."

Cantitatea, indiferent de valoare, dovedește totuși bogăția râvnei creațoare. Înainte de-a alege, trebuie să ai din ce anume să alegi. Cantitatea devine astfel premisa calității. Bogăția cantitativă permite o mai îngrijită selecție calitativă.

Scepticismul în fața operei de artă nu poate fi fecund decât când e dezbrăcat de indiferență. Scepticismul e sinonim cu criticismul, nu cu ignorarea premeditată.

Bogăția producției literare și nevoia unei călăuze selective justifică apariția noastră.

Presa politică asimilează informația și critica literară cu cele comerciale și senzaționale, lăsându-le în seama întâmplării. Periodicele literare caută mai ales creația însăși, practicând din ce în ce mai puțin critica și informația directă.

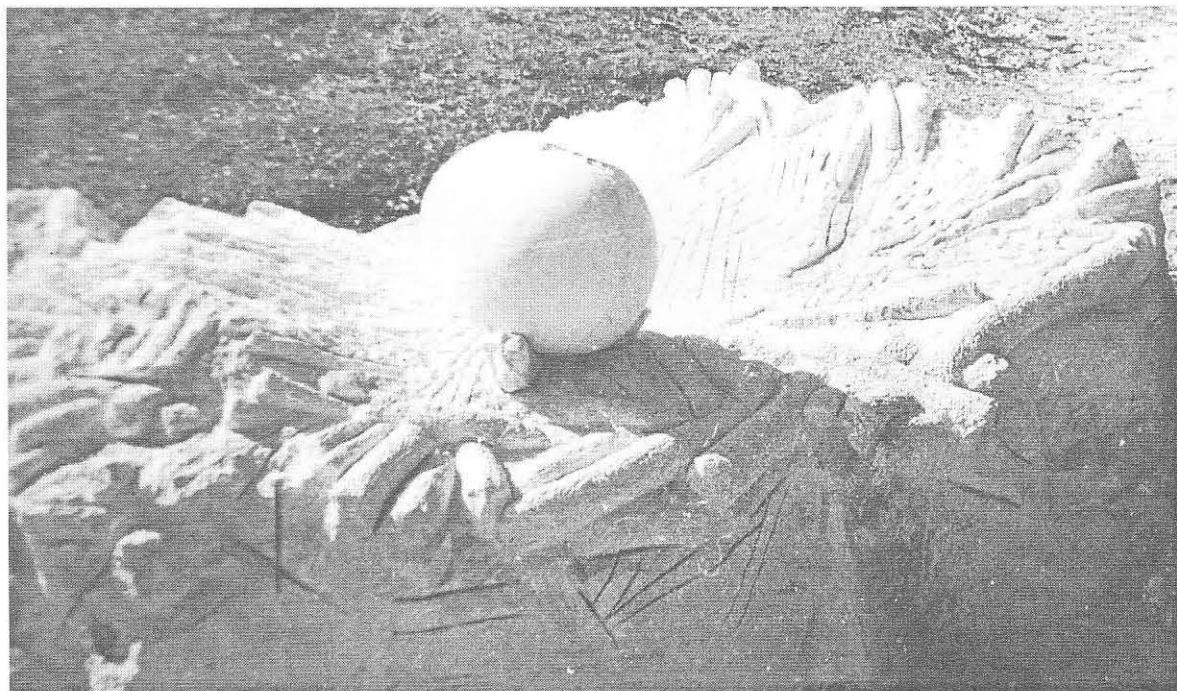
Mișcarea literară are astfel un rol de împlinit, special, în publicistica românească, mai însemnat poate decât gazetele similare în străinătate. Noi trebuie să fim veriga de unire între creatori și cititori. N-am să oferim cititorului producția însăși ci să-i atragem atenția asupra ei.

Selecția noastră se impune să fie și sceptică și iubitoare. Din cantitatea bogată noi avem să ne silim a pune la o parte, pentru cititori, ceea ce conștiința noastră va găsi și mai prețios.

Pornind așa, nu cunoaștem nici dușmani, nici prieteni, ci numai tovarăși. N-am preferințe pentru anume curente sau bisericuțe, ci numai pentru opera de artă adevărată, ori de unde ar veni. Dacă totuși vom iubi mai mult operele răsărite din însuși pământul nostru, cine ne-ar lua-o în nume de rău? Edificiul culturii românești nu se poate ridica decât pe temeliile trecutului. Dezrădăcinările sunt primejdioase, chiar în artă. Tradiția adevărată e o simplă merinde sufletească. Fără ea nu poți pleca la drum, decât riscând să te poticnești la toate cotiturile. De altfel cea românească e cea mai primitoare și cea mai înțeleagătoare, fiind că n-are forme rigide și nici pretenții absolute ci numai intenții împăciuitoare. În sânul ei se pot uni totdeauna trecutul cu viitorul spre a oglindi aievea prezentul.

Editorial "Mișcarea literară", nr. 1, 15 noiembrie 1924

Cuib

MIȘCAREA LITERARĂ - Între ieri și azi -

Niculae GHERAN

“Mișcarea literară” a apărut inițial la București, în ziua de 15 noiembrie 1924, subtitlul desenându-i profilul: “Gazetă săptămânală de critică și informare literară, artistică și culturală”. Întreaga concepție redațională aparține lui Liviu Rebreanu, afirmat încă de pe atunci prin “Ion” și “Pădurea Spânzuraților”, rămase până azi pietre de temelie ale romanului românesc modern. Revenirea autorului la gazetărie, fie ea și ipotetică, nu era de natură să mire pe nimeni, cât timp, până la povestea Glanetașului, Tânărul ardelean trebăluise vreme de 10 ani pe la zestre precum “Ordinea” și “Rampa”, sute de articole, reproduse de noi în ediția critică de “Opere”, fiind mărturia unei acerbe ucenicii literare, ce-ar fi fost totalmente dată uitării, dacă afirmarea romancierului nu ne-ar fi obligat mai târziu să mergem pe urmele lui. Și-apoi să nu uităm: ani de zile îndeplinise funcția

de secretar literar la revistele “Con vorbiri critice” și “Sburătorul”, dovedindu-se o mâna forte pe lângă doi mari conduceri de cenacluri: Mihail Dragomirescu și E. Lovinescu. Acum îl avea ca secretar de redacție – funcție – cheie

în viața unei publicații – pe A. Dominic, poet și dramaturg modest, care, încă de pe vremea când îl chema Reichman, avusese o prețuire deosebită față de cel ce-avea să devină patriarhul romanului românesc. Pe vremea când Rebreanu era, ca și el, un obscur gazetar, pe deasupra și fugărit de austro-ungari, ca nesupus la mobilizare – îi trimitea țigări la Iași, fără să bănuiască că în raniță “dezertorului” se afla și un baston de mareșal. În plus, să mai ținem seama că, bănește, revista avea să fie subvenționată de cununatul lui A. Dominic, un bogățăș care acceptă provocarea celor doi confrăți, suportându-le pagubele până la 17

octombrie 1925, când săptămânalul sucombă, după apariția a 49 de numere.

La data apariției, mai existau publicații cu profil înrudit, începând cu vechile “Con vorbiri literare” și “Viața Românească” și sfârșind cu periodicele de după Marea Unire: “Universul literar”, “Adevărul literar și artistic” sau “Gândirea”. Acestea, însă, fie că păcătuiau printr-o formulă gazetărească vetustă, fie că se rezumau la un cerc anume de colaboratori, îngustând sfera de circulație a ideilor, prin excelență policrome, cel puțin ca factură artistică. Articolul-program, semnat de Rebreanu, se ferește de orice inovație teoretică, amendând din capul locului ideea “secetei literare”, vehiculată în epocă. Ca și astăzi, nici atunci viața literară nu era lipsită de cărți, mai mult sau mai puțin meritoase, osândite să se piardă însă, în tintirimul anonimatumului. De aici “nevoia unei călăuze selective” – subliniată de Rebreanu, preocupat să asigure o cât mai deplină obiectivitate “în toate chestiunile de literatură și artă”.

Pentru a cunoaște adevărata ale lui intenții, spiritul ce l-a guvernat în decizia înființării “Mișcării literare”, ar trebui recitite articolele sale care au precedat apariția ei, semnate în paginile ziarului “România”, unde fusese invitat să colaboreze, de calvarul profesorilor, mizeria muncii intelectuale, politica hârtiei, decăderea instituțiilor culturale sau jalea din domeniul presei, dezbatute în raport cu fărădelegile din jur, parcă ar fi fost scrise astăzi, fiind de o actualitate înfricoșătoare.

Nevoia revistei apare într-un context social-politic dat, invitându-ne, involuntar, la paraleisme de tot felul. Ca mai toti din generația lui, Tânărul ardelean sperase că Unirea să desferice gândirea multor spirite, convins că, prin afirmarea valorilor culturale, însăși istoria țării va intra pe un nou făgaș. După cum, la sfârșit de veac, urmașii lui aveau să spere că Revoluția din 1989 le va netezi

calea spre o viață mai bună. Dezamăgirea profundă a marelui romancier este substratul intențiilor sale de a corecta, la nivelul posibilităților sale, o stare jalnică, ostilă unui climat cultural propriu unei nații civilizate. La fel ca Rebreamu gândeau și colaboratorii lui, între care Perpessicius, Tudor Vianu, Felix Aderca, Scarlat Struțeanu sau Pompiliu Constantinescu.

Degeaba viața culturală își dezvăluia potența creatoare, atâtă timp cât intensitatea ei era pusă la îndoială de cei pentru care un agent electoral valora mai mult decât un om de carte, pretextându-se adesea "lipsa calității". Atunci și mai târziu se uita că ierarhia în domeniul literaturii și artei o impune timpul, numai printr-o selecție naturală, nicidcum măsurile represive dictate de o politică bugetară meschină. Numai astfel putem înțelege retorica romancierului, ce s-a aflat întotdeauna în afara luptei politice:

"Acuma de ce încep economiile de la carte și artă? Pentru că omul politic român este imbecil, barbar și anticultural. Cine ar fi dispus să nu mă credă, să binevoiască a asculta discursurile "parlamentare" sau a citi articolele de gazetă ale oamenilor noștri politici. Cum să ceri simpatie pentru artă și cultură unor oameni care nu sunt în stare să încheie o frază, care nu se pot ridica o clipă deasupra meschinelor interese și intrigii de culise? Artă și cultura românească n-au să aștepte decât dușmanie de la oamenii politici de azi!" (L.R., 11 martie, 1923).

De la aceste afirmații s-a scurs multă apă pe Dunăre, ceea ce nu înseamnă că, în timp, și-au pierdut semnificația, rostul.

Desigur, orice generalizare în formularea unor răspunsuri la mai vechi întrebări nu-și are rostul. Un lucru e clar: la vremea începuturilor sale literare, Rebreamu nu s-a aflat pe o scară de valori superioară multor confrății ai zilelor noastre, ca să nu mă refer exclusiv la cei rămași pe meleagurile lui natale. Efortul celor de bună-credință de a-l sprijini rămâne singura lor șansă de a face un pas înainte.

Deie Domnul ca acumă, la Bistrița, excepția să întărească regula dezinteresului amintit. "Semne bune anul are", dacă ținem seama că un Consiliu Județean, alcătuit din reprezentanții mai multor partide politice, a sprijinit inițiativa președintelui său, Gheorghe Marinescu, de a se implica în realizarea unor lucrări fundamentale, de interes național, aparținând marilor oamenilor de cultură, de obârșie bistrițeană, în coeditare cu Academia Română. Pentru contemporani, existența unei reviste de profil literar-artistic se află sub cupola acelorași năzuințe. Într-un viitor mai mult sau mai puțin depărtat, Fundația Rebreamu ar putea coordona activitatea multor asociații existente, devenind gazda unor manifestări culturale de mare ținută intelectuală, un centru de exegeză care să adune în jurul său cele mai competente condeie ale domeniului.

Să nu lăsăm însă prea multe griji pe seama viitorului, atâtă timp cât prezentul ne obligă să-i înțelegem dezideratele, nevoia de legitimitate culturală, în pofida uei paupertăți spirituale rău prevestitoare.

Compoziție (ceramică mică)

GENEZA UNORA DIN SCHIȚELE LUI CARAGIALE

Ion MOISE

Acum, în Anul Caragiale, răsfoind inegalabilele sale schițe sau proze scurte, atinse de aripa genială a sarcasmului, satirei și sublimei ironii, adesea convertite în șarjă, ne-am gândit că în ar fi lipsit de interes să ne raportăm și la geneza câtorva din aceste memorabile "monumente" de limbă și artă narrativă a marelui nostru dramaturg, pe care, nu întâmplător, George Călinescu îl a sa "Istorie a literaturii române de la origini până-n prezent", îl trecea la rubrica "Marii prozatori", alături de Ion Creangă și Ion Slavici. În fapt, schițele lui Caragiale nu sunt altceva, în marea lor majoritate, decât scurte scene din viață, care pot și au fost de altfel dramatizate, constituind și excelente scenarii de film. Să ne amintim de "Telegrame", "Bubico", "Amici", "C.F.R.", "Justiție", "Un pedagog de școală nouă", "Căldură mare", "D-l Goe", "Petițiune" și.a. tot atâtea scene dramatizate și filmate în care au evoluat actori de clasă: Giugaru, Birlic, Antoniu, Ciubotărașu, Beligan, Piersic și mulți alții.

Dar multe din aceste schițe și povestiri, au la bază motive și personaje reale, luate direct din viață, indivizi pe care Caragiale i-a întâlnit în diverse medii sociale, plecând de la mahalalele bucureștene și ajungând până în saloanele înaltei protipendade a timpului. Un astfel de ins care a devenit cap de serie pentru o întreagă tipologie este, de exemplu "Mitică", personaj care apare frecvent nu numai în schițele

ce-i poartă numele dar și în alte povestiri satirice ca: "Proces verbal" sau "Justiție". Mergând pe cursul genezei unora din schițele lui Caragiale, ne vom referi, pentru început, la acest personaj căruia critica de specialitate, începând cu Zarifopol și terminând cu Șerban Cioculescu, îi acordă un interes deosebit, considerând că paternitatea îi aparține prin excelență marelui scriitor (I.L. Caragiale - "Opere", vol. 2, ESPLA, Buc. 1960, Ed. critică de Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, Silvian Iosifescu). După Ecaterina I.L. Caragiale, modelul personajului ar fi

fost viitorul primar al Sinaei și marele filatelist, Gh. Matheescu, care era și patronul unei bodegi căreia Caragiale i-ar fi făcut și o reclamă în versuri (Ecaterina I.L. Caragiale - "Amintiri despre I.L. Caragiale").

Rămânând la mărturiile fiicei lui Caragiale, Ecaterina, redăm mai jos un fragment din "Amintiri despre I.L. Caragiale": "Acolo (la Sinaia) avea doi prieteni cu care se înțelegea: leica Țica, zarzavagioaca, cu care "filozofa" timp îndelungat, studiind-o amănunțit și Matheescu, patronul unui magazin de "Coloniale și delicatessen", în care a descoperit pe celebrul Mitică (cu miticismele lui, pe care ni le povestea și nouă când se întorcea acasă)" (Apud op. cit. p. 612).

Publicate mai întâi în "Universul" din 14 ianuarie 1900, în foileton, replicile lui mitică au fost retipările într-o broșură de 13 pagini din care s-a păstrat o ediție princeps din 1902. În același an, în "Universul", Caragiale solicita cititorilor, vizavi de Mitică, să colaboreze la strângerea a cât mai multe materiale despre celebrul personaj. Din păcate, apelul a rămas fără rezultat. Personajul a fost ulterior reluat de întreaga presă umoristică, impunându-se, aşa cum l-a caracterizat Caragiale însuși: ca "parizianul nostru oriental". El se definește a fi un temperament bătăios dar care face pe neseriosul din distractie. La fiecare vorbă, găsește o variantă sinonimă cu context umoristic. În gura sa se amestecă locuțiuni periferice cu expresii selecte (monșer, parol), grecisme și turcisme (mangafa, ipohondrie). Mitică e un amestec de intelect și ignoranță, un tip superficial care știe totul și nimic. Cu timpul, a ajuns prototipul micului burghez bucureștean, șmecher, semidoct, agramat și totuși inventiv verbal, spiritual și imprevizibil, care beneficiază din partea lui Caragiale de o ironie protectoare. Mitică are într-un fel oroare de convenție. Pentru el "mititeii" sunt "indivizi", "țuicile" sunt "idei" în expresii ca: "Băiete, dă-ne câte-o "idee"! iar durerea de măsele o tratează cu "rădăcină de clește". Personajul poate fi întâlnit în

Sub zodia lui Nenea Iancu

"Justiție". Mergând pe cursul genezei unora din schițele lui Caragiale, ne vom referi, pentru început, la acest personaj căruia critica de specialitate, începând cu Zarifopol și terminând cu Șerban Cioculescu, îi acordă un interes deosebit, considerând că paternitatea îi aparține prin excelență marelui scriitor (I.L. Caragiale - "Opere", vol. 2, ESPLA, Buc. 1960, Ed. critică de Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, Silvian Iosifescu). După Ecaterina I.L. Caragiale, modelul personajului ar fi

toate sectoarele societății românești din perioada marelui dramaturg: în administrație, în justiție, în școală, în ministere, în poliție. Comisarul Secției 55 din capitală, Mitică Pișculescu este și el un reprezentant al acestei tipologii. După criticul Paul Zarifopol, și acest erou are un substrat real, Caragiale a plecat în schița "Proces verbal" de la cazuri autentice. Unele mostre reale de procese verbale au fost publicate în diverse foi umoristice contemporane scriitorului, precum și în reviste literare, cum este bucatea "Gramaticale" publicată în "Convorbiri literare" (III, 15 feb. 1870, p. 426): "Noi... subcomisarul de poliție având în vedere rezoluția camirei și femeia Marghioala a lui Vasile Chetrarul recomandată nouă din preună cu o blană de hulpe care furând în calitate de servă la D. Gheorghiu de profesiune blănăr, intrând în dughiană și furând o blană în calitate de vulpe verbie cam roasă fugind, vânându-se de sergentul din post, prințându-se în ograda bisericei Sf. Neculai însă fără blană, imisa blană găsindu-se zvârlită la câțiva pași despre care apucându-se a întrebuițat forță majoră din care se cunoaște că imisa este fură cu infracțiune smulgând-o dintr-un cuiu. Drept care încheindu-se acest proces verbal se va supune camirii dimpreună, cu imisa fimee și blană sub pază sigură spre a nu scăpa prin forță sau viclenie" (I. L. Caragiale "Opere", ESPLA, Buc., 1960, pp. 605-606).

Alte texte autentice sunt: raportul unui comisar ieșean către Agie privitor la neorânduiala "ce o fac vezetiei" care-și așteaptă stăpânii la ieșirea din teatru, datată în februarie 1839 și publicată de Teodor Burada în "Istoria teatrului din Moldova", I, Iași, 1915. Mai notăm și o sentință a Tribunalului Ilfov, cu data de 21 septembrie 1892, din care reproducem un fragment: "Văzând instrucțiunea orală din care rezultă: că inculpată E.A. de o înaltă condițiune socială încă de acum 4 ani cedând unei pasiuni ce se născuse în inima Tânărului G.N. legând relațiuni intime la început fără promisiuni de a se lua în căsătorie mărturisește inculpată în care spațiu de timp fiecare-și corespunde simțăminte și gândurile prin mai multe scrisori atingând numărul de 1.500 misive, declară N., iar în urmă, se nasc pretenții din partea Tânărului N. de a forța pe inculpată..." (Apud Op. cit., p.606).

Iată, texte aflate la distanțe diferite de timp și care au constituit tot atâtea documente care au stat la baza "Procesului – Verbal" al lui Caragiale, în fond o sinteză a atâtore formule oficiale stupidide, agramate și semidocte, din perioada și epoca lui Caragiale. Ne permitem să redăm și un prim pasaj din textul lui Caragiale: "Astăzi Miercuri 27 Oct. anul una mie nouă sute orele 1 p.m. Noi comisarul

secției 55 după reclamația părților și anume domnișoara Matilda Popescu de profesiune particulară menajeră împreună cu mama sa d-na Ghioala Popescu idem, domnișoara Lucreția Ionescu de profesiune rentieră împreună cu mătușa sa d-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră și d. Stavrache Stavrescu de profesiune proprietar, după ce l-am eliberat azi dimineață de la secție, deoarece la fața locului pentru scandalul provenit, s-a pronunțat cu vociferări la adresa guvernului, care este un obiceiu al său cunoscut de toți concetățenii din această suburbie și în contra noastră chiar în exercițiul funcțiunii, transportându-ne în strada Graților No. 13 bis unde se află imobilul în cestiune al susmenționatului proprietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnișoarei Matilda Popescu cu mama sa pe șase luni, de la Sf. Dumitru corent până la Sf. Gheorghe următor și pe care nu-i permite a intra în posesiune numai cu arvuna fără a completa chiria. Iar domnișoara Lucreția Ionescu cu mătușa sa trebuie să se mute și pretinde că nu vrea, deși proprietarul susține că i-a rămas pe trecut datoare 22 lei, lăsând și sobă stricată, care d-sa contestează și nu lasă nici o mobilă amanet, constatănd următoarele: (...)".

Dar Mitică figurează mascat sau direct în mai toate schițele lui Caragiale, profilul său fiind admirabil surprins de George Călinescu în a sa "Istorie...", unde personajul reprezentativ de tip balcanic-meridional e văzut ca "un cetățean volubil, de loc singuratic (aşa) ca provincialii lui Brătescu-Voinești sau ai lui Sadoveanu, având în cel mai înalt grad pe suflet interesele țării, pe care le vede întotdeauna în negru (Stăm rău, foarte rău, domnule), având soluții pentru toate problemele la ordinea zilei". Lache se plângă lui Mache de faptul că nu are linistea vieții asigurată în țara lui unde și pentru Nae, un alt personaj de tip Mitică, nimic nu-i bun, totu-i moft, până și recolta de rapiță. Îl găsim de asemenea pe Mitică în variantă feminină, cum este Mari Popescu, doamna care intervine în favoarea unui candidat pe care nu-l cunoaște, sau în omul care se angajează să ducă o petiție la cameră și ajunge în capitală, după închiderea corpurilor legislative, și cam toți având corespondență între cei care se învârteau în jurul berăriilor din Piața Teatrului din București.

Un loc mai aparte îl detine "pedagogul de școală nouă", Mariu Chicoș Rostogon, un soi de Mitică pe linie ardeleană. Are și el suficiență lui Mitică dar mai mult pe linia prețiozității de limbaj și de atitudine, pozând în om corect dar până la urmă, fiind tot atât de corrupt și dedat compromisurilor ca și eroul bucureștean. El face

favoruri unor odrasle provenite din anturaj sau din înalta protipendadă și nu se sfiește să le tolereze prostiile nici măcar în prezența inspectorului școlar. “Că-z ăsta doară iaște un școler emininke”! zice el despre un elev care a debitat numai stupidități.

Publicată în 1893 în “Moftul român” sub titlul general “Școala română”, ciclul de schițe “Un pedagog de școală nouă” pleacă tot de la un model viu în persoana transilvăneanului Constantin Sechelarie, care preda germana la Școala Domnească nr. 1 din Ploiești. (G. Zagoriț – “Din copilăria lui I.L. Caragiale” pub. în “România viitoare”, 20 nov., 1923)

Unii contemporani au recunoscut în Mariu Chicoș Rostogan pe V. Gr. Borgovan, profesor bine cunoscut în cercurile pedagogice de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Ca profesor și revizor școlar, se știe că marele scriitor era adversar al metodei intuitive, optând pentru expunere și prelegere școlară. De aici și ironia sa față de dascălii, în speță ardeleni, adepti ai acestei metode. Iată cum apare Mariu Chicoș Rostogan în calitate de conferențiar susținător al acestei metode: “Onorat aughitoriu, Vom căuta să ne rostim astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămatika în jenere și apoi numai doară ghespre metoda intuikivă și despre răspunsurile neapărake, nețăsitake ghe lojica lucrurlui, amăsurat inkelienții școlerului”! Metoda se bazează pe întrebări adresate elevului care presupun și răspunsul. După cum afirmă Ioachim Botez în

articoul “Caragiale la catedră” apărut în “Universul” din 19 ianuarie 1952: “Rostoganul a trăit cu adevărat în carne și oase. El s-a chemat Borgovanul și a scris o carte despre buna creștere: “Ionel sau educația unui bun copil”.

Ca scriitor realist, Caragiale a creat totuși un personaj tipic, o sinteză a mai multor “rostogani”. În calitate de revizor și profesor, Caragiale a întâlnit învățători abuzivi, severi cu elevii săraci și toleranți, până la exasperare, cu cei proveniți din familii bune. Dar la Rostogan, dramaturgul, dovedind a fi un mim de excepție, ironizează și deformările graiului, palatalizarea excesivă, latinismele și expresiile cu aluzii zoă sau jignitoare, pe unele considerându-le ca făcând parte din metodă: “Bravo, mă! Prostovane! (îi zic aşa nu spre admonițiune, ci spre înghemn și încurăjare)”.

Așadar eroii caragialești au avut în mod indubabil corespondență în realitatea imediată a epocii, marele scriitor evocând scene și personaje întâlnite aievea în mediile bucureștene dar și în cele provinciale, reproducând adesea și povestiri auzite de la alții, mai ales în “Moftul român”, trecute prin filtrul imaginației, o imagine quasi terestră, dar cu un bogat substrat alchimic, producătoare de aliaje umane memorabile, pătrunse cu timpul în oralitate. Lefterii, gudurăii, rostogani și mai ales miticii au o conotație onomastică de masă, ei putând fi identificați și astăzi, fiind mai actuali decât oricând.

FIȘE PENTRU O OFTALMOFTOLOGIE

Vasile GOGEA

Ce n-a băgat de seamă Ibrăileanu

“Îi urăsc, mă!”, își amintește mentorul *Vieții românești*, G. Ibrăileanu, că i-a spus odată Nenea Iancu despre Rică, Farfuridi, Cațavencu, Mache, Lache, et. Comp. (în *Scriitori români și străini*, vol. I, Editura pentru literatură, 1968, p. 257). Oare de ce Nenea Iancu “trata” (sau “persecuta”) pe unele dintre personajele sale cu ură și pe altele cu tandrețe?

Pentru că, spune Ibrăileanu: “Caragiale ură prostia”. Mai cu seamă atunci când e “și cu pretenții”. (“Prostul, dacă nu-i fudul, n-are haz”, obișnuia să spună.) “Iar prostia – notează în același loc Ibrăileanu – devine pretențioasă mai ales când e ajutată de cultură. Cultura însăși dă prostiei posibilități de manifestare, o diversifică, o

multiplică, dar încă pseudocultura, ori similicultura, ori semicultura – adică toate felurile de <<cultiuri>> care hrănesc și dau aripi prostiei tipurilor lui Caragiale!”

Foarte judicios și foarte exact. Dar cred că mai există un motiv serios al urii lui Nenea Iancu față de unele personaje ale sale. Si anume, că **făceau prea mult zgromot**, zgomotul trăncănelii lor neîntrerupte, “asurzitoare” care rănea profund auzul fin, de mare meloman, al lui Nenea Iancu. Corespondența, din perioada berlineză, cu Paul Zarifopol ne arată un Caragiale cunosător și iubitor de Beethoven, Mozart, Haydn, Haendel, Gluck, dar și Offenbach, muzică lăutărească și cântece populare. De altfel, până la plecarea din țară, Caragiale a scris un număr – nu mic – de cronică muzicale, putând fi considerat unul dintre

fondatorii acestui gen jurnalistic la noi. Deși nu cânta la nici un instrument, Nenea Iancu a avut în permanență un pian în casă (pian pe care l-a cărat cu el la Berlin și la care cânta de fiecare dată când se afla în capitala germană fiica prietenului său Delavrancea, Cella – dar nu numai).

Cum ar fi putut iubi Nenea Iancu niște gogomani afoni, care, chiar și atunci când se exprimau „adânc”, o făceau în *Răcnetul Carpaților?* Putem „citi” și în această „cheie” următoarele rânduri, publicate de Nenea Iancu în *Universul*, la 22 decembrie 1899:

“Pricina pentru care omul, aibă cea mai solidă cherestea, nu poate ajunge astăzi la o vîrstă în adevăr respectabilă este: zgomotul”.

Și, încă și mai semnificativ pentru cel care s-a autoexilat în 1904:

*“București! Oraș fără monumente și fără istorie până la istoria monumentală a lui Gion (G. I. Ionescu – Gion, *Istoria Bucureștilor, 1899*, n.m. V.G.) există oare pe lume vreun loc unde să găsesc eu mai mult zgomet decât în sânul tău?”*

Nu mă îndoiesc că Nenea Iancu avea în „vedere” (deși îl zgâria la „urechi” și „zgomotul” prostie „daco-romane” dâmbovițene).

Despre Eminescu

„Povestea” prieteniei dintre Caragiale și Eminescu – excesiv complicată de relația ambilor cu Veronica Micle – cunoaște, deja, mai multe variante, mai mult ori mai puțin discutabile. Indiscutabil, însă, în lumina „documentelor”, rămâne faptul că puține evenimente ori împrejurări contemporane lui au încordat emoțional (dar și moral) ființa lui Nenea Iancu aşa cum a făcut-o nefericitul destin al marelui său prieten.

„Mărti, 28 iunie 1883... - notează în jurnalul său Titu Maiorescu – Pe la zece, Eminescu a venit la noi... A binecuvântat cu ochii atântăți în zid pe nevasta și pe fiica mea, iar pe mine m-a strâns în brațe tremurând în toată firea... Veni apoi Caragiale la dejun la noi, și aflată toate despre Eminescu începu să plângă”. (s.m.)

Nenea Iancu a scris, după stingerea Poetului, trei texte despre acesta: *În Nirvana, Ironie și Două note*. Texte care, prin frumusețea lor, îl absolvă pe Nenea Iancu de orice posibilă vină în raport cu Eminescu.

Iată, de pildă, doar finalul primului, *În Nirvana*, (publicat la 20 iunie 1889, în *Constituționalul*):

“Generații întregi or să suie cu pompă dealul ce duce la Șerban-vodă (cimitirul Belu, n.m.), după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme,

și o bucată din care să scoți alt Eminescu nu se va mai găsi poate”.

Sarcasm, tristețe, tandrețe, generozitate, profeție: toate acestea se pot „citi” în aceste câteva rânduri. S-au și „citat”, de altfel: în 1932, „divinul” G. Călinescu încheia astfel nedepășita sa *Viață a lui Mihai Eminescu*:

“Ape vor seca în albie, și peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate, și câte o stea va veșteji pe cer în depărtări, până când acest pământ să-și strângă toate sevele sale și să le ridice în țeava subțire a altui crin de tăria parfumurilor sale”.

Nenea Iancu se afla deja, de douăzeci de ani, lângă Eminescu și nu mă îndoiesc că – dacă mai era nevoie – se vor fi împăcat de mult. Dar, vorba lui, la ce bun „*atâta zgomet, atâta solicititudine și închinăciune după moarte!*”.

Un cod moral al publicistului

În sângeirosul an 1907, Nenea Iancu, aflat în exilul autoimpus la Berlin, scrie celebrul pamflet social *1907, din primăvară până-n toamnă*, care provoacă o dată în plus, dacă mai era nevoie, „înghețarea” relațiilor dramaturgului cu clasa politică (și nu numai) din Regat. În acest context, Nenea Iancu acceptă să colaboreze, din când în când, la *Opinia*, ce apărea la Iași. De orientare conservatoare, ziarul vizase, în câteva numere, pe studenții „cuiziști”, care, în „replică” au făcut „o vizită” la redacție într-un ... protocronic „stil mineresc 1990”. În ciuda acestui fapt, aceiași studenți găsesc cu cale să adreseze lui Nenea Iancu o invitație la „festivalul Caragiale” care ar fi urmat a avea loc pe scena Naționalului ieșean, în organizarea societății studențești „Uniunea”.

„Puțin obișnuit cu asemenea răsfățări – notează Șerban Cioculescu în *Viața lui I.L. Caragiale. Caragialiana*, Editura Eminescu, 1977 – și mai ales sensibil la omagiul spontan al tinerimii”, Nenea Iancu dă, totuși „un refuz categoric, de la o mare înăltime morală”.

Iată-l:

“Stimate d-le președinte,

*Nu știu cum să vă spun cât de rău îmi pare că nu pot veni în mijlocul d-voastră. În urma recentelor incidentelor dintre d-nii studenți ieșeni și ziarul *Opinia*, la care am onoarea a colabora din când în când, înțelegeți ce greu mi-ar fi să profit de grațioasa dv. invitație.*

Om din popor, fără nume de naștere, fără avere, fără sprijin, mie nu mi-e permis un moment să uit – oricât de puțin ar însemna persoana mea ca publicist – că n-am avut pe lume alt protector

decât libertatea tiparului. Și aşa, credincios acestui singur și bun protector, n-aș putea vreodată trece în tabăra cui crede că trebuie să-l lovească. Cu atât ar fi mai măgulitoare primirea pentru mine acolo, cu atât, firește, felonía mea ar fi mai reprobabilă.

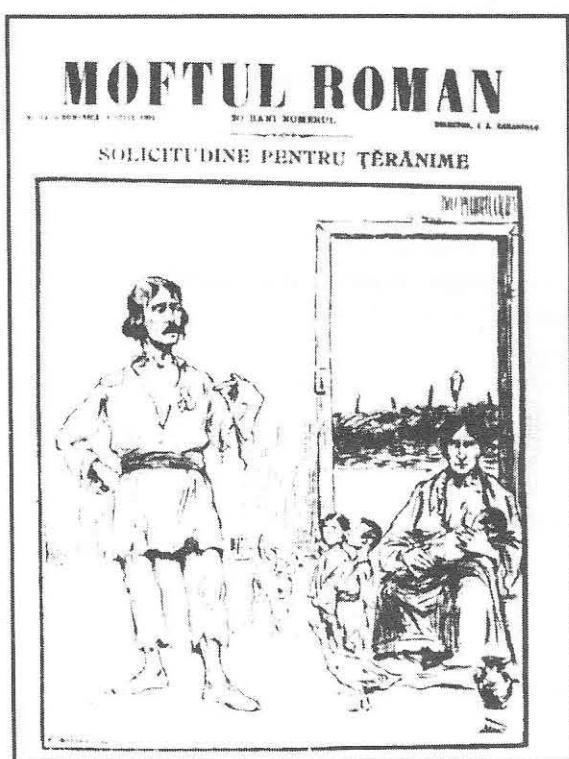
Un adevărat “postulat etic al publicistului” – cum caracterizează Șerban Cioculescu aceste rânduri – el ar trebui “predat” și azi în facultățile de jurnalistică.

Pentru că vedem, azi, tot mai mulți “condeieri” acceptând “onoruri” și chiar premii “grase” tocmai de la cei care batjocoresc “libertatea tiparului”, atunci când nu o încalcă de-a dreptul.

Mai este mult, încă, de învățat de la “autodidactul” Caragiale.

Crezul lui Caragiale

“Una din amintirile puternice, pe cari le păstrez despre părintele meu – notează Luca Ion

Caragiale, fiul mai mic al lui Nenea Iancu, în **Amintiri despre Caragiale** (“Ideeua europeană”, ianuarie 1920) – e aceea când l-am dus întâiul jurnal nemțesc care amintea revolta țăranilor din 1907. În anul acela, care persiflase veșnic avânturile patriotice, o groaznică suferință a început să clocotească. A stat zile întregi nemîscat, cu capul sprijinit în mâini”.

Emoționantă mărturie: să se fi simțit Nenea Iancu în vreun fel vinovat, răspunzător? El care

făcuse din **moft** conceptul central al filosofiei de viață a românilor? Sigur este că un resort ce părea a sta dintotdeauna încordat în ființa lui s-a declanșat cu o forță teribilă. A scris – după mărturia lui Luca – într-o singură noapte 1907, din primăvară până în toamnă. Apărută, în același an la București, în 13.000 de exemplare, broșura a avut “darul” de a “inflama” întreaga clasă politică dâmbovițeană. Aceasta, însă, pare să nu-i fi fost de ajuns lui Nenea Iancu. Iată ce-i scrie acesta, la 27 octombrie 1907, amicului său Alceu Urechia:

“Ceea ce crez am spus și am să mai spun – asta e numai capitolul prim al unei serii mari – ori la ce pagube m-aș expune. Intrarea în viața publică mi-a fost până acum închisă de boierii și de ciocoii noștri, pe simpla bănuială, instinctivă, că n-aș fi amantul destul de fidel al sacrei noastre Constituțiuni”. (Aluzia la “republica” de la Ploiești). “De ce adică astăzi, la bătrânețe, să nu fiu leal, să nu le dau dreptate oamenilor, arătând pe față de ce sentimente sunt animat față de actuala organizare de stat? De ce să nu arăt lumii cum am văzut eu împrejurările sociale și politice la care am asistat și ca istoric, nu numai ca simplu comediante?” Drept pentru care se și înscrive în partidul conservator-democrat, la 56 de ani, revine în țară, cu un acut sentiment al urgenței, sprijinind campania acestui partid din prima jumătate a anului 1908. Personal, neprimind, însă, să candideze.

Oare, câți dintre “actorii” (și “regizorii”) Revoluției române din Decembrie 1989 au “lealitatea” (în primul rând față de ei însăși) de a spune oamenilor, cinstit de ce “sentimente sunt animați față cu actuala organizare de stat”, fără a le fi teamă că-și vor pierde privilegiile obținute? Sau, și Revoluția română din Decembrie 1989 a fost un... **moft**!?

Despre “Bădia” George

Am fost la Hordou. De mai multe ori. Cunosc cât de mare este ignoranța contemporanilor (mei) în raport cu ceea ce a fost și a însemnat George Coșbuc.

Cunosc și esfertul (eroic) pe care o mână de oameni din Bistrița îl fac, an de an, (ca de altfel, și în ceea ce-l privește pe Liviu Rebreanu), pentru mai buna (re) cunoaștere a “Bădiei George”.

Toamna de aceea transcriu, acum, aceste câteva rânduri, publicate de Nenea Iancu în **Moftul român**, la 23 iunie 1893:

“Pe câmpul vast al publicisticii române, pe care crește atâta spanac des și abundant, a apărut, în sfârșit, zilele acestea și un copac, și e așa de mândru și așa de puternic, că mii și mii de recolte

*de buruieni se vor perinda, și el va sta tot mereu în picioare, tot mai sănătos și mai trainic, înfruntând gustul actual și vremea cu schimbările ei capricioase, și făcând din ce în ce mai mult fala limbii noastre românești – un volum de *Balade și idile* de George Coșbuc...”*

Sunt aproape zece ani de la apariția primei ediții de *Poesii* de Mihai Eminescu. Și Nenea Iancu nu vede în jurul lui decât... spanac! După o sută și mai bine de ani “vedem” și... urzici! În fond, acestea nu sunt altceva decât “surorile” spanacului. Ce-i drept, însă, necultivate...

Mulți artiști, puțină artă

Într-un “raport asupra divertismentelor artistice populare”, redactat la solicitarea primarului Bucureștilor (nu altul decât Barbu Șt. Delavrancea) și publicat în *Universul*, din 25 mai 1900, Nenea Iancu scria:

“Trebuie stabilit dintru început, domnule primar, că teatrul și muzica, fiind foarte populare, nu au, precum cred mulți la noi, prea mare nevoie de sprijinul oficial. Ar trebui, prin urmare, depărtată din gândul oricărui doritor de a ajuta dezvoltarea lor la noi sistemei subvențiunilor fără măsură (s.m., V.G.), mai ales când sistema consistă în a spori subvențiunile unei întreprinderi cu cât succesul îi scade. Mult rău poate pricina sistemul aceasta nechibzuită. Întemeiată pe idei greșite ca, de exemplu, <<e o datorie a încuraja arta națională>> și <<acolo unde publicul nu voiește a susține o instituție de artă, statul este obligat să dea el tot concursul...>> etc., această sistemă favorizează totdeauna mai mult pe acei ce voiesc să se numească artiști decât ceea ce s-ar putea numi cu adevărat artă, și de aci poate rezulta un mare rău – pe măsură ce s-ar înmulți artiștii, arta să se-mușteze.”

S-ar putea ca un astfel de punct de vedere să... scandalizeze și astăzi pe unii “artiști”. Dar, dacă împrumutăm o clipă “ochelarii” lui Nenea Iancu, și “numărăm” câți “artiști” (absolut... geniali și neînțeleși, desigur!) cer – în numele viitorului “artei naționale” – să le fie bugetată impotența creatoare, mai că – vorba cronicarului – “se sparie gândul”. Să nu se înțeleagă, cumva, că pledez pentru nesubvenționarea totală a artei și culturii. De altfel, și Nenea Iancu pleda pentru subvenționarea riguroasă a *instituțiilor reprezentative naționale* din artă. Dar a da banii, în continuare, unor *culturnici* și unei rețele parazite de veleitari mi se pare un atentat la securitatea culturii românești. Parcă îmi vine să-l parafrarez pe Bacovia: “neinstruită țară, plină de artiști!”.

O definiție eminesciană a moftului

Cum nici o “temă” a zilei nu i-a fost străină lui Eminescu, nici **moftul** – ca expresie “literară” de maximă concentrare stilistică (și nu numai) nu putea să-i “scape”.

“Antitesele” sunt viața. – nota Poetul. – *Cea mai comică noțiune românească e moftul – antiteza neîmpăcată, și-n sine atâtă de ridicolă, dintre apariția esteroară și fondul intern.”*

Ecourile cursului despre “Dezvoltarea și critica filosofiei hegeliene”, audiat la Viena în 1872, nu s-au stins. Eminescu recunoaște în **moft** echivalentul degradat, balcanic, incapabil de a conduce la sinteză, al hegelianului *aufhebung* (pe românește: suprimare, depășire sau, altfel spus, pas înainte spre sinteză, după teză și antiteză).

În orizontul românesc “antitesele” rămân – după Eminescu – “neîmpăcate”. Sau, ca să folosim cuvintele unui intelectual contemporan, ele

îngheață într-o “veselă încremenire în proiect”. În “sistemul” lui Nenea Iancu, “tot ceea ce există este rațional”, al lui Hegel, devine “tot ceea ce există este moft”.

În felul acesta și Eminescu are dreptate: “antiteza neîmpăcată” rămâne așa cum e, dar (aşa cum observă prin ochelarii săi Nenea Iancu), purtătorii, subiecții ei sfârșesc “negreșit” prin “pupat Piața Independenții”!

Sau, cum va spune peste ani autorul altor **Teze și antizeze**, noi (românii, adică) “lucrăm numai la fațadă”.

Ce distanță este între Blaj și București?

De bună seamă nu la distanța geografică, fizică se referă întrebarea. (Deși, dacă e să ne luăm după costul biletelor la SNCFR, distanța București-Blaj pare să fie mai mare decât cea de la Blaj la București!). O distanță culturală, istorică, de mentalitate țintește, aici, întrebarea din titlu. O “distanță” pe care mi-a sugerat-o un fragment dintr-o scrisoare trimisă, în 1877, lui George Bariț, de la Blaj, de cel pe care Rudolf Bergner, din Leipzig, îl compara cu Faust încă de la 1843, în lucrarea sa **Siebenburgen. Eine darstellung des laudes und Leute**, marele cărturar Timotei Cipariu. Iată ce scria Faust-ul blăjean: “... să mă înștiințați de cărți istorice românești ce se tipresc în Principate, ca să mi le procurez, că de *late fleacuri* n-am trebuință.” (s.m.)

După cincisprezece ani, la București, cele mai “late fleacuri” vor fi “*hrana zilnică a inteligenții române*” – cum numea Nenea Iancu presa:

“Într-o țară Tânără ca a noastră, intrată de curând în sistema constituțională și în concertul

marilor puteri, gazeta este pâinea cotidiană a opiniei publice. Gazetarul prin urmare este brutarul inteligenții.” În ceea ce-l privește pe Nenea Iancu însuși, cu al său **Moftul român**, acesta consemnează (în numărul din 7 februarie 1893) cu subțire (auto) ironie:

“... având în vedere numărul îndestulător de brutării pentru hrana zilnică a inteligenții române, (**Moftul român**, n.m.) a cresut de cuviință dintru început să s-apuce de franzelărie subțire, de unde (...) își dă osteneala să scoată cât se poate mai bine gogoși!”

“Noroc” că blăjeanul care își propusese – printre multe altele – să învețe toate limbile pământului se “hrânea” cu altceva. Chiar și după moartea sa, poșta continua să aducă la Blaj colete cu cărți, expediate din toate colțurile lumii. Dar, dacă – prin absurd – și “inteligenția” ardeleană să fi “hrănit” cu “gogoși”, precum “inteligența română” de pe malurile Dâmboviței, în timp am fi avut, probabil, “un fleac foarte lat” în locul unei Românie mari!

Așadar, care e distanța dintre Blaj și București?

“Mofturi, monșer”, pare a spune sastisit Nenea Iancu. “Nu mai rămâne decât să repeți moftul său cu <<Roma mică>>, a conașului Mihalache...”

AL MATALE, CARAGIALE

Nicolae BOSBICIU

Există în istoria oricărei literaturi scriitorii a căror operă se sustrage oricărora încercări de înregimentare într-o doctrină estetică de grup (azi defunctul concept de “curent literar”) fiindcă scriitura lor poartă amprenta unei viziuni panoramice originale asupra lumii și a condiției umane. Aceste spirite au vocația întemeierii, reprezentând zona de clasicitate a culturii din care fac parte. Permanenta actualitate a operei lor se justifică astfel prin faptul că ea respiră aerul tare al esențelor și confirmă încă o dată destinul fundamental al umanității: fondul nu se schimbă, doar formele.

De la nașterea lui I.L. Caragiale s-au împlinit în ianuarie anul acesta 150 de ani (30 ianuarie 1852). Un veac și jumătate în care lumea nu a devenit nici mai bună, nici mai rea. E același univers din “La Moș”, o grămadă de obiecte și

ființe într-un amestec haotic de iarmaroc, un carnaval în care măștile se schimbă vertiginos până la pierderea totală a identității, o aventură cu evident substrat tragic într-un topoz halucinant, dominat de instințe și golit de substanță umană. “Simt enorm și văz monstruos!”, exclamă naratorul – personaj din “Grand Hotel Victoria Română”, și înțelegem din această sintagmă cât de acută e agresivitatea realului absurd asupra omului refugiat în propria singurătate din fața unei lumi pe dos în care sensul a dispărut. Caragiale nu și-a bătut joc de români, cum susțin vocile unor semidocți demagogi ce îl văd doar ca pe un histrion cârcotaș, ci a dezvăluit ecuația unei existențe aberante căzută în abisul monotoniei care des-ființează (oprește ființarea) umanismul. De aici vine și celebra

terțină: "Caragiale, Caragiale / Dacă nu erai matale / Rămâneam tot haimanale", unde personal prefer să văd ultimul cuvânt ca un substantiv comun (cel propriu fiind localitatea în care s-a născut scriitorul).

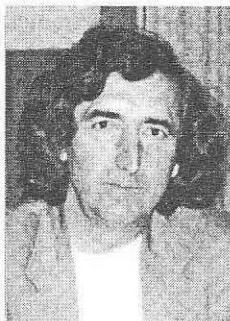
Valoarea unui om de spirit constă, îndeobște, în acuitatea și luciditatea cu care acesta percepce umanitatea în manifestarea ei controversată, pentru că ce altceva ar fi geniul decât o persoană perfect normală într-o lume anormală. Dincolo de mitul Caragiale (și de alte mituri ale sărmanei și epigonicei noastre epoci "postmoderne") se află o conștiință a Cetății contemplând și deplângând amestecul de tragedie și comedie din ograda omenirii. Dincolo de realism, naturalism sau modernism, nenea Iancu se apleacă exasperat (și exasperant) asupra omului transformat în marionetă, plutind apatic în vidul existențial, asupra "românului verde" ce combină în "răgazul" său permanent șprîțul cu o filosofie păguboasă al cărei mare profet e Mitică, bucureșteanul dat dracului, iubitor de moft și moftangii. Exegeții spun că opera lui Caragiale mustește de un comic savuros. Poate că ar trebui privit mai adânc, până la râsul-plâns din momentele, schițele și comediiile sale, poate ar trebui să ne amintim de observația lui Constantin Noica (nume uitat aproape de contemporanii noștri) referitoare la faptul că, deloc întâmplător, româna este singura limbă de pe pământ în care verbul "a râde" e folosit și la forma reflexivă ("a se râde"). Cu riscul de a părea deplasat, îmi iau îndrăzneala să afirm că am văzut în scriitura lui Caragiale o "Carte a Apocalipsei" insuficient luată în seamă, un "proces-verbal" terifiant de lucid asupra decăderii de la onorabilul statut de Om la cel de "bibic" sau de "mangafa".

Funcția pe care a exercitat-o (și să sperăm că o va mai exercita) spiritul caragalian e una socratică în tendință sa de a trezi în societatea românească cunoașterea de sine și revizuirile etice necesare pentru supraviețuirea nației. Falsa cultură, falsul amor, falsa prietenie sau civismul demagog sunt înfruntate radical cu avertismentul premonitoriu al lui Leonida: "Bravos națiune! Halal să-ți fie!" sau cu adevărul involuntar exprimat de Pristanda "Curat murdar!". Bunul-simt, însușire din ce în ce mai rară în vremea

noastră, e arma ascuțită și necruțătoare cu care scriitorul interpeleză lumea asemenei profetilor Israelului din Vechiul Testament, scos din fire de toate actele ratate și greșelile ce maculează uneori ireversibil fizionomia unui popor. Acei care au spus că nenea Iancu a surprins "balcanismul" nostru au înțeles termenul ad literam în sens de mediu geografic și obiceiuri specifice acestuia, referindu-se mai puțin la atitudinea în fața vieții, la congenitala incapacitate a omului social de a-și percepere realist propria condiție, lăsându-se în mod fatal pradă unei pseudogravități lipsită cu desăvârșire de simțul ridicolului. Personajul caragalian e din galeria "suflerelor moarte", mumificate, chircite în propria lor stereotipie, populaste în absurd și grotesc, comic prin fantastică vitalitate și apetență verbală prezentă într-un material uman decrepit și tragic în lipsa unei rațiuni dominante (acea "giudicată" invocată de bunii noștri cronicari medievali) care ar putea limpezi viața și ar aduce o fărâmă de lumină într-o mare de întuneric.

Am scris aceste umile rânduri din nevoia personală de a mărturisi că de fiecare dată când îl citesc pe Caragiale am impresia că mă aflu în fața unui tribunal adevărat (nu cel pe care îl știm cu toții!), privit cu intransigență, dar și cu o nesfârșită compasiune de ochii aproape nelumesc de limpezi ai unui semen judecător ce murmură trist după pronunțarea sentinței: "Al matale, Caragiale!". Nu m-a interesat să scormonesc prin biografia lui și nici să-i aduc elogii pompoase pentru care nu m-ar ierta niciodată. La ceasul unei înscrieri am recitit câteva pagini din Cartea lui și primul cuvânt ce mi-a venit involuntar pe buze a fost: "Rezon, nene Iancule!".

H.-R. PATAPIEVICI, UN MODERN TULBURAT

Olimpiu NUŞFELEAN

Prin sintagma "un modern tulburat", utilizată în ultima sa carte, *Omul recent*, sintagmă cu ajutorul căreia se autocaracterizează, H.-R. Patapievici dă o definiție pregnantă omului din *recentitate*. În această definiție sunt puse în relație două entități – una culturală, expresie a realității obiective, alta individuală, expresie a subiectivității (auctoriale). Prima entitate este servită de filosof, cealaltă, de eseist. Se pot identifica astfel aspecte ale discursului auctorial – oarecum disjunctive, dar nu de neconciliat – ce provoacă o anume « despicare » a acestuia, fapt observat deja într-o anumită măsură de critica de întâmpinare a cărții. Filosoful tinde să se distanțeze de realitatea ce-i intră prin pori, în încercarea de a o obiectiva, împingînd-o din realitatea strictă în « recentitate », în vreme ce eseistul este tentat să o exprime oarecum « empiric », direct, subiectiv, ca un poet. Discursul (literar, al cărții) reflectă această situație prin ambiția de a urca spre o construcție academică, înălțată pe concepte, în timp ce pana eseistică alunecă în « glosări » spectaculoase, în jocuri de cuvinte sau de informații ce saltă grațios peste frontiere păzite de spiritul științific. La lectură, fenomenul generează o anume stare de incertitudine, mai întâi stilistică, apoi de « inadacvare » la obiect, ca și cum ținta demersului n-ar fi tranșată foarte clar. Pentru că nu poți vorbi despre un om al prezentului și să plasezi acest

« prezent » în *recentitate*, ce aparține deja trecutului, fie el și

imediat. Când vorbește din instanța « personalizării » sale, autorul devine mult mai credibil și mai confortabil, chiar dacă de multe ori discutabil. În acest caz – și de aici, de fapt, pornește investigația – filosoful vorbește din instanța ființei (vii) plasate în *timpul ființării*, și nu mai are mare importanță dacă această « ființare » prinde carnație într-o etapă (istorică) sau alta. Apoi, în alt plan de interes, desigur, parcă neîncrezător în stilul academic, autorul revine asupra unor idei, prin

insistență subiectivă și poate afectivă, « stricind » arhitectura construcției prin prelungiri baroce.

Omul recent a stîrnit încă de la apariție discuții aprinse într-o presă (literară) stăpînită – cu rare excepții – de o blîndă monotonie. « Scandalul » a împins cartea mai repede și mai mult spre cititor. Alte cărți ale lui H.-R. Patapievici au beneficiat chiar de o publicitate « etralitarară ». Cert însă, întâmpinarea cărții mai sus pomenite a stîrnit spiritul polemic, fapt binevenit în cîmpul revuistic de la noi. Chiar dacă unele intervenții au urmărit « figura » autorului și mai puțin descinderea analitică într-o realitate incomodă, a devenit evident de la bun început că noua apariție editorială face figură aparte în filosofia și eseistica românească actuală. E o carte incitantă – și nu numai – care se aruncă (aproape sinucigaș) în problematica omului contemporan, încercînd să cuprindă condiția acestuia într-o lume pe care el nu prea mai știe cum să o construiască.

Plasarea modernității într-o « tradiție » inventată, în care creatorii – începînd cu secolul al XVII-lea – cred că « opera lor este aurorală într-un sens absolut » și că « pentru tot ce fac modernii nu există nici un precedent », că modernitatea este un *acum* repetat, îi permite filosofului o analiză aprofundată, într-un cerc/univers « închis », a conceptului de modernitate și a manifestării ca atare a modernității. În această încercare sunt trecute în revistă majoritatea temelor asupra cărora se pronunță modernitatea : cunoarterea, puterea, criteriul temporalității, natura, lumea gîndită autonom, obiectivitatea științifică, Dumnezeu și modernitatea religioasă, postmodernitatea, democrația, totalitarismul, justiția, morala, spiritul liberal, multiculturalismul, corectitudinea politică etc. – pe care le angajează într-o dispută clarificatoare. Făcînd critica modernității (culturale), H.-R. Patapievici consideră postmodernismul ca un exces al modernității, căruia nu-i găsește substanță și nici o specificitate care să-l distanțeze de modernitate. Fiindcă modernitatea a evoluat prin desprinderea de

Eveniment

imediat. Când vorbește din instanța « personalizării » sale, autorul devine mult mai credibil și mai confortabil, chiar dacă de multe ori discutabil. În acest caz – și de aici, de fapt, pornește investigația – filosoful vorbește din instanța ființei (vii) plasate în *timpul ființării*, și nu mai are mare importanță dacă această « ființare » prinde carnație într-o etapă (istorică) sau alta. Apoi, în alt plan de interes, desigur, parcă neîncrezător în stilul academic, autorul revine asupra unor idei, prin

tradiție, filosoful îi propune un model/țel alternativ, care să-i dea temei, și anume întoarcerea spre un Dumnezeu viu.

Luînd, la un moment dat, drept mărturie spusa unui poet – Rene Char – conform căreia “Moștenirea noastră nu e precedată de nici un testament” (enunț reținut și de Hannah Arendt), H.-R. Patapievici socotește pierderea rădăcinii de către moderni ca pe un simptom al eșuării în *aparență*, al cărei “motor” este revoluția “în sens etimologic”, aparență devenită tenebră pentru spiritul ce nu mai reușește să fie decât rătăcitor. Renunțarea raportării la trecut a modernității modifică și relația cu viitorul ce își pierde astfel o referință esențială. Modernii – „moderni *qua* moderni” – se consideră superiori tuturor (v. Allan Bloom) și găsesc în asta o suficiență ce le asigură valoarea în sine a condiției lor. H.-R. Patapievici observă că modernitatea consideră timpul drept “categorie centrală” a oricărei gîndiri și transformă sistematic temporalitatea “în substanță a tuturor reprezentărilor sale”, sustrâgîndu-se astfel ideii de substanță în sine și gîndirii bazate pe esențe, contrapunînd valorile temporalității celor concepute “spațial”, acestea, golite în cele din urmă de sens. Pornind de la enunțurile părintelui Scrimă, filosoful exemplifică inversarea unor atrbute tradiționale ale relației timp-spațiu prin faptul că “Europa a fost primul teritoriu cultural care s-a articulat ca identitate geografică nu pornind de la o definiție spațială, ci de la una în termeni de timp”. “Constrîngerea” temporală – cînd temporalitatea se dovedește o identitate “slabă” în raport cu “tără” spațiului – a determinat o “forțare” a gîndirii și instinctelor, a imaginației și a sporit creativitatea modernității. “Creativitatea” modernității, se înțelege, devine excesivă și lipsită de substanță, mai ales antrenată în competiția de “a deveni tot mai modernă”, în acea aparență ce nu mai are limite.

În măsura în care spațiul este eludat, într-o lume dominată de spiritul științific, rațional, este greu să-i mai găsești un loc lui Dumnezeu. În această situație, începe să funcționeze/prevaleze argumentul nullibist, conform căruia dacă Dumnezeu nu este nicăieri, înseamnă că El nu există. O Natură de sine stătătoare conduce și ea reflectia spre o asemenea ipoteză, la a cărei afirmație contribuie cu tenacitate și timpul, mai ales cel angrenat în “aventura occidentală”. Incitată de spiritul emancipării, modernitatea contribuie la afirmarea lui Dumnezeu ca “înstanță terminală”. Fără Dumnezeu, viața devine, însă, *valoare de schimb*, ilimitată, dar lipsită de caracteristicile și substanța unicității. Exercițiul explicațiilor prin

cauze secunde, derulat prin ignorarea deliberată a “cauzei prime”, a făcut ca principiul modernității – “Gott ist tot” – să pecetluiască, în modernitate, soarta lui Dumnezeu.

Pierdut în stufărișul valorilor secunde, omul (modern) nu se mai regăsește pe sine, ignoră simțul esenței, care se atrofiază. Omul modern devine un nemulțumit. Trăiește sentimentul difuz/confuz al abandonului moralei (creștine). “El nu își (mai, n.n.) face datoria față de instinctele sale creștine – aceasta este problema sa, iar modul în care încearcă să o rezolve nu face decît să o accentueze: cu cît mai mare este eliberarea sa de creștinism, cu atît își devalorizează mai mult *datoria*”. Destrămarea societății ierarhice îl lipsește pe omul modern de posibilitatea/privilegiul de a-și face datoria și, astfel, de a se împlini personal.

Golirea de transcendență a modernității îl convinge pe H.-R. Patapievici să pună sub semnul întrebării o serie de principii ale recentității (cum ar fi democrația, dreptatea egalitară, corectitudinea politică și a. a.), de manifestări ale acesteia, ceea ce duce pînă la urmă la o contestare vehementă a postmodernității. Într-o modernitate închisă în sine

ontologic, dar care nu se poate restrînge totuși la o *epochă*, a da prioritate unei rațiuni înțelegătoare, slabe, pentru a justifica și circumscrie postmodernitatea, este fals. Utilizarea, între altele, a limbii engleze (în contrapunct cu latina creștinismului instituțional sau cu franciza modernității clasice), în procesele globalizării ... postmoderne, este percepătă ca un proces de distorsionare a raportului cu tradiția (culturală) operată de o “voiță colectivă” infirmă și unificatoare, ce subsumează dorința individuală. Este sancționată “victoria principiului protestant al suficienței ontologice a textului” (asupra căreia a atras atenția Joseph de Maistre), în asociere cu proliferarea gîndurilor “construite numai din cuvinte”, cu manipularea unor “entități literare” non-reprezentabile, în spiritul algebrei și al gîndirii computaționale, care duc la un “iconoclasm transcedental” ca “esență a lumii moderne”. Raportarea continuă la tot felul de cazuri mărunte (de rezolvat) menține omenirea într-o “stare de mobilizare generală” epuizantă, derulantă și inutilă. Eficientismul mărunt și imediat obosește

societatea. Pentru H.-R. Patapievici, “postmodernitatea nu e altceva decât aprofundarea modernității”, formă exacerbată de modernitate și deloc o “istovire” a modernității. Postmodernul este “un modern alienat”, “adus de propria sa modernitate la alienare”, care încearcă să iasă din logica modernității “prin inversiune psihologică”. Aceasta preia de la modernitate atât idei directe, cât și idei inverse și se afundă mai tare în modernitate. Stimulat de critica adusă postmodernismului, filosoful sănătionează liberalismul, cu soluțiile sale politice și economice, deloc constructive în plan spiritual. Liberalismul (stimul al capitalismului ... globalizant) î se reproșează promovarea valorilor plezirismului, în vecinătatea valorilor “omului nou” produs de comunism. Omul liberal, produs în fapt de o epocă impregnată de tradiție (Evul Mediu), își pierde pînă și recentitatea, renunță la moralitate și la religiozitate. În subsidiar, am putea considera că postmodernismul nu este decât un postliberalism deghizat, împotriva căruia filosoful ar găsi și mai multe motive să se ridice. Deschiderea spre viitor nu mai este nici ea posibilă. Acesta riscă să fie populat de un individ gregar: „Viitorul e sumbru. El aparține omului instinctual, egoist cu ferocitate, îndrăgostit de sine, lipsit de scrupule, ahtiat de putere, superstițios și laș, servil și avid.”

Critica adusă postmodernității îl incită pe filosof să atace cîțiva dintre stilii pe care se încearcă edificarea lumii (moderne) actuale, indirect și implicit zelul politic de la noi. Dacă liberalismul e devitalizat/devitalizant și distorsionat/distorsionant, dacă democrația, votul majoritar, practica politică înclinată spre “corectitudine” aduc cel mult o fericire lipsită de transcendență (în vreme ce omul actual are, totuși, nostalgia transcendenței), controversele (și contestările) nu ezită să apară. Prin criticarea postmodernității se pune sub semnal întrebării un semnificativ elan cultural menit să miște lumea din încremenire, elan concretizat, de altfel, într-o serie de opere literare și artistice, de proiecte culturale.

Urmare a înaintării în vîrstă („Pe măsură ce înaintez în vîrstă...” spune autorul), filosoful se întoarce tot mai mult spre valorile tradiționale. Vîrsta (?...) îl face să regîndească raportul timpului cu Dumnezeu. Filosoful pune sub semnul întrebării vrednicia preoților, a apostolilor, chiar a poporului ce preferă să-și elibereze borfașii în loc să-și salveze *Mîntuitorul*. Refuzând să fie un modern „lejer”, H.-R. Patapievici chestionează existența (proprie și a celorlalți) și se recunoaște a fi un „modern tulburat”, îngrijorat de devenirea omului

în poziție antropologică, devenire pe care face eforturi să o conștientizeze și să o clarifice.

Ieșirea din sorbul abisului nu poate fi încercată decât pe cale spirituală. H.-R. Patapievici pledează pentru transcendență. Logica nu rezolvă relația cu Dumnezeu. Depășirea existenței se poate face prin gîndire, cu ajutorul unei imaginații ce „poate *realiter* vizita și alte forme de a fi decât cele care cad sub simțurile noastre.” (Deși „imaginea” nu ne-ar putea oare intorce iarăși la realitatea „modernă” a cuvintelor ...) Problema pentru filosof este posibilitatea de a ieși „din negarea Dumnezeului creator”, problemă de care modernitatea a uitat, Dumnezeu nemaifiind pentru aceasta o funcție prezentă și necesară. Invocînd discuția lui Iisus cu apostolii (*Ioan 14 – 16*), despre testamentul Său și despre Dumnezeu, H.-R. Patapievici reafirmă posibilitatea omului de a-l vedea pe Dumnezeu prin credință și redeschide șansa credinței de a se apropia de Mîngîietor, de Sfîntul Duh, „cel care, după plecarea Mîntuitorului, va rămîne cu noi (...) pînă la sfîrșitul timpurilor”. Anunțarea epocii Duhului este o mișcare temerară pe care filosoful o face în căutarea „Duhului adevăraului”, care să asigure încrederea în consistență și esența ființei, în ființarea adusă în imediat. Riscul în aflarea adevărului este dat pentru omul modern de strădania de a socoti adevărul un obiect, instrument pur tehnic, menit să „regleză” anume evoluție (socială), dar fără să aibă o incidentă spirituală severă asupra ființării reificate și rătăcite în ambiguități. Dacă încercăm să trăim cît de cît în farmecul adevărului, acest tip de trăire („al nostru”) are mai mult o esență estetică/poetică, mai puțin morală și aproape deloc religioasă. Duhul adevărului, atât în sens laic cît și religios, și-a restrîns tot mai mult suful, afectînd grav „măreția” adevărului și a lăsat astfel bezna să reciștige pași cu sprijinul *pluralității* gestionate de un postmodernism insuficient definit.

Omul „recent” nu este totuși omul „actual” definit în ultima instanță a ființării. Filosoful trimite discret spre o asemenea aserțiune și spre nevoie de a aduce ființarea într-o actualitate deplină. Trimitînd omul asupra căruia se aplecă într-o anume recentitate, filosoful afirmă și prin asta nostalgia (și necesitatea) unei tradiții, prin care să dea temei actualității. Afirmînd necesitatea ca „viața din noi (...) să înceteze de a mai fi *recentă*” (poate de a fi trăită ca distanțare de noi însine neconștientizată ?), H.-R. Patapievici se delimitizează în cele din urmă de „omul recent” și înțrevede posibilitatea apropierei de un om ancorat în prezent prin transcendență, om a cărui clarificare/definire e încă așteptată.

UN ALTFEL DE STEINHARDT

Andrei MOLDOVAN

Chiar dacă e o culegere de eseuri, recenzii și note publicate de N. Steinhardt în perioada interbelică, marea lor majoritate în *Revista Fundațiilor Regale*, aşa cum mărturisește Ioan Pintea, îngrijitorul volumului, în *Cuvânt înainte*, cartea (N. Steinhardt, *Eu însumi și alii câțiva (eseuri noi și vechi)*, Ediție alcătuită și îngrijită de Ioan Pintea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001) e mai mult decât readucerea unor texte în atenția cititorilor de azi. În primul rând este vorba de o perioadă în care avem de a face cu „un alt fel de Steinhardt”, tot după afirmațiile alcătuitorului cărții: „Nu cu părintele Nicolae, nici cu monahul Delarohia, ci pur și simplu cu eseistul deplin, împămit de operă, autor, împrejurări politice, felurile ideologii și dictaturi, preocupat mereu de relația plină de învățăminte folositoare, mai ales pentru vremea noastră, a insului, fie el scriitor sau personaj, cu istoria.” În al doilea rând, volumul are o intenție, fie că ea vine dinspre autor (e o antologie ce și-a dorit-o mult scriitorul), fie că vine dinspre editor ca împlinitor al dorințelor sale și poate ceva mai mult. „Un alt fel de Steinhardt” ar putea să însemne conturarea unei personalități menită să evolueze într-un alt mod decât i-a rezervat ulterior realitatea. Împrejurările politice și sociale cu implicațiile și consecințele lor în biografia eseistului sunt bine cunoscute de cititor și nu dorim să insistăm asupra lor. Care ar fi datele scriitoricești, determinante de texte, menite să justifice și să impună o anumită evoluție? În ce măsură am fi îndreptățiti să ne hazardăm a profeti rolul ce ar fi putut să-l joace N. Steinhardt într-o cultură română păstrată în perimetru normalității și ferită de apocalipse politice? Sunt întrebări la care vom încerca să răspundem aici.

E nevoie să precizăm de la început că *Eu însumi și alii câțiva* nu cuprinde toate eseurile publicate în reviste în perioada interbelică. Edițiile apărute după 1990 au inclus cu generozitate o parte din acestea și nu ar fi fost oportun să fie reluate între copețile culegerii de față. Faptul nu împiedică în nici un fel răspunsurile ce le vom propune.

N. Steinhardt abordează o tematică extrem de variată: de la critică literară la subiecte politice, istorice sau sociale din întreg spațiul european, văzut ca o cultură monumentală prin diversitatea sa. Problematica se întrepătrunde, domeniile se interferează, fenomenele ce animă un timp și un loc nu se opresc la granițe. Mijloacele de expresie sunt extrem de variate, uneori surprinzătoare. Să urmărim mai întâi domeniul criticii literare cu *Elementele operei lui Proust*, lucrare cu care debutează în *Revista Fundațiilor Regale*. Organizarea materialului cu o precizie de chirurg, apetitul pentru o subtilă analiză, aplecarea spre valorile textului ar putea încinta să considerăm că avem de a face cu o critică estetică, ceea ce nu e cazul. Autorul crede că trebuie să îndrepte unele interpretări consacrate și eronate în legătură cu romanul *În căutarea timpului pierdut*: „Proust n-a făcut psihologie pură, sau, unde a făcut-o, e partea cea mai slabă a operei”. El este de parere că socialul susține cu adevărat opera: „Extraordinarul e atins atunci când, după analiza granițelor dintre psihologic și social, trece în domeniul al doilea”.

În spațiul observațiilor determinate de meandrele sociale reflectate în roman, metatextul lui N. Steinhardt se animă, devine viu, interesant și ai sentimentul că vrea să concureze textul. Stilul său e elegant, dar transțant. Ironia, aparent nevinovată, demolează și face loc unei arhitecturi noi: „Un argument serios (la prima vedere) au găsit susținătorii tezei modernismului lui Proust, în compararea romanelor cu filosofia lui Bergson. Timpul, care joacă un rol aşa mare în primele, e, ca durată, fundamental sistemului bergsonian. Nimic mai simplu și nimic mai fals.” Ironia să își are sursa într-o pătrunzătoare luciditate, în raționamente atât de bine decupate încât ideea se naște ca un lucru viu, de necontestat: „Falșii admiratori, aceiași care văd în Proust mai ales un psiholog, uită că acesta exclude modernismul. Căci dacă e psiholog, e romancier al veacului al XIX-lea sau analist clasic și abstract al veacului al XVII-lea. Atunci? Să fie vorba de o psihologie modernă? Probabil că prin

aceasta ei înteleag tot ce e confuz și prost într-o operă altminteri atât de strălucită.”

Tot în spațiul criticii, în eseul despre E. Lovinescu (*Un mare critic burghez: Eugen Lovinescu*) pe care l-a cunoscut îndeaproape deoarece, aşa cum mărturisește, frecventa cenaclul „Sburătorului” încă din 1929, are o extraordinară intuiție a rolului ce l-a jucat scriitorul în viața culturală românească. Știe să se păstreze tot timpul în actualitate, să contureze acele aspecte ale creației lovinesciene care sunt mereu de mare interes, să

proiecteze și să urmeze demonstrația propusă ca un exercițiu de luciditate îspitor și relevant și să croiască din câteva linii îndrăznețe monumentul viu al criticului literar: „Socotit însă în adevărata lumină de îndrumător al unei culturi, urmaș demn al unei evoluții pe care Junimea n-o condamna, apare, dincolo de atacurile îndreptate contra unei civilizații, ca unul dintre reprezentanții ei străluciți, autor al unei opere care justifică o cultură.”

Teren generos de manifestare a virtuților scriitoricești îi oferă personalitatea controversată și enigmatică a lui Gambetta (*O problemă socială și mondénă: Gambetta*). Omul politic francez devine sub pana lui N. Steinhardt un adevărat personaj de roman evoluând într-o societate complicată și nu tocmai prielnică. Conflictele se nasc din ambiguități, momentele de suspans sunt susținute de ambiții, patimi și judecăți subtile, răsturnări de situații dău dinamism textului care rămâne, totuși, un eseu. Autorul pare că vrea să-și domine personajul și o face printr-un stil impecabil, variat și impresionant totodată. Mizează mult pe retorică și nu pe una „despieptană” ca a eroului său. Începe prin constatarea unei dileme ce urmează a fi lămurită, uzează de bine cântărite întrebări retorice și își construiește desecori fraza după canoanele clasincilor latini dându-i astfel o ușoară notă aristocratică. Nu se sfiește să se apropie de exprimări antonimice de efect, să se lase purtat spre oximoron sau să schimbe planul logic al frazei în favoarea unuia mai subtil: „Oricum, Gambetta era un negociator destul deabil și de periculos pentru ca Bismarck să se ferească de el.”

Drama lui Gambetta, pentru că despre asta este vorba, o reprezintă desincronizarea

personalității sale de mentalitatea societății franceze de la sfârșitul veacului al XIX-lea: „Gambetta e un Hitler fără noroc, e învins de moartea prematură (înainte de a-l fi întâlnit pe Boulanger), dar mai ales de republicani, de republicanii francezi, a căror principală trăsătură, deosebită de a colegilor lor germani, e buna lor situație socială...”

În *Umbra lui Brutus*, care pare să fie o cronică a cărții lui Roger Breuil despre ucigașul lui Cezar, „una din cele mai tainice figuri ale istoriei”, N. Steinhardt șterge de multe ori granițele între cronocar și creator (ne place să credem că încurcă intenționat rolurile), încât îți lasă impresia că se folosește de volumul la care se referă doar ca de un pretext. Alături de suful de viață ce îl dă personajului, ancorarea în imediat cu o dezarmantă dezinvoltură constituie „nucleele tari” ale eseului: „În veacul nostru, veacul dictaturilor, nici un tiran n-a fost asasinat. Să fi fost atât de strict legalismul oamenilor din zilele noastre? Sau atât de inherent respectul pentru deținătorul puterii chiar când el ar fi un nemernic? Dezvoltarea tehnicii defensive polițienești a făcut ca revoluția sau complotul să fie lucruri imposibile materialicește? Ori ideea că uciderea unui singur om nu schimbă multe și că o evoluție a societății e mereu preferabilă unui atentat izbutit s-a impus tuturor?”

E nevoie să menționăm că până și notele cuprinse în volumul de față sunt consistente, au totdeauna ceva important de comunicat, abordează o tematică variată, par să fie fiecare în parte câte o uvertură la o operă majoră, sunt redactate într-un stil ales și incitat. Să adăugăm extraordinara modestie a autorului, aşa cum rezultă ea dintr-o notă autobiografică destinată *Dicționarului scriitorilor evrei din România*, apărută la Tel-Aviv și reprodusă în Adenda volumului: „Am scris aşadar puțin, am publicat și mai puțin. Niciodată nu cutesez să numi scriitor: cel mult amator, diletant al literelor.”

Lipsit total de prejudecăți, cu un acut simț al devenirii istorice, un îscusit analist politic, un judecător imparțial al actului cultural și intercultural, posesor al unui stil capabil să facă față oricărui situație, cu o impresionantă putere de muncă și dorință de a face, ce ar fi putut deveni N. Steinhardt într-o Românie normală? Poate un André Maurois al spațiului cultural românesc? Sau poate doar un spirit lucid al timpului său, menit să mențină mereu măsura lucrurilor? Dacă ar fi fost doar atât și era foarte bine, pentru că ar fi putut avea o voce într-o lume care avea nevoie de ea, aşa cum nu i-a fost îngăduit.

N. STEINHARDT

EU ÎNSUMI
ȘI ALȚI
CÂTIVA

COLLECȚIA
DACIA

apare, dincolo de atacurile îndreptate contra unei civilizații, ca unul dintre reprezentanții ei străluciți, autor al unei opere care justifică o cultură.”

Teren generos de manifestare a virtuților scriitoricești îi oferă personalitatea controversată și enigmatică a lui Gambetta (*O problemă socială și mondénă: Gambetta*). Omul politic francez devine sub pana lui N. Steinhardt un adevărat personaj de roman evoluând într-o societate complicată și nu tocmai prielnică. Conflictele se nasc din ambiguități, momentele de suspans sunt susținute de ambiții, patimi și judecăți subtile, răsturnări de situații dău dinamism textului care rămâne, totuși, un eseu. Autorul pare că vrea să-și domine personajul și o face printr-un stil impecabil, variat și impresionant totodată. Mizează mult pe retorică și nu pe una „despieptană” ca a eroului său. Începe prin constatarea unei dileme ce urmează a fi lămurită, uzează de bine cântărite întrebări retorice și își construiește desecori fraza după canoanele clasincilor latini dându-i astfel o ușoară notă aristocratică. Nu se sfiește să se apropie de exprimări antonimice de efect, să se lase purtat spre oximoron sau să schimbe planul logic al frazei în favoarea unuia mai subtil: „Oricum, Gambetta era un negociator destul deabil și de periculos pentru ca Bismarck să se ferească de el.”

Drama lui Gambetta, pentru că despre asta este vorba, o reprezintă desincronizarea

Gheorghe GRIGURCU

CINSTEŞTE FORMA

Cinstește Forma – acest drept de-a fi similar Ființei
mântuitoare scornire sau scâncet atunci când scornirea întâmpină piedici cum lama de plug în brazdă sau curată-nțelgere atunci când plânsul se trage-n adânc cum apa de ploaie-n țărâna uscată de iunie când nici nu-ți dai seama dacă-ajunge la rădăcini sau de-a dreptul la ceruri.

NECONTENITĂ AMÂNARE E VIATA

Neconitenită amânare e Viața neconitenită grabă e Forma din care pricină mereu se oprește visătorul și râcăie asemeni unei ghiare de pasăre somnambulicul lut ce-și amână trezirea.

FORMĂ (aproximații)

Minusculă rană – fuge să sângere-n taină statuie cu botniță (al minteri ne-ar sfâșia pe toți) strălucitoare frunte ce se prostituează izvor țășnind cu greutate din sertarul biroului închis cu cheia sărăcie și Îngerul său, ca o eleganță a zdrențelor.

UN CAPĂT

Un capăt al Formei un corn al abundenței din care se scurg în neștiire

cuvintele ce din nou încep să-și caute Forma.

AȘA CUM E FORMA

Așa cum e Forma ascunsă în fața Formei

dar nu un alt chip ci același chip în oglindă

în raza-i dulce ca zahărul identică și totuși străină

ca Viața însăși față de Viață.

DĂ DIN ARIPI

Dă din aripi e fluture făurește Forma o sfârâmă cu ajutorul aceleiași clipe

luăm pe degete restul clipei cum pulberea unor aripi de fluture oare și din Formă atât mai rămâne?

POETE, SCAPĂ DE-ACEST

Poete, scapă de-acest semn echivoc moluscă de sunet în pragul Infernului

scoate Forma pură mută precum o amforă din mâlul în care-a trăit (o poți găsi doar acolo).

**Poezia
"Mișcării literare"**

PURGATORIU

Apă încovoiată încă precum un mormânt rană încă plină de furtună suflet încă lipsit de Formă.

PEISAJ

Fondul e colina
în care e-nchisă Forma

și ambele cântă cu-atâta foc.

CENTRU AL DEZAMĂGIRII

Centru al dezamăgirii
și e doar apă din care storci apă
foc cu care-ntetești focul
floare scuturată din care înfiripi
cu migală o altă floare la fel.

ȘI DACĂ NIMIC NU E

Și dacă nimic nu e
decât o Formă bătută în cuie
pe jumătate religioasă pe jumătate caraghioasă
care se-ntinde și moție
și iar se-ntinde
aidoma unui vierme răstignit.

SACRIFICIU

Lichidă e Forma
când vrea să te seducă

de sine însăși se dezice
când te caută

se sinucide
când vrea să te laude

și-ți ține isonul și te răsfață
se-ntoarce la Viață.

SE-NDREAPȚĂ FORMA

Se-ndreaptă Forma
ca o spinare-ndoită

vrea cât mai dreaptă să se țină
semnul de-ntrebare se preface

într-un semn de exclamare
Forma nu mai întreabă nimic.

ÎNTREBARE

Trebuie oare să mori
de câte ori
să mori
pentru ca Forma
să-nvie
o singură dată?

ASEMENEA ACELEI FLORI

Asemenea acelei flori care o dată
la o sută de ani înfloreste

Forma se desprinde de noi însine
și aşijderea de Lumea pe care-am slujit-o

cu cea mai miloasă cruzime.

PRIN ISCUSINȚĂ

Prin iscusință mai odihnit
decât prin somn
prin artă mai treaz
decât prin trezie

vis al visului normă
care te caută dincolo de tine
deznađajduită nădejde
valéryană Formă.

Urare
Bistrița a fost pentru subsemnatul un
vis neîmplinit precum toate visurile ale-
vările - Atât de misterioasa prumusele
veche a locului, ca și de orientația lui apărte-
mij-am propus a mă stabili aici pentru
totdeauna și de-a jumătatea o revistă de
lăra răspindire. Na fort să fie. Dar
scriitorii bistriteni pe care am avut
cunoște și îndrăgi-
hacul de a-i cunoaște și îndrăgi-
implinesc, iată, proiectul nostru co-
mun de acum trei ani, fără prezenta
nea fizică, însă cu o prezenta morală
și scriptică de a cărei consecvență
dori să-i încredințez. Îi doresc
nou-nascutei Misericordie literare să-și
nutrească succesele o-o așteaptă și
din nestinsă nostalgie a confratelor
lor, pe care viața l-a deprins ca
fatalitatea distanțelor care nu
pot fi anulate.

Georghe Grigorescu

2002

Mihai SIN:

Am încercat și încerc în continuare să abordez ceea ce cred eu că este esențial pentru un scriitor, adică teme majore și acel concept de „mare Miză” la care țin.

- *Mihai Sin, erați multă vreme în prim-planul vieții literare. De o bună bucată de timp lăsați impresia că v-ați retras din focul disputelor. E o retragere strategică?*

- Nu știu dacă se poate vorbi de retragere. E de discutat apoi și ce mai înseamnă acum viața literară. Atâtă vreme cât Uniunea Scriitorilor a fost puternică și existau mai multe tendințe, mai multe grupări în cadrul Uniunii, lucrurile erau totuși mai ușor de definit, mai ușor de înțeles. Acum Uniunea Scriitorilor adună nu atât tendințe sau grupări ci mai ales găști și coterii. Cam aici s-a ajuns, din păcate. Lipsesc în continuare acele idei, ca să nu zic idealuri, că ar fi prea mult și să se râde în nas când mai pomenești astăzi de idealuri, acele idei, câteva, care ar putea să unifice energiile scriitoricești. Adică să mai vrem ceva, să mai facem ceva pentru cultura aceasta, pentru literatura noastră. Găștile și coteriile de care spuneam nu vor alțeva decât să “controlizeze”. Dumnezeu mai știe ce! De fapt, aşa numita mea retragere nu este nici o cheștiune de dezamăgire sau de silă față de unele persoane, să nu le zic altfel, față de unii indivizi din această lume literară, ci e, cred, conștientizarea faptului că nu mai are rost să consumi energie în bătălii inutile, în conflicte inutile, în așa-zise polemici, care nici măcar nu sunt polemici, ci mai degrabă înjurături ca la ușa cortului. Există unii care au și vor avea întotdeauna energie pentru astfel de false bătălii. Și nu mă mir. Eu am rezolvat cât de cât problema – îi consider, indiferent de statutul pe care și-l fac pentru moment, ca făcând parte din caracudă, caracuda fiind „fauna” aceea din perioada interbelică a celor care nu prea aveau ceva de spus, nu prea aveau ceva de făcut cu adevărat în cultura română, dar erau colportori de zvonuri, bârfitori. În orice caz, își consumau viețile într-un mod zgomotos și poate plăcut pentru ei.

Deci, sincer, de la ce m-aș fi putut retrage? Iată, ultimele intervenții polemice, foarte dure, le-am avut acum vreo șapte ani, cu mai multe persoane sau personalități, cu mai mulți critici și nu numai critici, cu firmă, să zicem aşa, și mi-am dat seama că nu ajungeam la absolut nimic. Adică eu

spuneam una, ei spuneau alta. Era imposibil ca prin intermediul „polemicii” să înjghebăm un dialog. Argumentele mele nu erau poate imbatabile, dar eu le-am considerat atunci, nu în naivitatea mea ci în credința mea de a putea dialoga din punct de vedere intelectual, măcar demne de luat în seamă. La modul cel mai grosier cu puțință mi s-a răspuns cu false argumente, cu „demonstrații” care, spuneam atunci, îmi aminteam de argumentele comisarilor culturali din perioada proletcultismului, din perioada stalinistă. Acum erau un pic pe invers, sigur că da, trăim alte vremuri, dar să știți că o astfel de “intransigență” dură, „iacobină” într-un fel, care s-a manifestat la noi după 1990, nu numai că era urmarea unui dor de revanșă, și Dumnezeu știe pentru ce doreau ei să obțină o revanșă, dar era și o ideologizare atât de inflexibilă și stupidă în același timp, ce amintea efectiv de acei comisari care au făcut atât rău culturii române postbelice și nu numai culturii noastre. Într-un fel, lucrurile acestea erau de așteptat. Îmi amintesc că mi se spuse la Paris prin 1990, că n-o să mai rămână piatră pe piatră, adică n-o să mai rămână nimeni care să nu fie contestat. Nu de asta mă pot plângă, că am fost contestat. Am fost contestat la urmai urmei pentru cele două volume ale unui roman care dacă ar fi fost contestat în mod corect, literar, nu era nici o problemă. Pot să suport astfel de lucruri. Dar s-a făcut o campanie murdară împotriva lui și împotriva mea pentru că ieșisem prin

Dialogurile "Mișcării literare"

acest roman dintr-o anumită serie, dintr-un anumit control pe care unii vor să-l exercite asupra culturii și literaturii românești. Eu susțin că a existat un fel de “execuție”, pun ghilimelele de rigoare, a unor personalități. Valeriu Cristea a fost atacat cu o asemenea vehemență murdară încât, Dumnezeu să-l ierte, bietul de el s-a și prăpădit din cauza aceasta. Pentru un lucru de neînțeles: pe atunci era un fan, sau cum să zic, un partizan al lui Ion Iliescu, printre altele. Acum, fără să fi fost admiratori, mulți încearcă să obțină ceva de la Ion Iliescu sau de la alții prin plecăciuni. Cineva mi-a zis, că o

explicație, domnule, câte mizerii, câte nedreptăți, câte porcării flagrante, strigătoare la ceruri, s-au făcut în anii aceștia de după 1989. Toți am înnebunit atunci un pic, mi-a zis. Nu era o explicație care să mă satisfacă, mai ales în privința campaniilor. Pentru că au fost campanii îndreptate ba împotriva unuia, ba a altuia. Urmarea a fost că literatura română în întregul ei a pierdut, că "liderii de opinie" care s-au cocoțat în „topuri”, poate că uneori pe niște cadavre, alteori datorită conjuncturilor, n-au reușit să se impună, dovedind fie necunoașterea realităților românești profunde, fie de multe ori rea credință, fie interesul de tot felul, meschine și, cum să spun, din păcate.

s-a ajuns acolo ca literatura și chiar cultura română să nu mai aibă "piloni". Cei care ar fi putut să fie "piloni" la un moment dat și să susțină credința acestui popor, a neamului nostru în marile sale tradiții, au fost rețeați scurt, fără multe probleme. N-a rămas nimic imaculat, totul a fost murdarit. Să nu spună nimeni că lucrurile acestea au fost așa, întâmplătoare.

Deci, în privința mea nu e vorba de nici un fel de retragere. Urmăresc în continuare cu atenție ceea ce se întâmplă în cultura română, mă refer la evenimente majore. Celealte nu mă interesează – viermuiala asta, și nu o spun de la nu știu ce altitudine, de pe vârful nu știu care, nici de pe Vârful Moldoveanul, nici de pe Vârful Omul, ci ca un om care am pus mult suflet și am încercat și eu să fac ceva în cultura și în literatura română, dar din păcate, ceea ce se vede este viermuiala asta teribilă, colcăiala unora care numai Dumnezeu mai știe sau nici el, ce vor de fapt, ce putere, putere asupra cui?

Astea sunt lucruri care cândva m-au intrigat, m-au durut, dar acum mă lasă mai mult indiferent.

- *Ați fost implicat o vreme, ungaja(n) t și în viața politică. V-a dezamăgit chiar atât de mult politică? Este incompatibil scriitorul român cu politicul?*

- Nu, nu cred că e incompatibil. Dimpotrivă! Am susținut de câte ori am avut ocazia și susțin și acum că e o prejudecată această incompatibilitate, o prejudecată periculoasă pentru politica românească, care ar trebui să aibă un alt nivel, un alt standard, o altă ținută. Pe de altă parte, prejudecata aceasta e profitabilă pentru "specimenele" din zilele noastre, cum să le mai zicem, și nu mă refer la întreaga clasă politică, la toți oamenii politici, dar la foarte mulți dintre ei care, Dumnezeu știe cum au ajuns să facă politică, ce înțeleg ei prin politică. Asistăm neputincioși la tot felul de bânguieli și bâjbâielii de mai bine de un

deceniu încoace și lucrurile merg cum merg și din această cauză. Calitatea clasei politice, calitatea oamenilor politici... Pot să dau nu știu câte exemple de scriitori, de literați care au făcut politică la cel mai înalt nivel. Pentru mine și Napoleon a fost scriitor în felul lui, și De Gaulle a fost în felul lui scriitor, adică memoriile lor le trădează fibra de scriitor. Si Cezar, dacă e să luăm așa, a fost scriitor, și Pompidou a fost un literat de excepție, cu o antologie foarte cunoscută a poeziei franceze, de mare gust, de mare finețe și simț estetic sigur. Deci nu e nici o problemă din punctul acesta de vedere. Sigur că această prejudecată capătă apă la moară, ca să zic așa, prin faptul că, e adevărat, au intrat în politică scriitori "celebri", care au demonstrat că au făcut acest pas doar din ambiiție, din vanitate, și nu pentru a face ceva pentru țara asta, pentru a lupta pentru o cauză. În general sunt exemple din "falsa elită". Am lansat de câteva ori această sintagmă, "falsa elită", falsa elită intelectuală, care a eşuat lamentabil. Tot mai mulți oameni sunt conștienți că această falsă elită va trebui înțet, înțet să fie înlocuită și va fi foarte greu, pentru că "jocurile" sunt făcute. Dar noi, ca popor, trebuie să redescoperim o adevărată elită intelectuală și atunci multe se vor schimba. Nu văd de ce un scriitor n-ar putea să facă politică, mai ales tipul de scriitor obsedat de societatea românească, de social, economic și.a.m.d. Poate să facă politică foarte bine. Dacă un scriitor eșuează în politică, multă lume zice: "ei, e scriitor, ce să-băgă în politică?" Dar dacă eșuează economisti, ingineri, juriști... nimeni nu se miră, pare o chestie firească. E o realitate care nu știu în ce fel se va rezolva în societatea românească, dar în momentul în care, să zicem, un scriitor sau un alt tip de artist care are ceva de spus și va avea susținerea unei categorii cât mai largi de alegători și o susținere financiară, fiindcă și aceasta e importantă, o susținere din partea oamenilor de afaceri, de ce nu s-ar angaja politic? Havel, la urma urmei, nu e un exemplu și el? Iată că în Cehia s-a putut. Au cehii o privire mai cuprinzătoare și mai liberală și mai democrată decât noi? Nu cred. Dar în Havel s-a "pompăt" foarte mult. Havel a fost într-un fel supraevaluat ca scriitor. Nu are dimensiunea despre care s-a vorbit de obicei, cel puțin aceasta e părerea mea. Iată însă că s-a dovedit un președinte bun, până la urmă destul de cumpănit, un om care a știut ce vrea, a știut ce e mai bine pentru poporul său și care și-a găsit colaboratori pe măsură. N-are nici o importanță falsă problemă – scriitorul dacă devine om politic nu trebuie să fie specialist în marketing sau în nu știu ce, cum se crede astăzi, specialist în toate. Că unii asta cred că trebuie să fie un

politician. Un politician care ajunge un înalt demnitar trebuie să aibă știință de a-și alege colaboratori. Una dintre cauzele majore ale eșecului lui Constantinescu și a grupării sale politice, fără a intra în amănunte, este și aceea că nu a avut colaboratori și el însuși a dat în câteva rânduri dovada că nu prea cunoștea realitatea românească profundă, cum iarăși am spus. Iar toți acei ani de guvernare "democrată", pentru că ei au clamat tot timpul ideea asta că ei sunt reprezentanții adevărați ai democrației în România, a însemnat un eșec lamentabil; au fost niște oameni care nu și-au respectat promisiunile, n-au reușit să aibă o viziune coerentă asupra prezentului și viitorului României și, pe de altă parte, mulți dintre ei au dovedit o calitate mai mult decât îndoelnică, iar câtiva, și nu lipsiți de importanță, chiar execrabilă.

Iar în ceea ce privește angajarea mea politică, la un moment dat am făcut parte din Uniunea Forțelor de Dreapta, aproape doi ani. N-au fost nici măcar mari dezamăgiri, mari deziluzii. În momentul în care am constatat anumite lucruri, ce nu mi s-au părut deloc limpezi, le-am spus, de exemplu am fost împotriva alianței UFD-ului cu țărăniștii în cadrul Convenției (țărăniștii erau într-o cădere liberă evidentă, câteva personalități ale partidului au avut o conduită, după părerea mea de-a dreptul scandaloașă în anii aceia, mi s-a părut absurd să facem o alianță cu ei. Eșecul a fost unul răsunător, spectaculos, iar în momentul în care nimeni de la UFD nu și-a asumat responsabilități, n-au considerat necesar să-și asume o anumită vinovătie, atunci ne-am despărțit pe cale amiabilă și amicală. Altfel, iată o întâmplare nostimă, dacă n-ar ține tot de "mizeriile" care ni se servesc aproape zilnic: ieșisem de câteva luni din UFD când primesc o scrisoare de la un prieten, scriitor german. Eram admonestat: cum oare intrasem într-un partid extremist, șovin, condus de Vadim?! În capul amicului era o întreagă brambureală, dar nu era atât el de vină, ci un "corespondent" binevoitor din țară. E dificil să ne imaginăm cât rău pot să facă reprezentanții acestei tipologii de jigodii, care altfel joacă zilnic, netulburăți, rolul de intelectuali "elitiști" și "distinși". Dar chestiunea cu politica nu mă interesează pentru o „carieră”, am și o vîrstă, o aveam și atunci când am intrat în UFD, nu s-a pus problema să fac "ucenicie" în politică. Despre mulți oameni din România care ar fi putut să facă mult bine în politica românească s-a spus că n-au vrut să se implice și au stat pe margine; în fapt nu au fost lăsați să pătrundă în politică. Părerea mea e că la nivelul fiecăruia putem să facem încă bine și în politică și la locurile noastre, oricât de

umile. Cu cât mai mulți oameni din România vor crede că și ei au o mică posibilitate de a face ceva bun în țara asta, cu atât ne va fi mai bine. Dacă tot aşteptăm aşa să vină nu știu cine și cum, aşteptăm miracole și criticăm fără discernământ în stânga și în dreapta, fără să ne vedem pe noi însine, atunci nu o să ajungem acolo unde vrem să ajungem. Trebuie să vedem și mica noastră contribuție și să mai vedem și răul din noi. Nu sunt adeptul „teoriei” cu schimbarea mentalităților care a fost o mare prostie, intelectuală sau nu, voluntară sau nu. Tot timpul s-a auzit din '90 încocace, cel puțin dinspre o anumită latură intelectuală și dinspre această falsă elită, că trebuie să schimbăm mentalitățile. Păi era aceeași chestie ca pe vremea comuniștilor, care spuneau că întâi trebuie să ne fortificăm, să ne clădim conștiința și după aceea o să trăim mai bine. Aceeași chestiune, dacă ne gândim bine. Mentalitățile se schimbă și în funcție de ceea ce se întâmplă, de șansele care se dau unui po por, de șansele reale pe care le au cei ce vor să muncească în țara asta.

Redactia revistei "Vatra" la Regin, 5 aprilie 1979

--Nu vreau să pedalez pe tema despărțirilor. Dar îmi stăruie în minte un titlu celebru - "Despărțirea de Noica". Nu pot să nu vă întreb despre o despărțire zic eu foarte importantă. După aproape două decenii în care ați construit un climat literar, o revistă, ați format niște oameni, v-ați despărțit de revista Vatra. A fost o despărțire necesară, o despărțire dureroasă, ați privit înapoi cu/fără mânie?

- Păi, n-a fost în nici un caz o despărțire confortabilă și nici jucăușă, să zicem aşa. A fost o despărțire care am preferat să se desfășoare discret, deși pe urmă am auzit tot felul de aberații asupra motivelor acestei despărțiri, lansate de persoane interesate, desigur. În momentul în care mi-am dat seama că revista **Vatra** nu mai corespunde unor așteptări ale mele – eu plecasem de la revistă în '90, în aprilie – și când am văzut pofta și rapacitatea de a pune mâna pe revistă a unora și de

a o orienta pe niște căi care mi s-au părut atunci și îmi par și acum discutabile, iar uneori chiar scandalioase, atunci sigur că despărțirea s-a produs fără regrete. Ea este o despărțire definitivă. Poate regret, cum se întâmplă, faptul că m-am înșelat atâtia ani asupra unor oameni, pe care la un moment dat i-am crezut apropiati. Dar cine n-a avut decepții de felul acesta după 1990? Au fost prietenii care păreau indestructibile și care s-au destrămat, aşa că și din acest punct de vedere, despărțirea mea de această revistă a intrat într-un fel de logică a ilogicului.

- *Cât din timpul irosit altădată în dispute literare, în politic... l-ați recuperat acum pentru masa de lucru?*

- Sincer să fiu, nici eu n-am mai forțat ca odinioară cu scrisul. Mi-am dat seama că trebuie să mă concentrez pe anumite teme. Am încercat și încerc în continuare să abordez ceea ce cred eu că este esențial pentru un scriitor, adică teme majore și acel concept de „mare Miză” la care țin și pe care am încercat să-l vehiculez de câteva ori, care poate cândva va prinde sau nu va prinde. Problema e că mai ales în proză, în roman, romancierii români nu au avut o mare Miză. Mă bucur că dau acest interviu pentru o revistă din Bistrița și care poartă numele unei reviste fondate de Reboreanu. Chiar astă cred și am o lucrare care dezvoltă această idee, că Reboreanu este poate singurul romancier român care a fost și ctitor al romanului modern românesc și totodată a avut o mare credință, o mare Miză. Să fiu bine înțeles, nu spun că nu mai există și alți romancieri foarte importanți în literatura română, dar această Miză, de la Reboreanu încocace, nu a mai existat. Ea înseamnă și o despovărare de complexe. Reboreanu avea prea multe de făcut, proiecte prea mari de îndeplinit ca să stea să se tot gândească, de pildă, chiar și la teoria cu sincronismul a mentorului său, Lovinescu. Teoria aceasta a fost valabilă, dar ar fi fost mult mai bine dacă dura doar vreo 10-15 ani, 20. Numai că noi ne tot sincronizăm la modul uneori penibil. Adică suntem așa, din anumite puncte de vedere, un fel de imitatori. Cum e vreo modă, uitați-vă ce dezastru a fost cu literatura română, în proză, poezie, această imitare a textualismului francez, a unei reviste și a unei mișcări din jurul ei, **Tell Quel**. și s-au găsit tot felul de motivații „autohtone”. Dacă în Franța treaba asta s-a stins de mult, la noi continuă într-un mod care frizează absurdul și aberantul. Revistele sunt pline în continuare de povestea asta cu textualismul. Că a fost vorba de o „fundătură” este limpede și trebuie să fie limpede pentru mulți de multă vreme. Iată însă că dintr-un soi de inerție și din alte motivații asupra căror nu vreau să insist

acum, astfel de „fundături” și „direcții” clorotice din literatura română continuă până zilele noastre.

- *Anii postdecembriști au declanșat și o februară a reevaluărilor. Un număr important de prozatori, de la Marin Preda la Sorin Titel, de la D.R. Popescu la Augustin Buzura, au fost revizuiți. Credeți că s-au făcut nedreptăți flagrante în revizuirile postdecembriste.*

- Cu siguranță. Stau și mă întreb de ce de pe „scara nouă” a valorilor românești au căzut spectaculos sau au fost împinși cumva, „ajutați” să cadă, destui scriitori de certă valoare. Această atitudine se înscrive în „logica” sau ilogica celor de care vorbeam înainte. Dar hai să ne uităm și cine tot revizuește? Procesul de revizuire e un proces normal. Iată, dacă ne uităm la valori mai bine fixate în literatura universală decât avem noi, vedem că unii au pierdut din gloria, din strălucirea pe care o aveau cândva. Lumea a evoluat sau a involuat uneori în direcții neașteptate, surprinzătoare, și aşa va fi în continuare, fără îndoială. Dar chestiunea asta, la noi, spuneam, nu a fost întâmplătoare. A fost aşa, ca un „efort” și ca o acțiune conjugată a unor animăluțe din astea care, feroce altfel, vor să muște și vor să se hrănească cu ceea ce ei spun că este un cadavru, cu scriitori care li se păreau „mortificați”. S-a mai pus întrebarea: dar ce au pus ei în loc? Să zicem că dă Dumnezeu și pun ei ceva în loc acolo, dar confuzia pe care au creat-o a dus la lipsirea societății românești de acei piloni de care aveam nevoie. Culmea, noi, știind că am început mai târziu (iata, Reboreanu a ctitorit romanul românesc în perioada interbelică, când alții aveau deja secole de roman și nu orice fel de romane) și când, în sfârșit, am fi putut avea totuși un avantaj, nu cred că o să-l valorificăm. Pentru că de cele mai multe ori nu am reușit să ne creăm avantaje din aparentele noastre dezavantaje. Cred că cultura română și proza românească, rămânând în spațiul prozei, au nevoie de cărți puternice, de cărți de mare valoare care să aducă și ele o lumină anume asupra noastră, să înțelegem mai bine, totuși, ce suntem, fiindcă nu ne putem lăsa numai pe seama gazetăriei, numai pe seama politicii, pe seama unor filosofi de ocenzie sau colportori de filosofie. Iată, ani de zile s-a tot spus că se așteaptă marea roman. Se folosea sintagma „marea roman”, recunoscându-se implicit că poate nu-l avem încă. Dar mă întreb altceva: dacă acest roman apare mâine și e scris de un prozator din Suceava sau Timișoara sau din Constanța, avem această capacitate de a-l recunoaște? și de a-l impune? Aici este, cred, marea problemă: binecunoscuta incapacitate românească de a recunoaște și de a impune marile sale valori.

Ieșirea din proletcultism a dus destul de repede la apariția unor nume, a unor cărți, cred, de referință pentru literatura română. Cum vă explicăți faptul că la mai bine de un deceniu de la ieșirea din comunism, nu numai că s-a demolat vârtos, dar n-au apărut mari cărți noi și nu s-au impus mari nume noi?

Această aşa-zisă epocă de "tranzitie", (nu-mi place termenul și nu-l recunosc, este o mare găselniță povestea asta cu tranzitie, ascunde mult prea multe lucruri și nu dintre cele mai frumoase), teoria după care e nevoie de detașare, de timp, de înălțare deasupra evenimentelor foarte recente și foarte zbuciumate și mai ales tulburi, și apoi să scrii acele cărți de la o cu totul altă altitudine. Nu sunt de acord cu chestiunea asta. Părerea mea e că șocul acestei treceri a fost puternic și la public, cu urmările pe care le știm la cititori, dar și la editori, care s-au grăbit, nu să recupereze (au fost și editori mai mult decât stimabili care au făcut și opera de recuperare în privința informației), ci mulți au îmbrățișat la modul cel mai vulgar criteriul comercial și s-au apucat să publice te miri ce, crezând că astfel vor da lovitura. S-au dat și mari lovituri, s-ar fi îmbogățit niște însă din comerțul cu carte, dar literatura română s-a trezit deodată marginalizată, minimalizată și a apărut brusc (nu numai pentru debutanți sau pentru oameni care vor să-și vadă numele pe o carte la pensie sau mai știu eu când), a apărut practica asta să mergi cu geanta de bani la edituri. Peste tot se face așa, e-adevărat, dar sunt mari edituri cu pretenții, care nu au avut o politică editorială favorabilă literaturii române, asta e limpede, deși beneficiază de susțineri financiare impresionante. Și știu ce vorbesc. Și asta e mai grav. Adică e vorba de o anumită desconsiderare a scriitorului român, a literaturii române, și-atunci nici nu mai putem să discernem ce se întâmplă, ce s-a întâmplat. Poate au apărut scriitori și nu-i știm noi. Poate că sunt scriitori și cărți puternice și iarăși nu-i știm, pur și simplu. Și zac manuscrise importante sau poate chiar au fost publicate, dar cine are o viziune de ansamblu asupra literaturii române actuale? Fiecare găscuță își are criticul sau criticii ei, se perie și se scăpină unul pe altul și cu asta lucrurile se opresc la acest nivel. După părerea mea, prea puțini au mai fost dispusi să se înhamă la o muncă imensă în această perioadă când, e adevărat, oamenii mai trebuie și să trăiască, să-și rezolve problemele existenței. Foarte puțini au mai făcut efortul sau au fost dispusi să facă efortul de a avea o privire cât de cât de ansamblu asupra a ceea ce se întâmplă. Nici nu avem uneltele necesare, nici nu există o difuzare normală a cărții, ea e așa cum o știm cu toții. Au trecut atâția ani în

care s-ar fi putut pune la punct. Și atâtea și atâtea altele. Mă gândesc că, de fapt, dacă tot am intrat într-o lume cu o "piată a cărții", ar fi trebuit să se pună la punct un sistem computerizat. În Franța, într-un orășel de provincie în momentul în care într-o librărie s-au primit cinci exemplare dintr-un roman și ele s-au vândut toate, editura știe deja acest lucru și mai trimite exemplare. Ei știu la orice oră situația vânzărilor. Am cunoscut autori care știau exact câte exemplare de carte li s-au vândut și unde. Or la noi nu s-a mișcat nimic în acest sens și nici nu a avut cine să facă un asemenea efort de organizare și de sistematizare a comerțului cu cartea. Nu putem ști cu adevărat ce cărți au apărut în această perioadă. Lucrurile se vor mai cerne și vom vedea sau vor vedea alții cum stau lucrurile.

Pe de altă parte, spuneam că e nevoie încă de cărți mari la noi, ar fi mare nevoie, nu știm însă dacă nu ne va duce în continuare valul, pentru că literatura este într-o mare criză pretutindeni. Și în țările occidentale este într-o mare criză, cauzele sunt mult mai complicate, nu le putem discuta acum.

Vasile POP-TAMAS, Arpa GHI, Mihai NICOLAE BĂCIU, Valentin MARICA

- E aproape greu de crezut dar, aceasta-i realitatea, vă apropiați vertiginos de 60 de ani. Vorbeați mai înainte de idealuri.

- Ce idealuri mai poate avea un scriitor de la înălțimea a 60 de ani?

Idealurile unei vârste sau ale alteia pot rămâne în esență aceleași. Dacă am avut un ideal la 20 de ani, același poate rămâne și acum, iar cine n-a avut un ideal la ieșirea din adolescență, să spunem, nu cred că-l va avea vreodată. Ar fi poate prea retoric și prea patetic să invoc idealurile existenței mele. Poate cândva ele vor ieși singure la iveală sau vor fi relevante de cineva anume, deși, sincer să fiu, nu m-a prea interesat și nu mă interesează chestia asta cu posteritatea. Voi împlini 60 de ani în 2002, Dumnezeu știe câți ani voi mai avea de trăit, dar chestia cu posteritatea nu m-a interesat. Unii sunt grijulii cu posteritatea, încearcă

să și-o aranjeze cumva din timpul vieții. Sunt cazuri de acest fel, excentrice cumva, de artiști care încearcă să-și facă chiar un muzeu încă în viață fiind și sănătoși. E problema lor. Nu mă interesează. Mai ales că știu că și problema posterității poate să țină doar de întâmplare. Am trăit într-un sistem care știm cât de dur a fost, cu imposibilitatea de a te mișca, provocând un anumit immobilism al nostru ca persoane exterioare. Am avut însă o mare mobilitate interioară. M-am simțit întotdeauna un om liber interior. În sensul acesta am încercat să-mi construiesc existența. Literatura nu e chiar totul într-o existență. Faptul că am avut și niște tentative politice și, cine știe, poate că voi mai avea, nu înseamnă că acelea vor fi marea Miză a vieții mele. Am încercat să-mi construiesc viața pe anumite criterii, pe anumite principii. Am încercat, de asemenea, să fiu consecvent, chiar dacă consecvența aceasta ar fi putut să le pară unora rigiditate. Dar suntem atât de schimbători, atât de superficiali din multe puncte de vedere, încât nu mă

supără deloc dacă uneori am fost rigid. Prin toamna lui '90, cred, mi-a venit să scriu un eseu pe care nu l-am scris nici până în ziua de azi, și care trebuia să se intituleze "Fără idealuri?" Mi se părea încă de atunci că pornim la drum fără idealuri, noi, ca popor, ca neam. Și acesta a fost iarăși un lucru care ne-a ținut undeva mai jos decât ar fi trebuit sau chiar ne-a dat înapoi din alte puncte de vedere. Nu se pot elibera niște energii ale unui neam, dacă nu ai un ideal cât de cât coherent. El nu se poate construi, el apare firesc sau mai degrabă relevat de personalități ce se impun în prim-planul vieții naționale. N-a apărut nici măcar o persoalitate care să ne spună care ar trebui să fie idealul nostru, de ce merită să facem sacrificii pentru a rămâne în continuare împreună și cu o identitate bine definită în statoricie.

Dialog realizat de **Nicolae BĂCIUȚ**
Târgu-Mureș, 6 martie 2002

Artistul și Domnitorul

Gheorghe CRĂCIUN

Orice corp cade liber la pământ

La cea de-a doua urcare în podul internatului simțul ei olfactiv fusese cîteva secunde zăpăcit de un miros carbonic, de grinzi arse. Apoi, cînd pătura care acoperea lucarna a fost dată la o parte și aerul plumburiu a fost înlocuit de lumina de afară, ea a văzut că se află în interiorul unui schelet de lemn negru ca smoala. Structura de rezistență a acoperișului de ardezie era compusă din grinzi și rigle groase de stejar, îmbibate de catranul uscat care le proteja ca o burtă călăfătuită de corabie. Fulgerător, cu pielea înfrigurată de emoție ea și-a adus aminte de podul casei părintești în care, în copilărie, avusesese aceeași senzație că se află în pîntecul răsturnat cu susul în jos al unei corăbii ce plutește printre frunzișuri înspre cîmpul cu grîu pe care huruie și scoate fum motorul mașinii de treierat.

Soarele năvălind prin deschizătura lucarnei părea să răscolească acolo și alte mirosluri, prea puțin familiare nărilor ei: de flori uscate de anason și de vase de alpaca, de vinuri roșii îngroșate în damigene și de furnituri militare din materiale fine. Abia atunci – și nu la prima urcare în pod, cu ocazia "botezului", – ea a descoperit că aerul acela stățut, în care datorită căptușelii de azbest de dedesubtul țiglelor praful se infiltrase prea puțin, nu avea nici o legătură cu prezentul lumii lor de eleve interne și conserva în substanța lui mai multe timpuri suprapuse, revolute. Orașul S. își înălța încă pe colinele lui acoperite de viță-de-vie cele șapte turnuri de apărare vechi de sute de ani, păstrate în bună stare și atrăgînd în fiecare vară o mulțime de turiști. În partea de jos a orașului, acumulată în timp în jurul vechii cetăți, ca un guler de case, blocuri și vile, te întîmpină volumele cenușii de beton ale celor două

cazemate germane din timpul celui de-al doilea război mondial, ulterior transformate în depozite de legume și puncte colectare a fierului vechi. Leontina nu avea de unde să știe că în clădirea internatului fusese instalat, timp de cîteva luni, la sfîrșitul războiului, comandamentul trupelor germane încartiruite în oraș și nici că Maior Isakov (cum se numea strada de lîngă Turnul cu Ceas) fusese ofițerul sovietic ce ordonase înălțarea steagului roșu pe vîrful acoperișului sub care se afla ea. Acoperișul de țigle smălțuite, dispuse ca solzii de pește, se sprijinea pe zidurile groase, masive, și răceala medievală a pietrelor din care erau făcute se risipea uscată în jurul tălpilor și pulpelor ei goale. I se făcuse frig.

Dar Leontina nu era singură acolo. Cea care îndepărtașe pătura din dreptul lucarnei și luminase brusc interiorul podului fusese Cami. Trecuseră cîteva luni de la noaptea în care dinții fetelor din confrerie îi înnebuniseră fesele de durere cu mușcăturile lor sălbatece, și acum Cami, Camelia Argatu, una dintre elevele prob lemă de la secția germană a

**Proza
"Mișcării literare"**

liceului de sus, devenise cea mai bună prietenă a ei. Favorită a masivei Brunhilde, Cami avea o dublură a cheii podului, pe care o putea folosi după plac. Se refugia acolo ca să citească (romanele lui Alexandre Dumas, Paul Feval și broșurile nemțești de picante și sentimentale), să asculte muzică de fanfară, tangouri și valsuri la un vechi patefon cu manivelă de pe cîteva discuri de ebonită, cu etichete albastre, decolorate de soare. Sau pur și simplu ca să simtă cum i se impregnează în carne liniștea teutonică a aceluia spațiu secret,

dangătul clopotului de bronz la ore fixe în Turnul cu Ceas.

Și parcă pentru a o ajuta să-și smulgă picioarele înfrigurate din răcoarea care urca din bolovanii și mortarul zidurilor, Cami a prins-o de mînă și i-a spus:

- Vino, vreau să-ți arăt ceva!
- Ce să-mi arăți? s-a mirat ea.
- Secretul nostru, acum ai voie să știi...

S-au apropiat amîndouă de un colț de la marginea acoperișului iar Cami s-a întins pe burtă aproape dispărînd în spațiul îngust dintre țigle și planșeu. S-a retras de-a-ndoaselea, trăgînd din greu de mînerul unui mare cufăr de piele cu colțurile ghintuite în metal. Pe față ei plutea un aer de încîntare. N-a stat prea mult pe gînduri și a deschis capacul. Un steag cu zvastică, o uniformă germană de ofițer, o pelerină neagră, cămași, mănuși, centuri de piele și un chipiu înalt, cu cozorocul lucios.

Cînd a văzut mătasea strălucitoare a steagului, Leontina a simțit un curent fierbinte furnicîndu-i stomacul. S-a speriat de ceea ce vedea, dar și de faptul că descoperea încă o dată în memorie foșnetul cenușiu și râceala sufocantă a parașutei găsite pe deal, în care, cu mulți ani în urmă, ea și alți copii își încurcaseră mîinile și picioarele într-o bătaie prostească. Se aflau pe liziera pădurii și la picioarele lor se întindea satul. Era un loc din care putea vedea bine casa și grădina lor, cu magazia de lemn și cotelele pentru găini și porci. Lumina lucarnei o bătea drept în față și o vreme ea uitase unde se află. Apoi, la o ușoară atingere pe umăr, s-a întors și a văzut-o pe Cami cu chipul pe cap, în uniformă de ofițer german, cu zvastica pe mînă.

Prietenă ei își lepădase fusta de elevă și de la buric în jos era goală-goluță. Picioarele ei subțiri și albe, ca de copil rahitic, se pierdeau în pantofii prăfuiți, cu șireturile desfăcute. Îmbrăcată așa, Cami părea mai urîtă și trupul ei emana o lascivitate ce-i depășea cu mult vîrsta. Peste emoția amintirii cu parașuta s-a suprapus brusc spaima și Leontina s-a tras instinctiv înapoi. O uniformă de ofițer SS! Cami era o inconștientă. Si toate fetele din confrerie erau niște inconștiente. Iar ea era cu ele, ca și ele. Cînd se gîndeau la ce s-ar fi putut întîmpla... Dar acum asta nu mai avea nici o importanță.

Devenise și ea o prizonieră a secretelor găștii. Așa că și-a revenit aproape zîmbind, încercînd să-și ascundă ultimele resturi de frică:

- Sînteți niște nebune. Să-mi bag pî-ul! Nebune de legat!...
- Acum ești și tu la fel de nebună ca noi, a rînjit Cami, umflîndu-și pieptul. Cum îmi stă? Îmi stă bine?
- Ești ca o paparudă...

Seara, în dormitor, aşteptînd să adoarmă și gîndindu-se la întîmplările zilei, Leontina și-a dat seama că replica ei nu făcuse altceva decît să mascheze o minciună izvorîtă din aceeași frică. Ar fi trebuit să-i fie rușine. Revedea în minte vestimentația Cameliei și constata, ca și prima dată, că vestonul acela elegant îi stătea bine și că mutra ei cîștigase ceva din fizionomia unei femei mature. Iar gesturile stîngace și stridente ale fetei nu încercaseră oare să sfideze ceva, frica de ceea ce era interzis, imbecilitatea activităților zilnice, plăcuteala, mizeria vieții de internat, piatra roasă a zidurilor? "Ești ca o paparudă...", ce replică stupidă îi ieșise din gură! Pentru că ea spusese ce spusese la întîmplare, dinjenă față de propria-i lașitate. Însă văzuse ce înseamnă jubilația irațională a jocului cu focul, văzuse că prietena ei, oricît de tîmpit i-ar fi fost zîmbetul, chiar știa să trăiască această jubilație naivă, nătingă, năstrușnică, de copil obligat să se răsfețe singur, încîntat să se dea în spectacol. Ba nu, aici greșea! Nu era vorba de nici un spectacol. Ci mai degrabă de complicitate. De fapt, ea se trezise în postura unui complice iar încîntarea cu care prietena ei își luase o înfățișare ce sfida interdicțiile și slagările propagandistice din carte de istorie fusese pură ca un cristal. Adică fără nici o legătură cu frica și curajul...

Într-o zi tata a fost arestat. Cînd ea s-a întors de la școală, a găsit-o pe mama plîngînd. Avea față roșie și ochii umflați. Părul îi ieșise lătos de sub basma și-i acoperea un obraz. L-au arestat fără ca el să se împotrivească, în curtea vecinilor Briotă, unde lucra la o prelungire a casei. Timp de cîteva zile stiva de cărămizi nefolosite a rămas să strălucească în soare ca semnul unei nenorociri. Roșul ei calcinat o

atragea irezistibil. Intra în curtea vecinilor Briotă, își lipea obrazul de cărămizile fierbinți și plânghea. Cărămizile groase de presă erau tari și grele. Își apăsa pe suprafața lor palmele. Le mîngîia fără sens. Se gîndeau la tatăl ei și simtea că îl iubește mai mult decât crezuse pînă atunci. Mortarul din barca de zidarie s-a uscat și a devenit o masă de nisip albicioasă. Zidul neterminat a fost acoperit cu saci goi de ciment și bucăți de carton asfaltat. Tanti Lina Briotă le-a adus acasă mistria, canceul, firul cu plumb, bolobocul și o găleată de tablă, lucrurile tatălui ei. Era și ea speriată. Dar în același timp și bănuitoare. Dacă și tatăl ei?... Unii credeau că e vorba de o neîntelegerere. Alții făceau tot felui de presupuneri. Își amintea de alții arestați, cădeau pe gînduri și nu se mai opreau ca altădată la bodega din mijlocul satului. Se închideau în tăcere, era mai sigur așa.

Mișcările mamei erau mai țepene, obrazul ei se întunecase, ochii ei devineau mai mici și mai umizi. Ea și-a amintit încă o dată de parașuta găsită pe deal. A simțit încă o dată în degete atingerea aceea alunecoasă. Își-a amintit cum Ghinea și Tăvică s-au luat la bătaie, cum ele, fetele, au încercat să-i despartă, încurcîndu-și picioarele în sfiorile groase, ramificate și zgîriindu-se în catarame. Au căzut și s-au rostogolit pe deal, s-a trezit acoperită de un cearceaf uriaș, înotînd speriată prin valurile lui și lovindu-se de Sanda și Tuți sau de capetele transpirate ale băieților. Se zbăteau și se încurcau și mai tare în pînza aceea cenușie, sufocantă și alunecoasă.

Apoi în sat s-a auzit că tatăl ei a fost închis pentru activități ilegale. Construia case și ziduri, grajduri și magazii și el n-avea autorizație de zidar. Fusese reținut pentru cercetări, au primit de la el o carte poștală, în care le cerea ciorapi groși de bumbac și o vestă de lînă. Vara trecuse, cartonul de pe creasta zidului neterminat se acoperise de găinașul vrăbiilor și al porumbeilor sălbatici, devenise locul de pîndă al unei pisici tărcate, cădeau frunzele în grădină, se culegeau merele și cartofii și tata era dus în fiecare dimineață la tăiat stuf pe unul din brațele Dunării. “Văd Dunărea, falnicul apelor drum, / și marea mereu foștoare. / Văd mîndrii Carpați și

pădurea de brazi / și șesul ce pururi nu moare”. La școală învățase acest cîntec și descoperise cuvîntul *pururi*, pe care nu-l va folosi niciodată în vorbirea ei zilnică pînă la sfîrșitul vieții. I se părea un cuvînt prea găunos, lipsit de orice greutate, ca o coajă de ou. Vor mai trece doi ani și tatăl ei se va întoarce acasă slab și adus de spate, strîngîndu-și buzele într-un rictus amar, de om tot mai tăcut. Într-o zi, la școală, în clasa a V-a, profesoara le va spune să deschidă cartea de fizică și să citească lecția despre greutate. și ea va citi:

La capătul unei bucăți de gumelastic, a unui fir sau a unei spirale de oțel, atîrnăm un corp (o piatră, o cană etc.). Spirala, firul de gumelastic se întind, se lungesc.

Orice corp atîrnat de un fir produce o întindere a firului.

Tinem un corp în mînă sau ducem o sarcină în spate: simțim o apăsare. Călcăm pe zăpadă sau pe pămîntul înmuiat de ploaie, piciorul se afundă în zăpadă sau în pămînt.

Corpurile apasă pe suprafața care le susține.

Dăm drumul unui corp ce-l ținem în mînă (piatră, dop, hîrtie): corpul cade spre pămînt. Fructele desprinse din pom, frunzele, picăturile de ploaie, fulgii de zăpadă cad la pămînt.

Orice corp liber cade la pămînt.

Corpurile întind firele de care atîrnă, apasă asupra suprafețelor pe care se sprijină și cad la pămînt cînd sunt lăsate libere, fiindcă sunt grele. Toate corporile sunt grele. Greutatea este o proprietate generală a materiei.

Școală, plătiseală, așteptare, pauze, meciuri, antrenamente, Oravițan cu zbieretele lui de pe margine, planșele de anatomie, meditația, mîinile, privirile, Horațiu Mălinăș, buzele lui senzuale, banii, mici cheltuieli, rîsete după stingere, hlizeli, rînjete, tipetele de pe teren, aplauzele tribunei, cantonamente, chiloți umizi, tricouri ude leoarcă, vînătăi, zgîrieturi, unghii rupte, creioane, caiete, dicționare, pixuri cu pastă, teze, trigoane cu brînză, cornuri și melci cu miere, Eleonor și Didi, ecuații algebrice, triunghiuri, note, notițe, oboseala fiecarei zile de școală și ea întorcîndu-se la internat și așteptînd vară, așteptînd să treacă zilele Wilhelm, Maximin, Ferdinand,

Petronilla și să intre în săptămâna Markus – Romuald – Silverius – Aloisius – Paulinus – Edelstrand etc. să se termine totul, să vină vacanța.

Două-trei săptămâni acasă, în sat, aproape ascunsă în casă, citind pe rupte și cultivînd un fel de singurătate plăcute, fără dorință de a-și revedea vechii prieteni, exasperată de boscorodelile mamei, de tăcerile tatălui. Apoi în București, la tanti Teodora, mătușa ei, cu lungi perioade de lene, televizor, mâncare bună, toropeală și ieșiri la șosea.

Îi plăcea tanti Teo, sora tatălui ei, cu toate țăcanelile ei de medic psihiatru pentru care interioritatea umană nu mai avea de mult secrete, cu plecările ei intempestive de acasă, cînd o lăsa zile în sir singură în apartament, avînd însă grijă să-i umple frigiderul cu toate bunătățile din lume (iată de ce în mintea ei Bucureștiul va fi un oraș cu gust de compot de ananas și de banană, de ghiudem și sardele portugheze, de piure de castane și șuncă de Praga). Îi plăcea această tînără pensionară, cu nonșalanța și neglijențele ei – Tina o surprindea uneori umblînd goală prin casă, mîndră de trupul ei subțire, bine făcut și încă foarte elastic pentru o femeie de peste cincizeci de ani, trădată doar de pielea uscată, ușor solzoasă, ca în cazurile de dehidratare puternică – cu lipsa oricărei pudibonderii în conversație și mai ales cu acea patimă a ei pentru fumat, care-i marca toate gesturile. Fuma ca o șerpoaică. Vorbea tot timpul, te întreba, te asculta, rîdea, se înnegura la față, se lumina brusc. Era o femeie anume făcută pentru a sta pe îndelete la povesti, cu o singură condiție: să se simtă bine, să aibă adică pe măsuța din *living* o ceașcă cu cafea adevărată și un pachet de țigări fine. Și tocmai tanti Teo, cu vorbăria și curiozitățile ei, o făcuse să devină mai atentă față de miezurile tăcute ale sensibilității ei nărăvașe.

Descoperea însă cu neplacere că, de la an la an, ea devenise o ființă tot mai lucidă și tot mai obsedată de înțelesul a ceea ce i se întîmpla și că astfel nu mai putea să se bucure cu adevărat de noile ei stări. Ar fi vrut, de exemplu, să

poată spune ceva despre statul degeaba în casă, tolănîtă într-un fotoliu, inundată de soarele care intră prin fereastra deschisă, în acea stare de abandon care seamănă atât de bine cu scufundarea completă în apă cu ochii deschiși. I-ar fi trebuit un cuvînt prin care să numească senzația de placere și perfecțiune a proprietății fizice de care se izbea uneori ca de lumina sublimă a unui fulger. Dar nu avea acest cuvînt.

Știa că un astfel de cuvînt nici nu există, era lipsit de sens să-l caute. Iar agitația Bucureștiului, confortul din apartamentul acela elegant, conștiința că ea dobîndise o libertate cu care nu știa prea bine ce să facă, sporeau confuzia din mintea ei. Ar fi trebuit poate să vorbească cu tanti Teo, dar îi era teamă că doctorița ar fi simplificat totul, aşa cum făcea și cu propria-i viață, sfătuind-o să renunțe la aceste desuete porniri romantice. Or, ea descoperă că existau și multe alte zone ale vieții pentru care vorberea refuzase de la bun început să inventeze cuvinte. Ce rost ar fi avut, de pildă, ca tu să ai la dispoziție cuvinte care să te lase să vorbești despre felul în care îți simți carnea mușchii pielea viscerele atunci cînd cazi prin aer de la o înălțime foarte mare atîrnată de cupola unei parașute, la o viteză de 180 de kilometri pe oră? Nu era asta o experiență mult prea singulară, pe cine ar fi interesat un astfel de limbaj al încercărilor extreme? Și apoi – dacă acest limbaj ar fi existat cu adevărat – ce s-ar fi întîmplat cu toate sentimentele acelor oameni care-și hrănesc fantasmele din ignoranță și din misterul și frica propriei cărni care nu-și poate prevedea reacțiile?

Cu astfel de gînduri proste și consuma ea unele nopti de nesomn, cînd căldura toridă a Bucureștiului îi electriza tîmpalele și o făcea să se zbată între cearceafuri ca un fluture prins în plasă. „Iar ai avut insomnii?”, o întreba tanti Teo dimineața, zîmbind cu subînțeles și lovind-o cu palma peste fundul ei tare de sportivă, de parcă acolo s-ar fi aflat răspunsul.

(Fragmente din romanul
PĂPUŞA RUSEASCĂ)

FORMAT ÎN DUHUL CLASICISMULUI

Ioan PINTEA

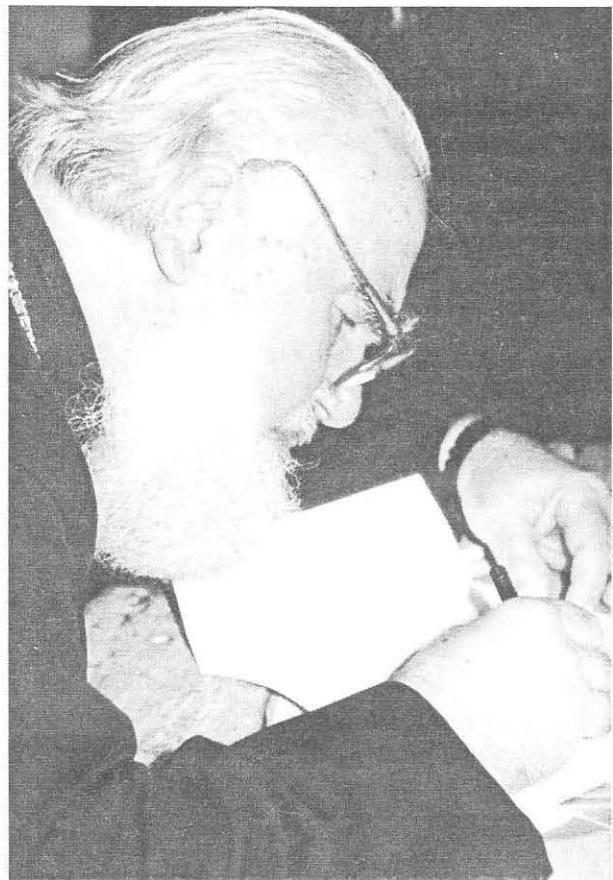
Îmi este extrem de greu, de nu cu putință a cuprinde, într-o reflecție mulțumitoare, întreaga operă a ierarhului meu Bartolomeu Anania. Se pot scrie capitole întregi – critice sau de istorie literară – despre poet, prozator, dramaturg, eseist. Se poate glosa în termeni docti, științifici despre monumentala traducere și comentare a Sfintei Scripturi sau despre teologia icoanei din **Cerurile Oltului**. Cert este că au vorbit și au scris alții mult mai pricepuți decât mine și în mare parte au fixat deja, prinț'o recuperare dinamică, coordonatele unei opere vii, actuale, păstrându-și întreaga semnificație în temele majore ale expresiei fundamentale. „Format în duhul clasicismului”, aşa cum îmi spunea într'un dialog din 1986, Valeriu Anania își construiește o parte a discursului scriitoricesc pe un fond creștin, mitic, ancestral. Cel puțin poezia, teatrul și proza au semnificația acestei construcții. În poezie, ne spune Liviu Petrescu, „Valeriu Anania trebuie considerat drept unul dintre cei mai importanți poeti de inspirație religioasă din literatura română a acestui veac”, în teatru un dramaturg (deși consideră că dramaturg e numai Caragiale) „interesat de metafora germinatoare a mitului, evidențiind semnificațiile cu valoare arhetipală ale existenței” (spune **Dictionarul Zaciu**) și provocând „un gest paradoxal, o sfidare a convențiilor dacă nu și a gustului contemporan”, cum scrie Alexandru Paleologu, în proză „Metafora timpului imposibil de rememorat este amplificată prin cea a genezei și a spectacolului cosmic, într-o simbioză neobișnuită de sublim al vizionii și de forță simbolică a limbajului” (Aurel Sasu), în memorialistică „timpul naratorului se confruntă multiform cu timpul memoriei, acesta din urmă revigorat de sensibilitatea unui poet și verticalizat de meditația unui reflexiv” (Constantin Ciopraga), în eseistica „o redobândire a unei lumi de semnificații multiple care converg în cele din urmă într-un singur punct [...] Transcedentul” (Sandu Frunză), în teologie „Teologul”, e un paradox, s-a manifestat ulterior scriitorului laic, însă prinț'o carte despre icoană și spațiu ecclial fără seamăn și pereche”, spune

cu precizie Dan Ciachir. Tudor Arghezi consideră că prin **Miorița** Valeriu Anania „se învecinează cu clasicul adevărat”. Sunt acestea câteva aprecieri critice care îl aşază pe Autor, pe Scriitor cu întâietate sub semnul cu adevărat al unui destin clasic. Și, ca să folosim cuvintele ucenicului Teodor Baconski, „dacă adăugăm acestora progresele Părintelui Anania în ciclopicul său atelier biblic (s-a înămat, singur, la o nouă traducere, pentru prima dată comentată, a întregii Scripturi), avem dinainte icoana unei efervescente roditoare fără egal”. Într-adevăr așa este, iar eu mă încumet să cred că obsesia de o viață a cărturarului Bartolomeu Valeriu Anania este aceea a supremei rodiri, a împlinirii, a rotunjirii unei biografii puse în slujba limbii române, a culturii și spiritualității naționale. Fără să fie un spirit autohtonist, un protocronist, a dovedit că mitul, arhetipul, priginarul sunt izvoare nesecate pentru cultura contemporană și alimentează profanul cu puternice infuzii sacre (sacrul regăsindu-și de nenumărate ori foarte adânci semnificații în profan). Abordând altfel decât Lucian Blaga, să zicem, logosul și toposul popular, folcloric – și pentru poezie, dar și pentru teatru și proză -, Bartolomeu Valeriu Anania a extras, a scos la suprafață, iar uneori a implementat acestuia valențele netrecătoare ale axiologiei creștine. Fie că este vorba de

Paralele inegale

Miorița, de **File de acatist**, de **Amintirile peregrinului Apter** ori de **Geneze** sau de **Străinii din Kipukua**. El însuși s-a ocupat în câteva eseuri de mitologia românească, de durata românească, de metodologia și dialectica sacrului, surprinzând la frontieră operei sale și o relevanță teoretică. O demonstrație de fapt a ceea ce înseamnă fundamentele unei culturi. Încă de la început a ucenicit la Tudor Arghezi și a deprins mecanismele lingvistice ale Cuvântului, trecând dincolo de experiment, traversând semnificativ rostirea facilă, prefabricată și jucăușă. Considerat ca fiind sacru, Cuvântul trebuie intrumentat ca atare. „Puterile cuvântului le știu și nici de-acum și nici de prin aproape, ci pe când mi se purtau pe

ape în oglindirea cerului sălciu" (**Anamneză**). De aceea la Bartolomeu Valeriu Anania, rostirea are ceva oracolar, plin de mister, coonsistent în intruparea expresiei. Nu l-aș așeza ca poet lângă Nichifor Crainic, ci mai degrabă într'o descendență argeziană, care demonstrează asemeni lui Paul Valery că totuși creația este o facere, un meșteșug care atrage, fără doar și poate, o mistică, un mister

I.P.S. Bartolomeu Anania

inefabil. Iată: "Dar astăzi doar cuvântul/ Meșteșugit lucrează" (**Miorița**) ori "Se frâgezea lumina cu frângeri și răsfrângeri/Jucate pe mulțimea rotirilor de îngerii" (**Facerea**) sau "Într-o Veneție sangvină/Cu vii amurguri de lumină/Gondole mici pluteau candidate/De-a lungul Căii Carotide" (**Într-o Venetie sangvină**). Sigur că o relaționare lirică se poate face și cu ceilalți poeți: Voiculescu, Daniil Sandu Tudor, Ioan Alexandru, în general poeții de inspirație creștină, pe care Bartolomeu Valeriu Anania îi simte aproape, și nu întâmplător le dedică un studiu aprofundat purtând drept titlu: **Poezia religioasă română modernă**. O lectură împreună a acestor autori demonstrează, fără tăgadă, că există o poezie de expresie creștină românească în care Valeriu Anania deține un loc de frunte, chiar dacă în ea își

spune cuvântul pulsiunea arhaicului sau impulsurile trepidante ale modernității. Într-un fel, tot din această matrice poetică s'a născut dramaturgul și prozatorul, pentru că la o lectură atentă suful liric se prelungește în aproape toate scrisorile sale. Această încărcătură poetică alimentează temele, din piese și roman, din nuvele și povestiri, având la origine un fabulos, un fantastic bine temperat, mereu în dialog cu realul, permanent având o relație, un reper terestru, întotdeauna la mijloc unde se întâlnește sacrul cu profanul. La Bartolomeu Valeriu Anania fantasticul nu este o prezență în sine. Teatrul și proza în special fac serviciile unui mesaj de dincolo de timp, de dincolo de vreme, dar cu profunde semnificații implantat în timpul nostru. E vorba și aici de căutarea unui timp pierdut, dar regăsit cu ajutorul unei memorii salvatoare. O memorie cu valoare de întiere. Așez această experiență a fantasticului, a fabulosului, într-o intersecție benefică pentru eposul românesc: Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Ștefan Bănulescu. Bineînteles, fiecare fiind singular în a aborda acest spațiu mirific, secret, tainic și greu de înțeles.

Vorbind despre memorie, n-ar trebui totuși să uităm că aceasta funcționează impecabil în toată opera lui Bartolomeu Valeriu Anania. Scrie chiar el, întrebându-se: "Oare nu se spune că înaintarea în vîrstă îi conferă omului privilegiul de a-și limpezi memoria începurilor?" Mai întâi memoria începurilor, memoria primordială, arhetipală (din poezie, teatru, proză), apoi memoria faptelor, oamenilor, întâmplărilor propriu-zise (din **Rotonda plopilor aprinși**, de o frumusețe unică în memorialistica noastră), memoria istorică (**Pro memoria, Pledoarie pentru biserică neamului**) și nu în cele din urmă memoria biblică, memoria neamului omenesc (traducerea și comentarea Sfintei Scripturi). Cu alte cuvinte, memoria care înscrie în durată. Iar durata aceasta nu este altceva decât felul în care știm să silim memoria să o cuprindă. Să fie atotcuprinzătoare. Valorile perene, valorile clasice, reperele fundamentale ale unui neam, conținuturile sănătoase ale unei spiritualități (nu spunea N. Steinhardt că "numesc sănătos ceea ce este clasic?"), modelele biblice, istorice ori culturale pur și simplu fac obiectul paginilor lui Bartolomeu Valeriu Anania. Iisus Hristos, Maica Domnului, Profetii, evangheliștii, moștenirea ortodoxă impresionantă, Sfinții Părinți etc., în primul rând, apoi Dionisie Exiguul, Diaconul Coresi, Sfântul Constantin Brâncoveanu, icoana ortodoxă în toată splendoarea ei, Biblia lui Șerban, Patriarhul Justinian, Mihai Eminescu se completează într'o armonie sofianică. Modelul are

în acest caz puterea ca în perimetru lui de radiere să nască, să provoace atitudinea (“spiritul lui trebuie să fi fost suspect de atitudini”, spune Tudor eternitatea. Ce este **Inm Eminescului** dacă nu o pleoarie lirică în acest sens?

Prin reabilitarea mitului, a fabulosului originar, prin respectarea cu sfîntenie a memoriei care zidește, ne aflăm de fapt în fața unui discurs polemic cu lumea contemporană. Eterna polemică dintre timpul lung și timpul scurt. Pe acesta, simt, eu, Bartolomeu Valeriu Anania îl face să detoneze/distoneze în plin vacarm artificial, în aproape deplină “stare patologică a sacrului”, cum inspirat denumește delimitarea termenilor consacrați de Mircea Eliade. Pentru aceasta i-a trebuit ceva **curaj** și o anumită încăpătânare, specifică, de altfel omului creator. Să-ți păstrezi calmul (“calmul valorilor”, l-aș invoca pe Virgil Nemoianu) când în poezie se fac și se desfac toate ismele posibile și imposibile, să publici (și să fie judecată cu mare succes) o piesă de teatru în versuri **Miorița** când la modă este Beckett, Adamov, Ionesco, să fii preocupat în orman, nuvelă și povestire de resursele inepuizabile ale miraculosului, fantasticului, când nu se stînseseră bine luminile “realismului socialist”, înseamnă că ținta propusă e una esențială, iar mesajul de durată și netrecător. Sintagma de “*scriitor negrăbit*”, rostită la debut de către Tudor Arghezi, a rămas valabilă și azi. De fapt toate acestea s’au dovedit și se vor dovedi în timp. Un singur fenomen – în planul creației – îi provoacă frică, după cum îmi spunea într’un dialog mai vechi: “Eu mă tem de altceva, și anume că experimentul șocant, atrăgător prin însăși nouitatea lui, poate provoca un risc cultural, acela al snobismului de masă”.

Nu contrastant, ci într-o continuitate, oarecum nuanțată și anunțată de scrierile anterioare, Valeriu Anania se redescoperă în volumul **De dincolo de ape**, apărut anul trecut la Editura Dacia, și care conține pagini de jurnal, cronică de carte, atitudini felurite, scrise în perioada, să-i spunem americană, când se afla departe de casă, în diaspora cu aceeași dragoste, aceeași ardoare pentru valorile naționale, pentru ceea ce, într-o privire de o clipă, poate fi reținut, în consonanță cu universalitatea, drept bun spiritual neperisabil. O atenție distributivă pentru oameni și cărți, întâmplări și etape dintr-un univers, secvențial, uneori străin, în care dorul, anamneza sunt mecanisme care nasc admirării și refuzuri. Casa fiind în acest caz un dincolo, orice întrezărire

Arghezi despre Valeriu Anania), rezistență, uneori suferință, alteori îmbărbătarea și curajul de-a nu accepta efemerul, ci dimpotrivă de-a lua cu asalt valorică românească devine un punct de sprijin apropiat, nemijlocit, certitudine dătătoare de speranță. Scrie cu admirație despre – pe atunci – tinerii Ion Alexandru și Ana Blandiana: “Lirica lui Ion Alexandru pornește grav și zbură apoi către epopee” [...], “discursul poetic e mai mult decât o problemă de artă: o formulă de viață”, “Ce frumos scrie Ana Blandiana! Scriitoarea aceasta a crescut încet și cu răbdare, odată cu iedera peretului dinspre umbră”, se bucură de intrarea lui Eugen Ionesco în Academie, făcându-i un portret pe măsură, notează gânduri scurte și percutante despre cărți și scriitori: Adrian Marino, Mircea Eliade, Constantin Noica, George Uscătescu, Ion Luca, Nicu Caranica etc., vorbește despre arta lui Brâncuși ca despre “o artă care nu pleacă de undeva pentru ca să ajungă oareunde, ci purcede din ajungere spre întoarcerea în sinea ei; o artă contemporană cu Începutul”. Definiția aceasta a artei se potrivește de minune operei lui Valeriu Anania și este, cred eu, o suprindere perfectă a Arhetipului, a Începutului, de fapt.

Ierarhul meu Bartolomeu Anania este același și întocmai cu scriitorul Valeriu Anania. Acum, când privesc cu supușenie, cum ar spune Holderlin, portretul Arhiepiscopului, mă gândesc fulgerător și cu rapiditate la fotografia civilă de la pagina 64 din **Dicționarul Zaciu**, și fără să vreau, ca o nostalgie, îmi aduc aminte de bucuria întâlnirii noastre din iarna anului 1989 de la București și mai ales duminica în care, pe Valea Bârgăului la Tiha, am fost hirotonit întru preot prin punerea mâinilor Înaltpreasfințitului Sale. De atunci ne-am întâlnit de zeci de ori. Am lucrat împreună, i-am fost în preajmă și mi-a îngăduit să-l fiu – cu toată comportarea de fiu risipitor, de care am dat doavadă la un moment dat – apropiat, confident întru ale scrisului, literaturii și nu numai. Întâlnirea cu Bartolomeu Valeriu Anania, precum cea cu N. Steinhardt și Ioan Alexandru, a fost pentru mine una zguduitoare, dar și lămuritoare (în înțelesul dat acestui cuvânt de Sfântul Apostol Pavel). Rigoarea și îngăduința, severitatea și buna rânduială de care e capabil mă fac să-i spun în gând, în ocazii neprotocolare: Avva, Părinte. Probabil nu întâmplător, fără să știe unul de celălalt, Teodor Baconski dar și Dan Ciachir, evocând personalitatea ierarhului cărturar, au dat același titlu textelor lor: **Părintele Anania**. Ca la Pateric.

Pliant cu vedere de epocă

Aurel Rău

Întâi biserică evanghelică
vechiul ceas

Apoi arcadele
caselor
care-n capătul
perspectivei
te pot inventa

sau încinge cu aripi lungi
de Meșter Manole

o umbră până la lună

II
Singurătate ochi din acoperișuri
Un etaj
nu mai mult
Pentru flori la ferestre
Console
ce consolează

ținând o oglindă
iubirii
De dinaintea amintirii

III
Și pomi ce-nfloresc primăvara
nu pentru fructe

Lângă Turnul...
Dar nici un nume

N-am vrut să spun că am dat
că am luat ceva
așezând această inscripție
în locul lacrimei
cavalerului ori truverului
de pe zidul
exotic
gotic

Aici
unde urme de pași pierdute
încep să cânte
spre munți

SOLIDARITATEA SCRITORILOR

(călătorind cu "Literaturexpressul 2000", prin Europa)

Adrian POPESCU

Solidaritatea prin scris, alt înțeles al călătoriei noastre. Cea mai profundă probabil. Din discuții informale, spontane, aflăm că tirajele și drepturile de autor nu sunt diferite de la o țară estică la alta. Că avem cam aceleași probleme economice precum albanezii, cehii sau slovacii. Și ideea că formăm o mare familie spirituală toti scriitorii, indiferent de talent (mai mare sau mai mic), că avem aceleași pasiuni și melancolii existențiale se impune. Mai mult, cineva afirmă chiar că se simte mai aproape de un coleg de scris din Europa, decât de un analfabet sau afacerist fără scrupule, din propria țară. O înrudire secretă a celor care fac din scris rațiunea lor de a fi, care nu vor putere politică, bogății, ci cărți tipărite, apreciate, comentate, circulând libere, purtându-și, în unicitatea lor, mesajul care întretaie alte mesaje. Întri în forfota Târgului de carte lisabonez, la câțiva pași de statuia marchizului de Pombal și pe mesele chioșcurilor editurilor vezi nume familiare, sau altele noi. Ești acasă, în casa spirituală a Europei, citind numele lui Gunther Grass, Antonio Lobo Antunes, Mircea Eliade, Milan Rundera, multe titluri, majoritatea, apărute și în românește, configurând un mod de a fi, de a înțelege "ușurătatea ființei" sau gravitatea sa, trecute prin ironia postmodernității, prin detabuizarea sexuală și încercarea de a umple cu substanță o lume, a noastră, în scădere tragică de semnificație. Locuri și nume familiare găsești și la Sankt Petersburg, de la cheiurile Nevei la "Călărețul de aramă", sau la biserică Sfântului Isaac, la "fleșa" Amiralității, obsedant-emblematică în romanul de la începutul secolului, roman experimental omonim orașului evocat de Andrei Belii. Ești în universul imaginar devenit real al lecturilor tale, aşa cum la Berlin, urmând itinerariul celebrului roman *Alexanderplatz* poți intui mediile și atmosfera descrisă cu precizia romancierului veritabil.

Solidaritate simți și când observi rămășițele Zidului berlinez, refaci traseul zidului, care urma linia torturată, sinuoasă a străzilor, reconstituirea, despărțirea dureroasă a germanilor de germani și a europenilor de europeni, retrăiești anii teroarei în muzeele totalitarismului, la Riga, în atriumurile unor biserici din Berlin. Fotografii, slogană, chipuri din anii războiului, morții în

zăpada murdară a dărâmăturilor, ruinele carbonizate, oroarea flagelului celui de al doilea război. Ești solidar cu tinerii zâmbind chinuit, cu preotii trimiși în lagăr, cu rezistența celor curajoși cu speranța celor care "speră împotriva speranței", ce părea istovită, cu cei care cred că lumea e depășirea materiei prin surâs și a cenușii otrăvite a dictaturilor prin flacără comunitară a sacrificiului.

Europa mea, Europa noastră are păduri și lacuri, castele medievale și palate baroce, dealuri cu vii și cheiuri cu călători ca noi, sprijiniți cu coatele de balustradă, privind apa fluviului sau contemplând marea, în depărtare.

Un tipar comun face ca totul să se asemene în profunzime și să fie diferit la suprafața colorată a națiunilor și obiceiurilor. La Hannovra ai sentimentul că ești pretutindeni în mijlocul lucrurilor, "in medias res", de unde poți îmbrățișa și admira multiplicitatea europeană, sau exoticul african. Un oraș în orașul Hannovra: *Expo – 2000*. Alei și artere, ecranele mediilor și motoare de automobil performante, lemnul României și al Basarabiei, vinul Sudului și gheata munților Alpi, amuletele africane, mâncarea chinezescă, pergamentele orientale, posterele postmoderne, ritmul și costumele spaniolilor dansând: Europa în esență expresivă a sfârșitului

Prin Europa

și al începutului de mileniu. Cehii au închipuit un labirint din volume așezate, ingenios, unul peste altul, clădite ca niște cărămizi pentru o casă rotitoare printre oglinzi. Suntem noi, scriitorii, noi, europenii, sau e doar imaginea sintetică a Cehiei, care nu își uită nici splendidele retabluri și picturi religioase, ce-și întâmpină vizitatorul la intrare? Și noi și ei, împreună, aşa cum Vaclav Havel e puțin și-al nostru, al esticilor, un motiv de mândrie că sub comunism au apărut dizidenți și opozanți de talia lui, scriitori și oameni politici la care însușirile/vocațiile nu se contrazic, intelectuali al veacului care a început cu o utopie săngeroasă și sfârșește pragmatic, antiutopic.

Am privit bine Europa în această călătorie? De unde se poate citi textul său, sau palimpsestul său (antichitatea sub medievala construcție gotică, exultanța renascentistă peste aceasta, art nouveau

ca modernitate calmă și peste ea postmodernismul contemporan, un alexandrinism cultural și un stil al imposibilelor sinteze) mai cu folos? De pe înălțimea esplanadei mirifice din Lisabona, de la San Pedro de Alcantara, cu reperul Castelului San George și al fluviului Tejo, de pe o înălțime asemănătoare (după ce urci "Piciorul lung") la Tallinn? De sus, de departe, de la înălțime, deci, ignorând detaliile sesului? Sau din perspectiva joasă "la firul ierbii", de la agitația străzilor și supermagazinelor, a Mac Donalds-urilor și a KFC-urilor, frecventate asiduu la Varșovia și la Moscova?

Ambele unghiuri au îndreptățirea lor, principalul este ca superficialitatea prejudecătilor să nu ne înăbușe intuițiile fragede, imediatul proaspăt, ceea ce vedem cu ochii noștri. Și, desigur, ce relaționăm cu întregul. O țară e o sursă de încântări succesive, dar și de confirmări ale unității lumii vizibile și invizibile, o demonstrație a coerentei universului, în ciuda rupturilor și sfâșierilor istorice, diferențelor de climă, mentalitate și sistem politic. O comună aspirație spre împlinire sufletească și perenitate animă omului de pretutindeni, la Brest sau la Vilnius, la Berlin sau la Paris.

Unul dintre cei care au trăit, ca și mine, în regimul totalitar, un călător din Est, croatul Jurica Pavicic mi-a sugerat termenul de *memoricide*, pentru genul de uitare vinovată care se mai face simțită în chiar țările prin care am trecut. Pentru noi, cei din Estul postcomunist, memoria e chiar istorie. Ne amintim nu din resentiment, sau răzbunare ("răzbunarea este arma prostului" spune un proverb românesc), ci pentru a nu repeta dureroasele greșeli ale unui trecut nu prea îndepărtat. Așa că priveam cu rezervă recitalurile de poezie eroică, retorica festivă din unele orașe, unde am fost invitați să asistăm la (credem mulți dintre noi), anacronice spectacole de cinstire a trecutului eroic. Eroii adevărați au stat, în lagăre și închisori, au fost torturați și deportați în perioada totalitarismului, în Siberia. Stătuile celor care au luptat sub comunism pentru libertatea cuvântului și drepturile omului nu ar merita și ele înălțate? Sau, dacă nu mai credem în ritualul semipăgân al ofrandelor de flori depuse la asemenea semizei oficiale, și nu ne conving nici recitalurile de poezie panegirică, să le citim paginile și să le analizăm viețile și unora și altora, să le cântărim meritele reale pentru desprinderea de irațional, injustiție și minciună. Am vedeau mai clar cine și cât a servit cu devotament omului, nu ideologilor, care pot părea atrăgătoare, dar se dovedesc utopii săngeroase. Memoricidul acest lucru îl vrea, să începem de la 0, să fim oameni

"noi", fără trecut, fără prestigiul vechimii și al amintirilor individuale și colective, o comunitate *în prezent* doar, nu una cu solide rădăcini în trecut. Dar dacă unui om, sau unui popor, îi "falsifici, sau îi condamni istoria (ca "burgheză", "imperialistă", sau "colonialistă") ce îi mai rămâne în fapt? Un prezent anonim, frânturi de memorie, reminiscențe, urme care se șterg în vântul dement al unui prezent frenetic și onodin.

Muzeele europene au, de aceea, importanța lor, dincolo de expunerea sistematică a pieselor: conservă ideea legăturii noastre cu ceilalți semiți, de aici și de pretutindeni, cu arta unui Rembrandt, sau Fra Angelico. Matisse sau Picasso, pe care întâlnind-o la Sankt Petersburg, sau la Bruxelles, ai iarăși sentimentul solidarității universale, dincolo de sisteme politice, revoluții săngeroase, utopii totalitare, lagăre și ritualuri festive, demne de a figura în muzee.

Literaturexpressul Europa 2000 nu a străbătut numai pe orizontală geografia europeană, dar a descoperit și, pe verticală, straturi ale memoriei colective, falii între lumi și punți peste abisuri, aventura omului în secolul XX, secol, care a început cu un război mondial și s-a încheiat cu un Jubileu.

Granițele pe care le trecem, uneori fără să observăm, ca și cea din Franța în Belgia, în Flandra, fără marcase exterioare sau cu marcase anacronic de vizibile, ca în țările fostului bloc comunist, nu ne separă, ci ne întăresc, în fond, sentimentul unității europene: Ele, granițele, marchează un moment depășit, de separare brutală, netă, indiscutabilă între țări. Ori, acum, călătorind, îți dai seama că granițele devin, încetul cu încetul, pur convenționale, că, desigur, respectând diferențe și suveranități naționale, ele pot exista *în armonia asemănărilor* și a moștenirii culturale comune. Europa făntânilor, concertelor, marilor piețe (agorele antice și renascentistele piețe scenografic impecabil regizate) și a Pieții Comune (comerciale) are *unitatea sa profundă*, dincolo de diferențe și pitoresc. "Diversa non adversa", cum spuseste Abélard despre Europa vremii sale. Cum adversitatea aceasta nu o experimentam în călătorie prea des, nu o identificam, toti doreau să fie fiți aceleași mame europene. Poate cu câteva excepții, totuși? Da, am auzit un ghid din Moscova explicându-ne că *noi* nu înțelegem spiritul rusesc, că regizorul aşa de prizat în Occident, de către noi, deci, nu e decât un abil meșteșugar x, că bărbile și rubăștile, acordeonul și mandolina nu fac spiritul slav. Da, avea dreptatea ghidul. Există un clișeu artistic (?) care funcționează la nivel mediu și operează după exigențe economice. Acestui

clișeu îi aparține și filmele făcute, în ultima vreme, de Nichita Mihalkov? Poate avea dreptate, dar nu integral. Există inevitabil un proces de simplificare în impunerea unui clișeu, a unei imagini, dar clișeul are și substanță sa, constituită de varietatea experiențelor seculare. Ceva din pitorescul rus îl regăseam și pe străzile vechiului Arbat. De ce să-i negăm dimensiunea expansivă, exaltarea și entuziasmul, pe de o parte, melancolia și iraționalul sentimentelor, abisalitatea, pe de altă parte? Din gesturi arhetipale nu deduci și concepții arhetipale? Din costumația aleasă, gusturi ancestrale? Clișeul are îndreptățirea sa, așa cum “analiza spectrală” a popoarelor europene a lui Kaiserling nu mi se pare inutilizabilă, ci utilă. Dar opoziția dintre *Noi*, europenii vestici (sau cei central-europeni asociați acestora) și *Ei*, răsăritenii, mi se părea depășită. *Noi*, nu voi/noi. Europa de la Atlantic la Urali mi se pare credibilă, ni se părea nouă călătorilor posibilă. Ghidul nostru, deși vorbea o franceză acceptabilă, menținea opoziția Vest/Est, ca înainte de “perestroică” și, mai ales, de căderea Zidului.

Granițele exterioare sunt ușor de dărâmat, de demontat vălătucii de sârmă ghimpată, de doborât miradoarele, care amintesc de lagărele totalitarismelor (unde lumea însăși era împărțită în “două lagăre”). Granițele și demarcațiile interioare, mentale, fixate de propaganda ideologică dispar greu, urmele rămân, așa cum, scoțând un cui din carnea lemnului rana rămâne.

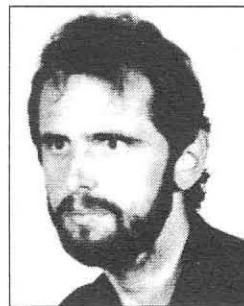
Înainte de a deveni o comunitate întreaga Europă, noi, scriitorii Trenului literar ar trebui să alcătuim o comunitate. Alcătuim? Cred că da, în momentele dificile, la un program rigid (au fost câteva și din acestea), sau la o ceremonie vidată de semnificația ei primă, esențială. Atunci, ne înțelegem din priviri, e prima formă de comunicare, rapidă, instantanee, fraternală. Dar și în momentele festive, la receptia din grădina palatului prezidențial, la președintele Estoniei, să spunem, sau la fastuoasa recepție a Ministerului Culturii din Franța când vorbesc oficialii care au ceva de spus, Madame Catherine Tasca, sau Monsieur Jean Jacques Aillagon, privirile ni se întâlnesc aprobator-admirative. Simțim întotdeauna calitatea, excepția, normalitatea socială, ca la Dortmund, sau

Hannovra, la întâlnirile cu oficialitățile. Refuzăm improvizația și rutina plăcitoare a funcționarilor care se achită cu silă de obligația de a ne primi.

În grupul nostru (mai mic, inclus în cel mare, fără efort comunicativ) avem pe lângă români, adică Nicolae Prelipceanu, Andrei Bodiu, alți doi români basarabeni, Vasile și Vitalie, pe francezul Jean Metellus (care ni s-a adăugat spontan și la Varșovia a devenit nedespărțit de noi), pe Richard Wagner și Felicitas Hoppe, pe albanezii Fatos Kongoli și Besnik Mustafai. Cu ultimii doi vorbesc cu placere limba italiană, facem glume despre “condiția de balcanici”. Cu Richard am amintiri puternice comune din București, de-acum două decenii. Pe colegii noștri de scris: Peter Motzan, de la Augsburg, Franz Hodjak, sau pe alții, Werner Sölner, Bernd Kolf, Gerhard Csejka, Klaus Hensel, îi pomenim des. Ne amintim de Rolf Bossert, cel strivit pe asfaltul libertății dobândite așa de greu. Cu Felicitas conversez despre bisericile Romei și râsul său cristalin, adolescentin, pare desprins din lumea lui Pigafetta, pe care o învie într-un roman ce mi-l imaginez strălucitor, ca diminetile lângă jocurile de apă ale Villei Borghese, în grădina-parc imensă, pe lângă cărările care, urcând din Piazza del Popolo, duc spre casa discretă, învăluită în iederă unde a stat Rilke la Roma. Vorbesc românește cu Kovacs Andras Ferencz din Târgu-Mureș, ne știm de câțiva ani, de la un juriu care era găzduit în atmosfera montană de la Sinaia, toamna târziu Fatos și Besnik au făcut, pe pielea lor, la propriu, experiența lagărului socialist, ne înțelegem ușor, știm ce a însemnat și după ce a căzut comunismul: dezorientarea multor își, obișnuiați să fie supravegheați și conduși, asistați și dirijați. Libertatea are prețul său și costurile economice sunt incluse în această stare de redobândire a demnității umane, tipic europene, atât la noi cât și la ei, în Albania. Suntem o comunitate. Și Ștefan Sprenger, din Lichtenstein și Annie Saumont, romanciera pariziană de succes, Jacques Jouette și Muradian, armeanul isteș semănând scriitorilor armeni din România prin istețime și poliglota Corinne Desarzens și caldul poet spaniol Alberto Porlan fac parte din familie.

LIRISMUL ANTINOMIILOR DIONISIACE

Mircea MĂLUT

Primită cu rezerve de unii care, totuși, vor lăsa ușile întredeschise spre aprecierea estetică (G. Călinescu, de pildă, aprecia tonul grav de extracție romantică, dar amenda căderea în "badinaj" – vezi Ulysse), cu înțelegere de alții – Pompiliu Constantinescu credea că "este în poezia d-lui Botta un exces de imagine, poate o facilitate și o dexteritate (reminisență suprarealistă?) de care nu trebuie totuși să-l condamnăm; acest fel de a zburda printre elemente cosmice, de joc clovnesc printre aștri ascunde un sbucium real, de tragică piață care plângе în surdină" (în "Vremea", 17 oct. 1937) – sau, în sfârșit, cu un entuziasm ca cel al lui Vladimir Streinu, care se grăbea să anunțe "semne noi de lirism", lirica lui Emil Botta a avut darul de a intriga de la început orizontul critic, odată cu apariția (în 1937) a volumului său **Întunecatul april** (premiat în manuscris de Fundația pentru literatură și artă în luna martie).

Discursului critic, de cele mai multe ori, i-a fost greu să armonizeze tendințele aparent divergente ale acestui lirism, care turna tragicul și straniul în arcuri funambulești, și aproape toți cei care s-au oprit asupra lui au văzut aici o piatră de încercare.

Lucrul nu a reușit pe deplin și poate pentru

că se găsește la
îndemână o rezolvare
seducătoare: avem de-a

Topografii critice
face cu un poet-actor și dacă pe scenă fascina actorul dominat de poet, în poezie, ca o compensație, se credea că actorul trebuia să domine poetul, explicându-se astfel antrenarea ludică a categoriilor grave.

Situată ar putea să stea chiar așa, dacă nu ne-am împiedicat într-o confesiune a poetului pe care nu avem nici un motiv temeinic să o cedem: "Scriu din exasperare, scriu atunci când mă devorează pofta de a fi teribil de singur. Clipele mele de chietudine, frenezia și furorile mele, (dacă sunt) nu aparțin literaturii. Ei nu-i dedic decât orele negre, orele absurde, acelea în care, de-aș fi sincer cu mine însumi, ar trebui să mă îmec. Iată dar, după falsul meu tratat de logică, scrisul egal cu o sinucidere (ziarul "Facla" din 1935, apud Dinu

Pillat, Mozaic istorico-literar). Prin urmare, "cheia" acestei poezii trebuie căutată cu alte instrumente, mai fine, iar demersul interpretativ trebuie să ceară ajutorul altor discipline.

*

Se poate observa la Emil Botta o anumită obsesie silvanică, ce, în ultima instanță, nu e decât obsesia vegetalului într-un sens mai larg, marcată de la versul liminar al volumului:

"să mă refugiez în cortul pădurii"
(*Ordin*)

- indicând nu atât o dorință care, o dată îndeplinită, aduce liniștea, cât, mai degrabă, un act imperativ, a punerii la adăpost de "întunecatul april", codrul, vegetația având aici o cu totul altă funcție decât cea dată de lirica eminesciană – trecând prin **Pe-o gură de rai** (1943):

"De m-ar atinge vraja
romanticei păduri"

"adâncă pădure mă cheamă
măi Umbră, măi frate, vin să murim
pădurea fantomă, iată, mă cheamă"

în **Vineri** (1971): "La violență, / cu violență răspund copacii, / seniori, juniori, fac un grup, / totul acela, pădurea. / Ce cred eti? / S-a întâmplat acuma, în Iulie, / Crește copacul colea / în odaia-mi pustie, / cu frunze ca focul gălbii. / Dar mie nu copac, / ci Teroarea, un monstru / îmi pare. / Cine îl vede exclamă: / Ciudat! De ce nu te scalzi / în apele-i dulci, / în dulcea sa umbră? / Oaza-i aici! Hic Rhodos, hic salta! / Sau: Pedante, / ce nu scrii un hai-kai, / în buna ta japoneză, / un hai-kai / despre umé și mumé, / adică despre copaci? Si mă privește a milă zâmbind / oratorul. / Eu am vrut să-l tai, / să-l retez, copacul, / cu foarfeca mică. / Dar copacul gălbui, / învolburat, mă lovi. / Si, ca în cele mai aprinse imaginații, / în ajutor i-au sărit sute, / lighioane, centaurii, / silvestre oștiri, / toată suflarea, / Si iată-mă, ia, silit de nevoi, / să îndur un asediul, / împresurarea, / aici, în odaie".

(Împresurarea) până la ciclul ultimelor poezii ca Marea

“Abia se trezeau din adormire,
legănarea de frunze abia începea,
clocotitoarele valuri ale pădurii
loveau digul pieptului meu,
talazuri creșteau.
Ce mare furioasă! Și valurile
ce sălbatece creste aveau.
Tu Dimineață, Zeiță
frumoasă cum nu știu a spune,
nu-mi da nici boarea prietică,
nu-mi da nici vântul prea lin
pe marea pădurii.
Nici busola și nici crucifixul
Nu-mi da.
Nici țărmuri nu vreau,
nu vreau să ajung undeva.
doar uitarea,
de mine să uit,
să mă pierd
pe clocotitoarea, marea pădurii”.

Este util să reținem versurile din **Proverb**

“Prichindeii / m-au amenințat că mă-mpușcă / dacă
mai trec prin pădure fluierind / și sărutând copacii
pe rând. // <Eu sunt
Dionysos, spusei, /
arborii sunt sorii și
luceferii mei / și
cerul meu e acest
limpede iaz / și vă
rog să nu faceți
haz”.> // <‘Ce tot
cântă omul? Întrebă o
șopârlă, / n-ar fi mai
bine să-l facem prada
peștilor din gârlă?’>
/’E Dionysos cel
veșnic, rosti un
lăstun, / dar am
impresia că e un
exaltat și un nebun. //
Să trimitem șafete în
a veacurilor umbră /

Desen de TEODOR BOGOI

EMIL BOTTA

să întrebe dacă Dionysos avea o privire aşa de sumbră / și obrazul ca varul și vocea de plâns năruită / și o viață ca o casă părăsită”.> // Dar prichindeii au întins sinelele, / copacii de spaimă și au acoperit fețele / și vuietul reteză ca o secure / liniștea pădurii sure. // <‘A murit impostorul falsul Dionysos>, vesti crainicul de aramă // și peste mine așternu o năframă. / Dar luna văzând cum zăceam asasinat, tembel, / dojenind pe omorâtori, le grăi:

<‘Dionysos era el’> și odată cu ele, observațiile lui Mircea Eliade ce subliniază că “una din trăsăturile specifice ale destinului lui Dionysos este <<persecutarea>> sa de către personaje antagonice și, mai departe, potrivit sugestiei lui Walter Otto, legătura acestuia cu tipologia multiplelor sale epifanii care “îl situează pe Dionysos printre zeii vegetației” (Mircea Eliade – *Istoria credințelor și ideilor religioase*).

Mai mult, “întunecatul april” (care, spune poetul,

“e pe urmele mele,
zornăitoare lanțuri târăște

Și un cuțit în mâini să mi-l înfigă în coaste”

– (Ordin)

este, potrivit reprezentării mitice a lunilor un personaj antagonistic; căci ce altceva să însemne faptul că lunile de primăvară – Mărțișor (martie), Prier (aprilie) și Florar (mai) – “figurează ca tineri zvăpăiați gălăgioși, furtunoși” (Romulus Vulcănescu – *Mitologie română*)?

Suntem în fața a doi vectori atitudinali ce conlucreză armonic dând naștere unui unic plan de manifestare (cel al antinomilor dionisiace) ce irigă din plin acest lirism.

Astfel, împletirea vieții și a morții, marcând, în esență, unitatea lor, ca în **Remember** (care pentru frumusețea ei merită citată)

“Ce departe ești, întunecata mea iubită,
prin pereții odăii te văd ca prin sită,
și te-aud chemându-mă ca din altă planetă
și-mi scriii poezii pe obrajii de cretă.

E posibil, e posibil oare să nu pot muri,
să-ți aud vocea suind treapta nopții, și
suind în zi,
să mă ridic din pat ca o stafie, ca
marinarul de veghe,
să te zăresc în somn de la o mie de leghe?

Da, e posibil, întunecatul meu iubit,
să mă auzi cântând chiar când voi fi murit
să mă vezi aieve în cereasca oglindă
și în părul meu stele să se stingă și să se
aprindă.

Dar să nu te superi dacă sărutul meu va fi
rece,

dacă dragostea mea ca un frig o să te sece,
dacă îmbrățișarea mea te va face să suferi
aducându-ți aminte, nu, să nu te superi”.

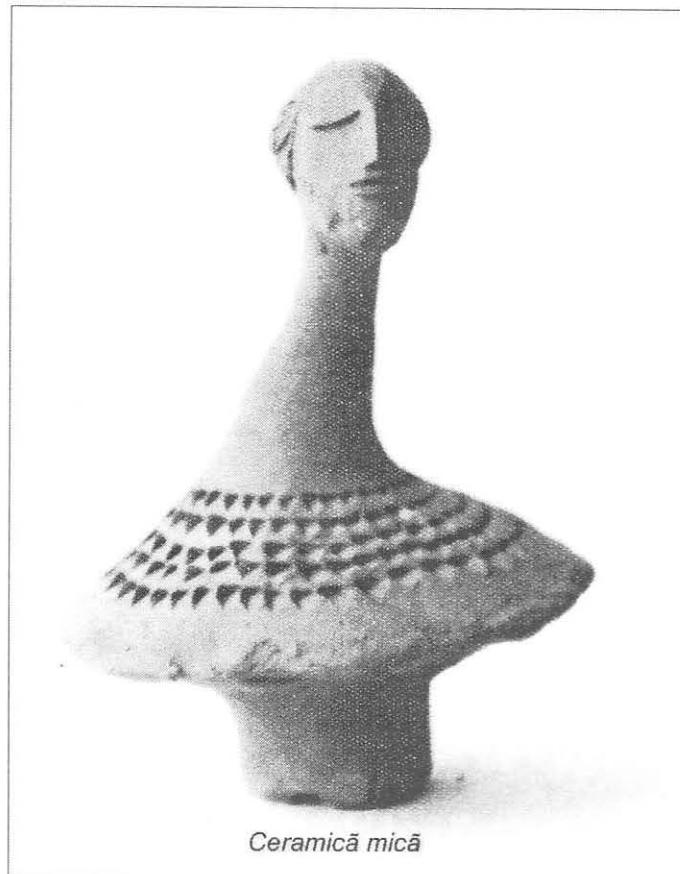
precum și disparițiile ca cea menționată în Domnul Amăräciune (ce se cere reținută, de asemenea)... steaua se numește Amăräciune... / Cantemir /

Printre oglinzi, la ora cinci, am să cobor, / în haine negre, cu ochii stinși, zâmbind ușor. // E gata ceaiul? Toți au venit? Totul e gata? / Cu o maramă acoperă iute groapa, lopata. // Dansați în cete un joc galant, cântați, lăute, / arcușuri seci, viori pustii, de ce stați mute? // Dar te întreb, iubitul meu, ce ai la frunte? / Amărăciune m-a luat de mâna și m-a condus peste punte. // Dar te observ, iubitul meu, ce palid ești. / Amărăciune, urând viața, mi-a spus în șoaptă: <Să te / ferești...> // Dă-mi pălăria, bastonul, masca, dă-mi și mănușile, / e cam târziu și de-am să plec, cerniți oglinzile, închideți ușile. // M-așteaptă afară, sub steaua rară, un echipaj.../ Noaptea se umflă,

clopoțeii-și scutură și uite cum flutură argintiul penaj.” ne conduc cu gândul la Dionysos, nu înainte de a remarcă savanta punere în scenă a plecării poetului în moarte, într-o manieră ce-i particularizează rostirea.

Mai sus pomenitele antinomii sunt stâlpii de susținere ai acestui lirism care uneori prin construcții oximoronice (puse în evidență de Șerban Cioculescu) trimit în subtext, articulând, în tipare grave, problematici eterne ale existențialului.

Poet și actor, în care talentul s-a împlinit deopotrivă, Emil Botta a trăit, în fapt, un singur rol: cel al bântuitului de “întunecatul april”.

Lucian VASILIU

MIC TRATAT DESPRE PRIETENUL ZEENUMUD (VARIANTĂ)

I.

Aici, în dreptul cifrei unu
îmi amintesc de prietenul Zeenumud.
Limba lui spânzură în cerul gurii mele:
asediu al limbilor, cruciadă a graiurilor –
aici, în dreptul cifrei unu
în groapa căreia îngerul leneș petrece

II.

Sîntem în iarnă. Un vîl de cenușă pe față:
mîinile, ochii, gura îngheată

Dacă nu te apropii, totul e bine –
poți admira în liniște
lupta inorogului cu mine

Dacă te apropii prea mult,
în acest câmp deschis,
te vei convinge că am ucis

De altfel, de multă vreme
sînt doar pământ –
numai dacă respir și mă însăşimînt

Iar cît privește acest derizoriu Tractat:
abyssus, abyssum invocat!

III

Prietenul Zeenumud
mi-a spus într-o noapte:
"Ascultă Cuvîntul Cuvîntului nostru.
Numai El singur este.
Să iubești Cuvântul Cuvântului tău
din toată inima ta!"

Apoi și-a tăiat venele –
trupul lui a fost descoperit
în plasa unui năvod hittit
Senzația tonică pe care mi-o provoca sînii tăi:
acolo sălășluiesc zeii,
acolo ninge,
acolo exista un muzeu al carelor de luptă,

un cimitir al gladiatorilor

IV

Acolo uit legea
și, prin fereastra aburită
contemplu capul retezat al unui rege periferic

Acolo uit să vorbesc.

Acolo este înmormînat Zeenumud.

Acolo, în liniștea desăvîrșită
a unui strigăt de
moarte

Poezia
"Mișcării literare"

V

Copil, născut cu față în pămînt,
într-o noapte de gheață
cu o față de gheață...

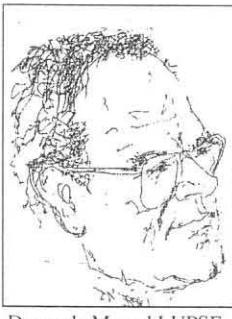
Am fost cîndva
un os subțire de argint
în pliscul unui corb indescriptibil,
un fel de mic imperiu al țărînii
pe care astăzi cresc bălării

Am fost cîndva
guvernatorul unei insule,
acum scufundată în apele nordului
(.....)

VII

Adevăratul meu chip îl știe doar Zeenumud,
cel care-mi ascultă vorbirea amară
într-o cetate cu zidurile goale

Încerc să prind din zbor săgeata
care mi se înfige în inimă:
mă trezesc vorbind altfel,
într-o sintaxă greu accesibilă,
prin hățurile căreia înaintez
urmărind dîra de sînge...

Desen de Marcel LUPŞE

CÂND NU MAI DOREŞTI SĂ VINĂ AUTOBUZUL

Cornel COTUȚIU

La Nimigea de Jos, cu probleme de serviciu. Cum pierd trenul spre Beclean, doresc să ajung la Mocod, pentru a prinde autobuzul de 15,15. O profesoară mă duce cu mașina și mă lasă la stația autobuzului.

Dar sunt “deversat” cu o jumătate de oră mai repede.

Aștept, plimbându-mă pe șosea pleoștit.

Treptat – treptat, ochii, auzul mi se limpezesc.

Câteva expresii, câteva cuvinte capătă culoare, ies din tiparul zilei. Am senzația că timpul se reanimă.

Redescopăr încet-încet niște mecanisme interioare, niște resorturi care parcă încep să se primenească.

O babă stă pe banca din stație. Mă vede și mă salută. Firește, îi răspund.

Peste gardul din lețuri, prinse la intervale rare, un păr uriaș se vede că vrea sau nu vrea, dar e aplecat asupra unor șanțuri, pe jumătate acoperite cu pământ, ale vreunei vrute fundații de casă. Pământul scormonit – acum domolit și acoperit de ierburi moarte – închipui patru mobile cu urme de muchii geometrice, câte una pentru fiecare spațiu care se voise inițial încăpere. Vrerea se va fi întâmplat cu câțiva ani, înainte. De ce s-a renunțat?

– te întrebă. Ce suferință, ce întâmplare, ce schimbare va fi curmat

ridicarea plănuitei case?

Din uliță apropiată intră în șosea un car cu trunchiuri și crengi tăiate dintr-o livadă. Cei doi, din car, mă salută. Nu mă cunosc, nu-i cunosc. Dar ne salutăm. Lemnul din car lasă un miros ce-mi amintește de fierastrău, de copilărie, de rumeguș, de curte, de casă.

Doi copii – 4-5 ani – trec în josul șoselei, apoi sar șanțul și se opresc lângă un gard. Unul, la distanță de doi pași de celălalt; cel din față e calul, al doilea trage, trage de niște hături pe care numai

el și “calul” le văd, le simt. Oricum, mișcările se armonizează, ei știu cum se îndrumă o căruță, știu cum poate fi stăpânit un cal, iar calul simte ce vrea stăpânul.

Trece o căruță. În spate, un porc pe care îl cântăresc din ochi: are peste 150 de kg. La scurt interval, coboară o altă căruță; greoi, copleșită de saci cu făină, cu siguranță cu făină.

Trec în sens invers doi țărani, bărbați în jur de 50 de ani. Îmbrăcămintea lor îmi amintește de cea din copilărie, de la Dumbrăvița. Cei doi mă salută. Nu mă cunosc, nu-i cunosc. Îmbrăcămintea și salutul lor îmi dau un sentiment de siguranță. De încredere. Abia acum îmi dau seama că aveam nevoie de ele.

Dealurile din jur ocrotesc viața satului, siluetele lor au culoarea unui anotimp etern.

Trăiesc o stare de intimitate. Cu natura, cu viața, cu aceste locuri pe care prea puțin le cunosc.

Casele din jur sunt clădite din piatră. Piatră peste piatră, aşadar. Rețin o secvență a acestei lumi. Curtea coboară ușor. Apare un bărbat, străie țărănești și căciula semeată. Începe să taie cu securea crengi dintr-o grămadă aranjată în marginea curții. Securea e bine ascuțită, fulgeră alb, efortul țărănlui nu e decât o gesticulație banală, loviturile cad ritmic, sigure, lemnul subțire de fag se lasă mărunțit cu un fel de fatală înțelepciune și grămadă “ciosvârtelor” sporește.

Trec câțiva săteni și unul îi aruncă din drum: “Nu tăia, că se gătă!”

“Mai sunt în pădure!”, îi răspunde gospodarul îndată. “Da, vine cel din urmă cu replica, numai să știi păcăli pădurarii!“.

Se oprește în stație o pereche de tineri, el, cu un copil în brațe, înfolosit. Îl recunosc, e un fost elev de-al meu. Ne salutăm. Nu-i cunosc soția, nu mi-o prezintă, dar mă încântă naturalețea gesturilor lor. Între ei, între ei și copil.

Nu mă uit la ceas.

Nu doresc să sosească autobuzul.

NAE IONESCU – PROFESOR ȘI GAZETAR

“Era altul gândind pentru alții” (I. Vinea – “Cuvântul”)

Ştefan ILOAIE

Influența spirituală a gândirii lui Nae Ionescu asupra studenților bucureșteni se poate urmări începând cu anul 1922, adică imediat ce prezența lui la catedră a fost simțită. Profesoratul, activat mai bine de 15 ani, era pentru el o revelație – dar nu unică -, pe care o privea ca pasiune pentru îndeletnicirea rară de a gândi, era – pe de o parte – posibilitatea de a cugeta pentru alții și spre alții, iar pe de alta dovada pe care și-o aducea lui însuși în ce privește o anumită structură mentală filosofică, religioasă, politică sau de altă natură. Participau la prelegerile sale și studenții de la alte facultăți, încât întotdeauna sala de curs era arhiplină, și-i solemnizau intrarea prin aplauze. Cucerea auditoriu în primul rând prin fizionomia cursurilor sale; deși catedra se numea “Istoria logiciei și metafizicii”, a susținut – cu excepția a doi ani, în care a predat istoria logiciei-simultan, în același an, pe întreaga perioadă a conferinței și apoi a profesoratului, câte două cursuri, dintre care unul a rămas întotdeauna de logică, iar celălalt a devenit pe rând de metafizică, teoria cunoștinței, filosofia religiei și istoria metafizicii. Admirarea remarcabilă pe care a stârnit-o se datora însă stilului propriu de prelegere, numit – prin valoarea sa, dar și prin compararea expunerii orale cu gândirea prinsă în forma scrisă a articolelor sau litografierilor – “socratic”. Dădea impresia ascultătorilor că participă la nașterea unui discurs filosofic, și aşa era, căci nu-și pregătea de acasă decât titlul subiectului, scris uneori pe o bucată de hârtie, iar restul era gândit pe loc, la catedră. Artist al cuvântului fiind și stăpânind bine materialul, avea darul de a prezenta prelegerile asemenea unor simfonii, din care nimic nu lipsea, nimic nu strica prin prezență stingheră, iar temele dezbatute erau repetate în ultimele minute, revăzute și lămurite prin prisma întregului. Prin acest stil pedagogic, se separase de modalitățile rigide ale colegilor săi, îndrăznind să pună în discuție și probleme dificile ale religiei, ale Ortodoxiei, catolicismului ori protestantismului, să afirme neputința raționalului și necesitatea metafizică, să nege existența realității istoriei filosofiei și să accentueze filosofarea. Studenții erau sfătuți să gândească și ei problema pusă în discuție, ba erau chiar obligați la aceasta,

datorită prezentării cursurilor ca într-un dialog continuu, de parcă se povestea ceva, se propunea o interpretare și s-ar fi așteptat comentariile. La multe întrebări formulate nici nu se răspundeau, încât te silea să rezolvi singur o chestiune, s-o frământi și s-o soluționezi. Îți deschidea capcane, dileme, pe care, după ce le prezenta, trăindu-le alături de tine, le îndepărta din calea gândului cu ajutorul dovezilor convingătoare. Se consuma tragic în lumea exterioară sălii de curs, dar la fel de tragic problematiza și înțelegea cultura – iar pentru el învățământul era o adevărată formă culturală – indiferent de formele de manifestare ale ei.

Această manieră, cuprinsă în forme nesistematizate, încâlzea inimile și osânde la libertate în alegerea căii de soluționare, nefiind impusă în mod hotărâtor una singură, dar și la personalizare, fiindcă te descoperăi ființă necunoscută pentru ceilalți și pentru tine. De aici responsabilitatea ca simț al vieții și al conștiinței, cultura ca îndrumător al reflexiei și ca dramă posibilă.

Prezența acestor concepții într-un special regim al limbajului, caracterizat prin vorbire directă și fraze scurte – imitat rapid de studențime – cucerește, tulbură, neliniștește. Cele expuse dețin suficiente argumente pentru a înțelege de ce tinerii erau învățați să nu mai credă în cărți și în sistem, ci să îmbrățișeze paradoxul și deznașejdea, entuziasmul și sinceritatea. Firesc, folosea și prefera anumiți termeni, anumită proporție între limbaje, anumit stil oratoric. Era ceea ce caută studioșii dintotdeauna: maestrul spiritual, sfătitor, model de gândire, măreț în vorbire, de o gravă sobrietate.

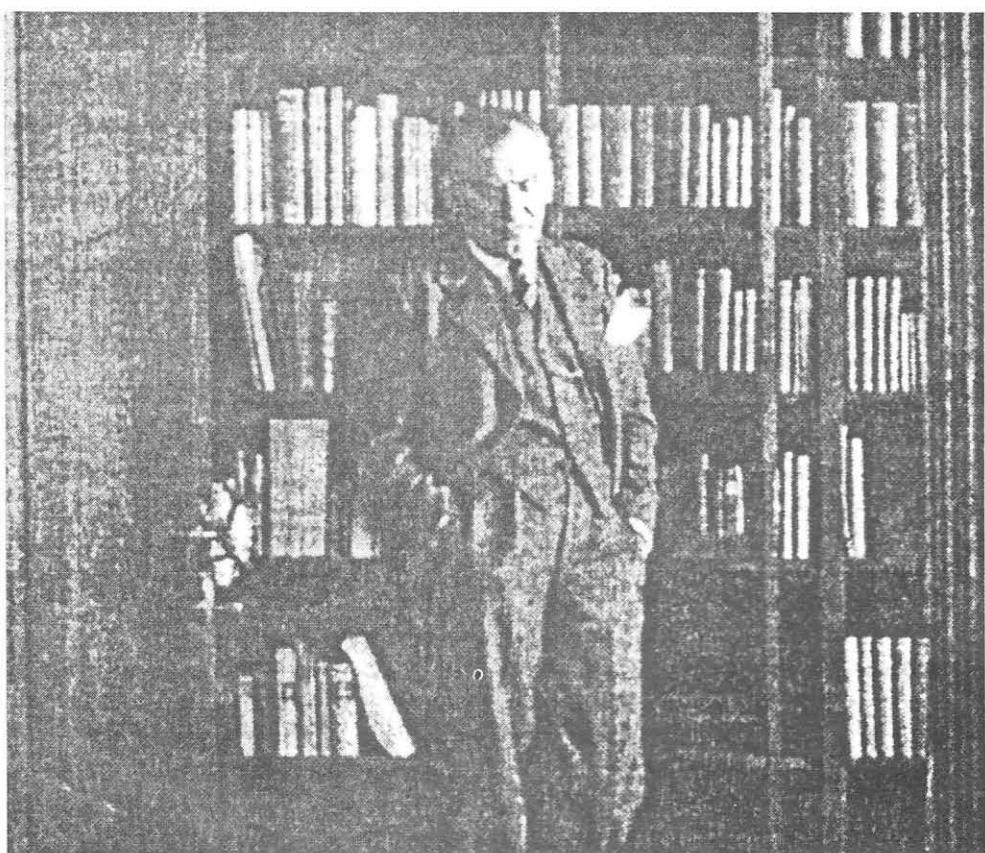
Nae Ionescu, un gazetar de excepție pentru timpurile în care a trăit, dar și pentru cele ulterioare, și-a folosit condeul pentru multe ziară și reviste: “Gazeta matematică”, “Predania”, “Revista de filosofie”, “Gândirea”, “Societatea de mâine” și.a., însă în paginile “Cuvântului” se găsește cea mai importantă parte din meditațiile marelui gânditor. Stilul său publicistic seamănă bine cu prelegerea; avea aceeași dimensiune clară și categorică, înclinată spre oralitate, cu interogații și răspunsuri socratice, profetice uneori, întotdeauna

sugestive. Ca și în discursuri, subiectul este disecat, i se caută toate posibilitățile de soluționare, apoi se elimină părțile neesențiale și se găsește concluzia de fond la care adeseori nici nu te aștepți. Nu ocolea stringentele chestiuni ale zilei, problemele arzătoare, pe care le dezbattea cu rară limpezime, încât pe drept cuvânt era numit “condeiul ziaristic cel mai puternic al momentului”. Folosea un joc al argumentării deosebit de precis și viguros, atât de bine ilustrat de seria articolelor dedicate lui Iuliu Maniu și politicii sale, în 1930. De bună seamă că fiecare paragraf era adăpat din izvorul cugetării filosofice, fiecare pasaj era plin de gândire adâncă, nimic din cele scrise nu puteau fi înfierate ca superficiale, ci doar – datorită conținutului – “antidemocratice”, “bolșevice”, “subversive”, desemnând o “anumită presă”.

Ziaristica era mai mult o meserie în care se contemplă evenimentele din trecut sau cele de față, însemnă intervenția în istorie, conlucrarea cu ea, punctarea prezentului ca timp ce în clipa viitoare ajunge trecut și prin aceasta se adaugă istoriei. Era o anumită viziune, crearea evenimentului prin

aceea că luarea unei poziții în fața problemelor instituia anumite considerente în cugetarea cititorilor, ceea ce putea influența cursul ulterior al chestiunii. Întâlnim la acest gazetar de excepție misterul istoriei ca modalitate prin care angrenajul timpului trecut nu te poate sfârâma. Iată de ce “Cuvântul” a luminat fiecare situație de pe arena politică a țării, fiecare circumstanță, ipostază sau stadiu al oricărei probleme. Dacă înțelegem aşa activitatea de ziarist și considerabila treaptă la care o înalță pe aceasta Profesorul, vom pricepe și că imaginea construită de el trebuia să fie resimțită în inimile celor care lucrau în jurnalistică. De cele mai multe ori, printr-o voință oțelită, el a dus lupta pentru rămânerea colaboratorilor în granițele trasate de el și, în situațiile mai grele, semna integral pagina întâi a “Cuvântului” sub diferite pseudonime, iar M. Eliade relatează că scria și articole ale redactorilor care, din neglijență, nu trimiteau la timp manuscrisele, reușind să redea foarte fidel stilul celui care trebuia să fie semnat.

Așa era profesorul și gazetarul Nae Ionescu.

Nae IONESCU

Gavril MOLDOVAN

TACITURNALII

"Tăcerea noastră e un hău din care se ridică uneori o vîțate blajină."

G. Trakl

I

Se-aud din alte ere liniști
foșnind din aripi peste noi
apasă greu eternitatea
și lacrimile cer ecou
e o cădere de cristale
din ochii îngerilor vii
e semn căncepe disperarea
în sufletele de copii
de-o săptămână tac într-una
ba chiar de-un an și mi se pare
că florile ce cad în ape
sunt despărțite de petale
că marea urcă-n pieptul tău
și luncile îți cer mormântul
ba chiar și-l sapă cu copita
vreun călăreț scurmând pământul
și se deșiră sentimente
mai negre decât o năluca
e noapte peste tot și văii
pe spate i-a căzut o nuca
eclipsele se potolesc
cometele revin cu sila
în partea noastră de regret
și peste tot domnește vina.

II

Ia cu tine dincolo o ramură
pune-o să-nflorească dimineața
fă-o să-nvelească oamenii
cu florile ei dalbe
ia cu tine dincolo pașii
să nu mai rătăcească singuri
să te scapi de umblatul pe lună
de peregrinările soartei
ia cu tine ouăle neproductive

neclocite și sterpe
din care, peste ere, ar putea ieși
niscaiva semne de-ntrebare
pentru urmașii celenteratelor
ia solzii nelocuiți, ființa
bipolară a sunetului ce străbate
din moarte-n moarte
poate astfel
să-ntrezărești ceva la orizont.

III

În amintiri se-aprind lămpașe
ce luminează în odaie
mici vietăți crepusculare
o pagină de vâlvătăie

încep să doară
sentimente
o mână cauță răspuns
la uneltirile din urmă
cu care soarta te-a străpuns

**Poezia
"Mișcării literare"**

și curg pe dealuri propoziții
și fraze trase la rândea
adulmeci încă nesfârșitul
ce se prelinge dintr-o stea

luminile au progresat
și au crescut mai tari pe boltă
încât devine mai involtă
credința ce te-a ferecat
din ascunzișuri de vacanță
retrage-te că nu-i îndemn
să afli capătul de ceață
și nici în ea măcar un semn.

IV

E-o criză în oraș că poți muri
în frunze căzătoare și-n lumină
comunicate triste de citești
anunță apa caldă se termină

societăți ce mor după progres
deși progresul nu există
își vând funcționarii și dispar
cum ar dispare-o eră pașoptistă

Prefă-te că ești nou, că nu cunoști
altfel te-or prinde și te-or bate
căci tu gândești altfel ca ei
Și-ți vezi și gândurile confiscate

nu-i învăța ce știi că nu-i putea
să-i readuci pe calea dreaptă
mai bine scrie încă-un rând
pentru o generație ce-așteaptă.

V

Să-ți povestesc ținuturile toate
izvoarele unde-ai băut întâi
din lacrima pierdută în câmpie
cu frunzele căzând la căpătâi

o ancestrală liniște destramă
tăciunii focului înaripat
dansăm, ne soarbem din urechi auzul
frunții în văzduh îi facem pat

e-n toată ființa o înmurmurare
un trist convoi de aripi ostenite
ce-au părăsit un cuib neliniștit
și-au tras la drojdia unui vis coclit

nu mai fugi nu mai dresa păduri
lei și mioare toate-s trecătoare
în aparatele cetățenești
uită că cel mai bine azi se moare.

INIMA

parcă ar bate un vânt din partea stângă
a trupului
parcă ar înnopta
inima se-așeză mai bine
în căsuța ei
cu acoperiș verde
și ticăie
și ticăie
au trecut multe decenii de când
îmi slujește ca o cărtiță roșie
săpând pe dedesubt tunele
îmi asum vreo șapte sentimente
ce-au purces din craniul ei
neagră candelă a vieții
locul unde făurim scântei

la temelii ca o țigară neterminată
inima se-așeză mai bine în căsuța ei
și ticăie bătăile restante
cărtiță albă și neagră și roșie
sapă tunele în suburbiiile trupului.

MITOLOGIA FRUNZEI

La intrarea-n petiol dând aerul în dreapta
o minusculă cărare duce în rai
închis în el însuși învelișul celulei
nu lasă privirii loc mai mult de-o clipită
cercei de aur s-au prins la urechea materiei

doar o îngustă pieliță și vocile neauzite trăiesc mai
departe
huruie un înțeles ce nu-și deschide fereastra
niciunei încercări domoale sau mai aspre

desfăcându-și cătușele singur în plină
contemporaneitate mugurul pietrei
a început să bată pe umerii serii în interior
cuprinsul unui surâs vegetal doar cu o lupă
privit cum se strecoară printre meridiane

naște acolo asimilația și dezasimilația clorofiliană
castele mici de rouă în razele lunare
mii de nervuri ne asupresc privirea
conturul nu cunoaște formă
se adapă mereu la izvoarele
începute

N. STEINHARDT

FRANȚA, CA REPUBLICĂ ȘI MONARHIE

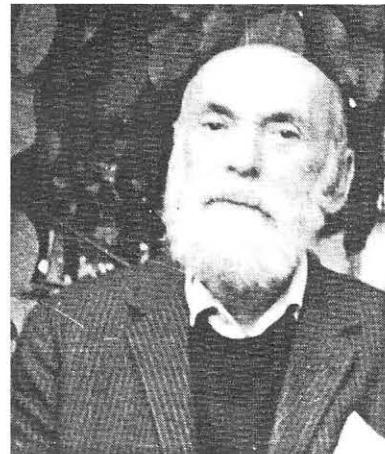
Monarhiștii de pretutindeni își pot pune această delicată problemă: se bucură monarhia de o valabilitate universală sau este numai un regim indicat pentru anumite țări? Charles Maurras care se dădea drept un monarhist dârz și care nu era de fapt decât un regionalist și un corporatist decis să sfârâme unitatea Franței, declară fățuș că “nu e monarhist în Italia”. Se înțelegea de aci că că preocupa exclusiv soarta Statului francez și că numai pentru acesta i se părea bună regalitatea. Nu era adevărat, acest discipol al lui Frédéric Amouretti urmărea destrămarea Franței în provincii pentru a o putea da mai ușor pe mâini străine. Dar chestiunea rămâne deschisă și ne putem întreba dacă suntem în drept să deplângem, ca monarhiști, căderea tronului italian.

Nu începe îndoială că acest tron s-a bucurat în ochii poporului peninsulei de un prestigiu deosebit; de el erau legate unitatea națională și progresul politic. Nu, deci, fără melancolie și grave motive s-au putut hotărî italienii să-l desființeze. Ezitările au fost reale, și numărul de voturi de ambele părți, o dovedește. Dar Umberto de Savoia s-a înșelat adânc interpretând mica majoritate republicană ca un pretext pentru a încerca să prelungească timp de câteva săptămâni regimul regal. O republică poate fi votată, ca cea franceză din 1875, cu o majoritate de un vot. Dar o monarhie are nevoie, pentru a fi viabilă, de adeziunea a cel puțin unei mari majorități. Orice majoritate sub două treimi ar fi trebuit să-l facă pe Umberto să plece dacă judecă într-însul monarhul iar nu politicianul. Umberto a confundat un plebicist asupra unei chestiuni fundamentale cu o alegere parțială de deputat. Tristă situație pentru casa de Savoia, după cum tristă a fost și unirea ei cu partidul fascist. E omenesc să privim cu simpatie în țări străine un regim asemănător aceluia de care suntem legați prin convingere și devotament, dar nu e mai puțin drept să putem constata că nu toți suveranii știu care este cu adevărat rolul lor.

Un fapt atât de actual ne reamintește un moment rămas celebru în istoria Franței, acel al întemeierii republicii a treia. Și atunci un prinț nu s-a urcat pe tron deși monarhiștii erau numeroși. Aventura contelui de Chambord merită să fie

reamintită pe scurt. Ea arată de ce republica în Franța e atât de bine stabilită și explică cum, după dezastrul din 1940, încercările contelui de Paris au dat cu totul greș, de ce rezistența n-a putut lua decât forme republicane și cum republica IV-a, oricără modificări economice, politice și sociale ar aduce cu sine, nu putea porni decât cu recunoașterea, fără umbra vreunei ezitări, a regimului republican.

O adunare națională regalistă numise Franța în 1871 republică. Dar cu speranță, dar cu convingerea că republica va fi provizorie, că în curând tronul va fi restabilit. În 1873 totul era gata pregătit și pus la punct în vederea monarhiei. Ultima convenție de evacuare dintre Franța și Germania fusese semnată, alegerea radicalului Barodet în Mai speriașe pe toți conservatorii, o împăcare intervenise între cele două ramuri ale familiei regale: contele de Paris, nepotul lui Ludovic-Filip, făcuse o vizită la Frohsdorf în Austria și recunoscuse întâietatea drepturilor contelui de Chambord, șef legitim al casei Franței. Nu mai existau aşadar doi candidați, ci un singur prinț recunoscut și de partizanii casei de Bourbon și de cei ai casei d'Orléans. În același timp o coaliție a deputaților de dreapta răstoarnă guvernul domnului Thiers, îl înlocuiește la prezidenția republicei cu Mac-Mahon, și dă prezidenția consiliului de miniștri ducelui de Broglie. Republicanul Grévy demisionează din locul de președinte al Adunării Naționale și primește ca locuitor pe omul dreptei, pe Buffet. Țara, în majoritatea ei mare, sătulă de experiențe republicane neizbutite și de aventura imperială încheiată atât de dureros, e gata să-și primească regele. Republicanii nu puteau face nimic, Gambetta o știa. Știa că țara e obosită, că orice răsvărtire ar fi inutilă.

Inedit

Thiers a căzut la 24 Mai. Adunarea Națională e convocată pe ziua de 5 Noiembrie și proiectul de lege prin care monarhia națională ereditară și constituțională e restabilită, iar Enric de Franța e rechemat pe tron, e redactat. Nu încape îndoială că legea va fi votată. De aceia s-au și făcut ultimele preparative, până și hainele de ceremonie au fost scuturate, caii așteaptă să fie împodobiți, caleașca regală străluce de curătenie.

Pe ziua de 30 Octombrie ziarul *Union* publică o scrisoare a contelui de Chambord, ce poartă data de 27 Octombrie și arată ca loc de expediție Salzburg. Printul anunță că nu renunță la drapelul alb și nu poate primi tronul decât cu această condiție. Emblema vechei monarhii fusese steagul alb și crinul. Revoluția, imperiile și monarhia lui Ludovic-Filip adoptaseră tricolorul. Acum tot tricolorul e drapelul oficial. De mai mult timp, din primăvară, se duc tratative între Versailles și Frohsdorf, Adunarea cere lui Clambord să admită tricolorul care încetase de mult de a fi o emblemă revoluționară, pe care îl sfîntiseră atâtea războaie, îl ridicaseră atâtea victorii și-l apropiase de sufletul națiunii o înfrângere atât de recentă. Nimeni nu se mai gândeau la drapelul alb, aproape că fusese uitat. Tricolorul e de peste patruzeci de ani drapelul legal, e venerat. Deputații monarhiști îl trimite pe unul dintre ei, pe Chesnelong, să pledeze la Frohsdorf cauza drapelului tricolor, să spună pretendentului că restaurația nu e cu puțință dacă își leagă soarta de a drapelului alb. Degeaba. Cazeneve de Pradines se aruncă la picioarele prințului, îl imploră, în conjură. Nu folosește la nimic, Chambord repetă că nu renunță la drapelul alb.

I se propun diferite soluții, e vorba să rămână tricolorul ca steag al armatei și drapelul alb să devină pavilionul monarhului; sau să se adauge crinul pe bandă albă a drapelului tricolor. În Franță toată lumea e pornită pe concesiuni, i se promite lui Chambord că la ferestrele tuturor caselor de pe drumul său va vedea numai drapele albe. I se cere un singur lucru: să nu ceară înlocuirea oficială a tricolorului.

Drapelul alb e însă un simbol. Tricolorul reprezintă monarhia constituțională, drapelul alb e semnul puterii absolute. Chambord nu e numai o fire sentimentală care nu se poate despărți de o amintire scumpă, e și un caracter hotărât care știe ce urmărește. Drapelul alb e simbolul, dar important e lucrul simbolizat: Chambord nu vrea să fie rege constituțional. Problema care s'a pus n'a fost chestiunea drapelului, ci a regimului. Adunarea Națională îi cerea lui Chambord să recunoască

48
liberalismul, el declară că nu va fi niciodată "regele legitim al revoluției". Ceea ce însemna că nu voia să fie regele legitim al principiilor liberale. Adunarea înțelegea: Chambord urmărește puterea personală, domnia lui va fi un nou imperiu. Ducale Decazes o spunea pe față: "guvernul reprezentativ" propus de Chambord (în care, spre deosebire de regimul parlamentar, există numai o reprezentare a poporului, nu și responsabilitatea ministerială, e imperiul. Si Adunarea era hotărâtă să nu îngăduie cazarismul.

Chambord e destul de înaintat în vîrstă, are peste cincizeci de ani, e șeful necontestat al unei străvechi familii domnitoare, un om cinstit. Toți îl respectă, așteaptă cu nerăbdare sosirea lui, ar fi o binefacere pentru Franța să capete în clipe grele un monarh cu atâtea calități. Dar, mai presus de orice, deputații Adunării pun dragostea lor, grija lor pentru țară. Vor să-i asigure cel mai bun sistem de guvernare dintre câte sunt: monarhia constituțională. Cu nici un preț nu vor renunța la suprêmele învățăminte ale dreptului public: dacă Chambord nu vrea să cedeze, îl vor lăsa să plece.

Ce se întâmplă când publicul francez ia cunoștință de "scrisoarea de la Salzburg"? Republicanii se bucură, iar monarhiștii sunt indignați, întristați, supărați, înfuriați. Nu protestează minoritatea republicană, ci majoritatea monarhistă care vede – cu moartea în suflet – că hotărârea regelui înseamnă sfârșitul definitiv al monarhiei. Nimeni nu vrea să audă de absolutism, nici chiar extremităii dreptei, cei cunoscuți sub numele de *Chevaux-Légers*. De îndată ce membrii Adunării află că conținutul manifestului lui Chambord, toată lumea fu sigură că o restaurație devine cu neputință. Erau toți monarhiști, nici o rezistență serioasă nu se punea în calea monarhiei. Dar erau toți convinși de necesitatea unor garanții constituționale, al căror simbol era drapelul tricolor. Să fi acceptat Adunarea drapelul alb, și țara întreagă – servitorii cei mai credincioși ai tronului, conservatorii cei mai cunoscuți, elementele cele mai ponderate – n-ar fi urmat-o.

Partea finală a manifestului din Octombrie 1873 e categorică. Printul, cu sinceritate, arată că nu e dispus să cedeze: nici asupra drapelului alb, nici asupra a ceea ce el înseamnă. Mac-Mahon și Broglie se arătăseră circumspecți; ei declaraseră că nu poate fi vorba de restaurație până ce problema garanțiilor constituționale nu va fi rezolvată. Monarhiștii, deci, rezistau unor cerințe absolute, ce respingeau pretențiile lui Chambord; atât majoritatea Adunării cât și guvernul care se bucura de încrederea ei.

Discuția dintre monarhiști și rege era mai veche, ea începuse din 1871. În ziua de 6 Iulie în anul acela ziarele publicaseră un manifest al contelui de Chambord în care stătea scris că pretendentul va admite descentralizarea administrativă, dar nu va renunța la drapelul alb. De îndată după aceia un grup însemnat de monarhiști prezidat de ducele de la Rochefoucauld-Bisaccia se grăbi să publice o declarație prin care se desolidariza de “inspirațiunile personale ale d-lui conte de Chambord”, prin care afirmă că rămâne partizan al monarhiei constituționale și că nu renunță la drapelul tricolor. Chambord, zice Duvergier de Hauranne, aruncă găleți cu apă rece pe capul partizanilor săi. Dar are de a face cu oameni hotărâți și ei, care nu ezită să-i renege părerile pe față. Un “rege merovingian” nu voiau să aibă, iar dacă Chambord ar fi încercat, după ce ar fi avut soarta bunicului său, ar fi fost silit să ia drumul exilului. Dacă prima monarhia, erau deciși să-l tie în frâu; îl vom lega cu sfoară ca pe un salam, spunea ducele d’Audriffet-Pasquier.

“Nimeni nu va obține de la mine sub nici un pretext să deviu regele legitim al revoluției”, repeta Chambord. Și cu cât insistă, cu atât monarhiștii sunt mai dârzi în decizia lor nestrămutată de a nu îngădui monarhia absolută. Sunt dezolați, sunt deceptionați. Adunarea e monarhică, dar Adunarea nu-l proclamă pe pretendent.

Între monarhiști și rege se deschide “o prăpastie spirituală”. Ceea ce îl paralizează pe Chambord e că simte din ce în ce mai bine dezacordul dintre el și partizanii lui cei mai însemnați, dezacord tot atât de vizibil ca între el și principalii lui adversari. Când văd că totul e în zadar, monarhiștii îi păstrează doar pică și supărare. *L'Union*, care publicase un manifest al contelui de Chambord, e suspendat de Broglie. Iar toți istoricii perioadei vorbesc cu asprime despre printul care nu a primit tronul. Îi plăcea exilul, spune Recouly, se obișnuise cu felul de viață din Austria. Se simte bine în castelul din Frohsdorf, spune Daniel Halévy, nu vrea ca, lipsit de copii, să lase la moartea lui tronul Franței verilor săi d'Orléans pe care nu-i suferă. Hanotaux citează doar cuvintele: “Nu vreau să folosească scrierii mei drept puncte pentru familia Orléans” și consideră această simplă citare drept cea mai severă judecată. Adevărul, nu se sfiește să declare Reclus, este că Chambord nu e un prinț francez, poartă același nume ca Enric al IV-lea, dar în vinele lui par că nu curge același sânge, a trăit de la vîrstă de nouă ani în străinătate, departe de Franța. Și Halévy la fel, se întrebă: cine e

gentilomul acesta de cincizeci de ani care își târăște nițel piciorul? “E un prinț francez sau un bătrân nobil austriac?”

Castelanul de la Frohsdorf nu mai e exilat, totuși nu revine în patrie. Drapelul lui alb e drapelul emigraților. Austria a devenit pentru el o a doua patrie. Adevărății prinți francezi sunt Aumale și Joinville, fii lui Ludovic-Filip, care fac parte din Adunare ca deputați, care sunt iubiți de toată lumea. Chambord nu și-a făcut datoria. Îl rugaseră cu toții, Adunarea insistase pe cât putuse. Dar când au văzut că nu vrea să audă de nimic, l-au părăsit, fără ură, mirați și indiferenți. Îl invitaseră, apoi nu l-au mai luat în seamă, a plecat nereținut de nimeni. Reclus descrie ultimele lui ceasuri la Paris, la 23 Noiembrie 1873. E într-un cupeu, merge spre gară. În drum întâlnește o procesiune militară, o urmează. Vede trupele, drapelurile, ar fi putut să fie cel dintâi ofițer, cel dintâi cetățean, cel dintâi nobil al țării. Dar s-a dat înapoi. N-a vrut să primească tronul sau n-a putut să îndeplinească o sarcină atât de grea? A fost încăpățânat sau i-a fost frică? Chambord privește îndelung defilarea. Parada s-a terminat, cupeul pornește spre gară. Enric al IV-lea, îi spune Reclus, s-a urcat pe cal; Ludovic al XVI-lea, de pe ghilotină “s-a suit în ceruri”; iar tu, fiu al lui Ludovic cel Sfânt, urcă-te în birjă.

Chambord, mai spune Halévy, nu e un traditionalist, el n-are legături cu vechea monarhie realistă. E un romantic, un cetitor al lui Chateaubriand, al romanelor lui Alexandre Dumas, e deci un revoluționar. Admite și Roux, Chambord dă manifeste care sunt ode scrise în stilul lui Lamartine.

Chambord e un romantic revoluționar, monarhiștii sunt conservatori. În cele din urmă, ei renunță. Dacă regele nu e de acord nici cu ei, nici cu restul Franței, se vor pleca, vor căuta să obțină o republică îngrădită. Ei, monarhiștii, conștienți de fapta lor, resping monarhia și votează republica. În Noiembrie 1873, Falloux scrie unui prieten că Chambord a distrus poziția claselor sociale superioare, că obligă pe monarhiști să prelungească republica. El unu se dă în lături, nu mai are nimic de spus, facă-se și republica. Aceluiași Falloux, Thiers îi spunea: “Sunt acuzat că vreau să întemeiez Republica. Iată o imputare care nu mă atinge! De acum încolo nimeni nu va tăgădui că întemeietorul Republicei în Franță e D-ul conte de Chambord”.

(Din volumul în manuscris
POST BELLUM – încercare
asupra unui paralelism istoric și
asupra formulării unor învățăminte

Aurel PODARU

LUMINITA, VERISOARA MEA DE LA ORAS

De Oana m-am îndrăgostit la prima vedere doar pentru că semăna foarte bine cu Luminița, verișoara mea de la oraș: aceeași siluetă, aceeași ținută a trupului mișcându-se cu grație pe niște picioare lungi, de toată frumusețea. Ea a fost prima fată cu care m-am culcat; mai exact spus – ca să nu înțelegeți greșit -, prima fată cu care am dormit într-un pat. Dar astă s-a întâmplat de mult, în copilărie, când părinții ei de la oraș o aduceau la țară și o lăsau în grija părinților mei.

Seară, frântă de-atâta joacă și alergătură, Luminița adormea curând. Răsufla adânc, parcă o văd și-acum, și pieptul ei se ridică și se lăsa sub cuvertura moale, iar eu începeam să-o studiez. Avea nasul delicat și buzele roșii, o licărire de lumină gălbuiie între pleoapele pe care nu reușea să le închidă de tot și care parca rămânea ațintită asupra mea, cercetându-mă atent. Corpul ei era voinic și înălțut: ceva între copil și femeie, adică nici una, nici alta, și totuși, toate la un loc; o mâna o ținea vârâtă între picioare.

De dragul ei, refuzam să ies cu prietenii mei la joacă. Retras într-un colț al odăii, mă aşezam pe un scaun și mă prefăceam că citeșc; în realitate însă, o urmăream pe Luminița. Observam cum i se îngreiau pleoapele și cum îi cădea, când și când, capul în piept. Plecam cu destulă vreme înaintea ei la culcare pentru a-i lăsa impresia că dorm și, văzând că în ochii încuiți, începea să se dezbrace pe întuneric.

**Proza
"Mișcării literare"** O urmăream cu privirea pe sub genele tremurânde, abia întredeschise. Își scotea totul de pe ea la adăpostul cămășii de noapte.

Adormea. Atunci, începeam să-o ating. Degetele mele coborau de sub sănii ei, mici și tari ca piatra, pipăiam nasturii, broderiile compacte, pe care număram petalele câte unei flori. Îmi rezemam mâna de pântecel ei tare, îi mânăgăiam coapsele și pipăiam, pe genunchiul îndoit, crusta unei răni pe care și-o făcuse căzând în timp ce ne jucam.

Cu trupul întărâtat, mă lipeam strâns de trupul verișoarei mele, care dormea dusă, sau se prefăcea că doarme, n-am de unde să fi. Îi căutam febril rotunjimile, respirația mi se îngreia... inima o lăua razna, gata să sară din piept. Ochii îmi ardeau, de parcă să fi avut în locul lor, însipți în cap, doi cărbuni încinși. Dorința fizică era dureroasă, aproape insuportabilă. O strâgeam în brațe, îmi apăsam tot mai tare și-mi frecam mijlocul de

coapsele ei, pe care le simțeam încordate. O scurtă amețeală... oprirea inimii, suspendarea suflării și întunecarea mintii... Un tremur puternic și ceva ca o flacără mă înfiora din creștet și până-n tălpile picioarelor... apoi o ușurare dulce, aducătoare de fericire și tihă... Dar, brusc, verișoara mea se întorcea cu fața la perete. Ghemuindu-se toată, își cuprindea în brațe genunchii acoperiți cu cămașa de noapte, o simțeam încordându-se, apoi se destindea, moale, într-un geamă ușor, de placere, și rămânea așa, nemîscată... Eu mă retrageam la locul meu și somnul mă cuprindea cu această emoție deosebită. Mă aștepta o dimineată în cursul căreia urma să văd pe Luminița îmbrăcată, cu tainele trupului ei, pe care eu îl cunoșteam în amănunte, o dimineată în care eu voi ieși cu caii la păscut amintindu-mi de cele petrecute în timpul nopții, întrebându-mă ce înseamnă toate aceste lucruri, și în care mă simțeam îndemnat să privesc în jur, dându-mi seama de felul în care toate lucrurile căpătau, datorită revelațiilor mele nocturne, o savoare necunoscută și atâtea aspecte neprevăzute, care obligau trupul meu să participe viguros la ele.

Dar astă încă nu era totul; ori de câte ori ne aflam alături – în pat sau tolăniți în ierburile aromate ale câmpului – mă încerca o poftă nestăpânită de a face dragoste cu Luminița. Ea, însă, se împotrivea de fiecare dată: "Nu, nu! Asta nu se poate. E păcat." și cu atât mai mare, mai absurdă, mai prostească, mai scandalosă, mai de neînțeles era dorința mea frenetică de-a o avea pe verișoara mea. Dar Luminița rămânea de nebîruit.

Acum sunt sigur că veți înțelege de ce m-am îndrăgostit atât de repede de Oana. Eram atât de îndrăgostit de ea, încât atunci când îmi ieșea în cale tot săngele mi se ridică la cap, mă pierdeam cu firea și nu puteam scoate o vorbă. Pe urmă mă dojeneam singur pentru lipsa de curaj, dormeam rău toată noaptea, mă zvârcoleam în așternut, iar când mă trezeam în zori, cu gândul la ea, eram hotărât să-i vorbesc, să-i spun tot adevărul și aşa mai departe. S-o întreb și să-mi spună sincer ce gânduri are, iar dacă nu, nu-i nici o supărare, la oraș sunt fete destule, frumoase și inteligente și aşa mai departe.

Când văzu Claudia – o altă liceeană din sat – cum să treabă cu Oana, mi-a promis că o să aranjeze ea lucrurile.

– Bine, a zis ea. Am să îi-o aduc pe Oana. Chiar astăzi. Să treci pe la noi după-amiază, bine?

Și s-a ținut de cuvânt. Spre seară a adus-o pe Oana, acasă la ea. Eu mă aflam deja instalat în verandă. Le aşteptam.

Oana se uită cu sfială la mine, mă salută.

Simțeam că se duce scaunul de sub mine... Am dat și eu din cap.

După ce fetele au intrat în odaie, m-am ridicat repede, cu gândul să plec de-acolo. Îmi tremurau genunchii, mărunt, neplăcut. Dar când să-mi trag haina pe mine, s-a deschis ușa.

Tocmai asta aşteptam chinuitor, de asta mă temeam: clipa în care se va deschide ușa.

– Unde naiba pleci?! s-a răstit Claudia la mine.

N-am putut zice nimic.

– Vino încocace, blegule!

Ce era să fac? Am intrat cum eram, cu haina trasă doar pe jumătate pe mine. Claudia mi-a făcut și vânt din spate.

Oana stătea la masă; pe sub veșmântul sumar de mătase se ghicea bustul frumos. M-am oprit în dreptul ei, iar ea mă privea de jos cu o căutătură copilărească, senină.

Claudia s-a oprit chiar în spatele meu și din cauza asta n-am mai găsit nimic de spus.

Am stat așa multă vreme. Se auzeau și găinile cum scormonesc pământul uscat de sub prispa.

– Știi că Raul e îndrăgostit de tine? a zis proasta de Claudia cu glas tare. Te iubește, Oana. E nebun după tine.

Oana s-a îmbujorat la față, s-a ridicat dintr-o singură mișcare. Buzele roșii, cărnoase, îi tremurau; nici nu știam dacă s-a supărat sau s-a pierdut cu firea.

– E adevărat ce-a spus Claudia, am zis eu. Așa e, Oana.

Oanei i-au lucit lacrimi în ochi. Dar a strâns din pleoape, a scuturat din cap, să nu se vadă.

– Ce-nseamnă asta?... de ce...

– Întrebă-l pe el, a zis Claudia. Aseară ne pupam amândoi, ne strângem în brațe de mama focului, iar azi, vezi și tu...

Liniștit, fără șovăială – parcă nici eu nu mă recunoșteam –, chiar cu un fel de satisfacție, am spus:

– Minte! N-o crede, Oana, că minte. Nici nu m-am atins de ea.

Claudia ținea însă morțis că am sărutat-o, că am strâns-o în brațe și așa mai departe; jura pe sfintele icoane, lăcrimând, dar eu negam totul, sub jurământ. Oana nu pricepea nimic.

– Eu, ce?... Ce mă interesează... Ce-aveți cu mine?... Lăsați-mă să plec... Lăsați-mă...

Nici chiar eu nu mai pricepeam nimic. Așteptând să treacă toată mascarada, nici n-am băgat de seamă când a plecat Oana... Eram cu o ochii duși pe fereastră. Mi-am revenit numai când

m-a atins Claudia cu mâna. Nu mai plângea, se uita la mine cu seriozitate, fără zâmbet. Am dat să ies afară, ca să plec cât mai repede de-acolo. Ea mi s-a pus în față.

– Oana e de-acum departe. Nu te mai duce.

– Nu mă duc după ea. Lasă-mă!

Claudia a scuturat din cap cu hotărâre, și-a șters cu mâna ochii plânsi.

– Vii cu mine!

Odată ieșîți în ogrădă, m-a apucat strâns de braț și m-a tras după ea spre acareturi.

– Unde mă duci?

– Taci din gură!

Am ajuns la fânăr. Claudia m-a împins spre borta întunecată a ușii și mi-a poruncit în șoaptă:

– Sus, pe scară!

După mine s-a cățărat și ea.

Am ajuns până în vârf. Fânul proaspăt, cu miros dulceag de sulfină, foșgăia sub picioarele noastre.

Claudia s-a lăsat pe spate și, cătându-mi mâna pe întuneric, m-a tras peste ea.

Am simțit că mi se ridică la cap o ceată fierbinte. Ca să-mi astâmpăr tremurul care mă cuprindea, am luat o gură de aer, mi-am ținut respirația și am suflat apoi tare, ca un suspin.

– Ei, ce-i cu tine? m-a întrebat Claudia. Ei?!, s-a auzit glasul aproape de tipărt.

M-a strâns la piept, șoptindu-mi repede la ureche:

– Dragul meu... Ce-i? Ce-i cu tine?

Pe urmă și-a prins buzele între dinți și a tăcut.

– Asta era. Acum ești al meu. Trebuia să-mi dau seama, prostule, a rostit Claudia într-un târziu, ostenită, liniștită.

Tăceam amândoi. Eu am rămas așa multă vreme cu ochii la cer, privind printr-o spărtură în acoperiș.

Se înnegrea de-acum brâul roșu al înserării. Culoarea lui fierbinte și-a pierdut strălucirea, prinșă pe la margini de o pânză palidă, cenușie. Se lăsa noaptea peste tarini și peste sat. O noapte mare, tihnită...

Nici al Claudiiei și nici al celorlalte fete, pe care le-am cunoscut după aceea, n-am fost, căci niciuna nu m-a putut lecului de verișoara mea Luminița. Chipul ei nu se topea și nu se ștergea cu trecerea vremii. Fața ei, trupul, mersul, mișcările... toate se adună una câte una și mi-o închipue intreagă, vie...

Și-atunci iar mă încearcă acea dorință neînțeleasă de a face dragoste cu ea. Dorința aceasta a rămas în mine captivă ca o pasare în sac – o pasare ce se trezește din când în când și bate din aripi.

(Fragment din romanul *Cealaltă Marie*)

SCENE DIN MENTALUL ROMÂNESC

Ruxandra CESEREANU

Spurcătorii boemi și veseli

Revista *Plai cu boi*, subintitulată “revista lu’ Dinescu”, este un epigon debordant al Academiei Cațavencu de la care împrumută o serie de teme și subiecte politice, supunându-le cu predilecție registrului libidinos și celui excremential (care înglobează, în acest caz, și registrul putrid), secondate de registrul bestiariu. De departe, însă, miza revistei *Plai cu boi* se centrează pe registrul libidinos, nu doar fiindcă însuși titlul este o replică schimonosit-ludică la *Playboy*, ci și fiindcă leitmotivul “revistei lu’ Dinescu” este unul preluat din Academia Cațavencu și de mult intrat în mentalul românesc: “Politica e o curvă”. Nudurile grotești pe de o parte, și artistice, pe de altă parte, cu care revista își împânează paginile (într-un adevărat catalog excentric al trupului femeiesc) sunt o replică la *Playboy*, dar una specială. Trupul femeiesc (cel puțin în secvențele grotești din prima parte a revistei) revelă ipostaze caricaturale, uneori suprarealiste, alteori: femeia-aurolac, femeia-aspirator, femeia-măcelar, femeia maidaneză, femeia-anus, etc., ipostaze care reneagă frumusețea trupului clasic feminin. Nu voi analiza aici

reportajele despre virginitate și avatarurile ei,

"Plai cu boi"

spovedaniile erotice mascate sau nu, “manualul de agățat femeii”, retrospectiva grafitiurilor din closetele românești, Poșta redacției cu Miză sexuală, jurnalul erotic de gheretă de la Cotroceni, jurnalul inventat al Monica Lewinsky, reportajele despre sex-shopuri ori industria de filme porno din România, reportajele despre tatuajele sexuale ori prostituția pe Internet. Nu este cazul de a mă aplica nici asupra poemelor excesive ale lui Emil Brumaru, consacrante ca versificări fără perdea și şocante. Mă voi ocupa doar de sancționarea în registrul libidinos și excentric al României postcomuniste (de fapt a României de la începutul celui de-al treilea mileniu), a celor care o conduc, precum și a celor conduși. Aș remarcă, însă de la început, că *Plai cu boi* exultă în a apela exact la

registrele principale care satisfac și domină (la nivel conștient și inconștient) mentalul românesc: excrementialul (în acest caz, aici este inclus și putridul), libidinosul și bestiariul. Limbajul utilizat în “revista lu’ Dinescu” este, adesea, trivial și argotic, de nu cumva chiar scabros, dar redactorii și liderul revistei își asumă acest lucru ca pe o picanteerie boemă. *Plai cu boi* dorește să fie o revistă deocheată în sens ironic, împotriva pudibonderiei rigide și frustrate, deșuchelile și promiscuitatea lingvistică din texte având rădăcini ludice, obscenitatea dorindu-se a fi hâtră, sexualitatea, convivială, chiar dacă umorul erotic riscă să fie indigest. Principala caracteristică a revistei este imaginarul său sordid, care relativizează categorii estetice triunfale precum frumosul, sublimul, eroicul, propunând, în grilă șugubeată, niște anti-categorii apte să satisfacă gustul pentru bășcălie al românilor.

Bordelul Național

Plai cu boi pedalează în mod demonstrativ pe registrul libidinos care constituie coloana vertebrală a revistei. Scopul este, așa cum am spus, evidențierea sexual-ironică a proverbiai “Politica e curvă”, dar și atragerea publicului prin imagini și printr-un limbaj fără perdea, catalizate de un imaginar sordid pus în joc.

Figuri de marcă, la ordinea zilei, sunt, cel mai adesea, ironizate în registrul sexual, *Plai cu boi* oferind o panoramă a perversiunilor politice, demnă de un “Bordel Național” sesizat la nivelul politiciei (parlamentul este chiar proiectat ca o “casă de toleranță”), gazetăriei, culturii și tranzitiei, în general. Iată câteva personaje de marcă. Ion Iliescu este mereu șicanat pentru greșeala sa din 1990, de a fi acuzat partidele istorice reînființate (PNȚCD și PNL, în special) că îl presează politic precum o “sulă-n coaste”; de aceea, “organul” său prezidențial este considerat a fi “fleșcăit” (uzat, adică), iar forța de “penetrare”, monicoloră; totuși, i se propune să facă streap-tease în fața alegătorilor,

pentru a-și încerca norocul. Zâmbetul lui Ion Iliescu este, la rândul lui, supus unei incizii libidinoase: președintele României aflat la cel de-al treilea mandat al său are “prohabul zâmbetului larg descheiat până la ceafă”, iar limba de lemn pe care o vorbește este împănată de “preservative” care camuflează adevărul și propagă demagogia. Partidul pe care îl reprezintă și pe care îl susține Ion Iliescu este, și el, provenit din “nădragii deschiși la prohab ai fostului activ de partid comunist”, cosmetizat cu farduri cochete de partid-curvă. Un alt lider, Petre Roman este mereu “excitat” de Putere, față de “țara-n călduri”, politica însemnând pentru el o formă de “erecție”; altădată, el este portretizat în formula de “spermatozoid politic” al fostului “tată” Ion Iliescu. În calitate de “mironosiță”, Petre Roman a fost, odinioară, “violat” de Ion Iliescu și mineri (în cadrul mineriadei din septembrie 1991, când guvernul condus de Petre Roman a căzut), fiind, mult mai târziu, “castrat” de rivalul său din PD, Traian Băsescu, acesta producând ofilirea “testiculelor” politice ale lui Roman. Cel mai controversat lider politic din România, C.V. Tudor, este un “violator” al așa-zisilor “trădători de țară”, fiind dotat cu “un mădular tricolor”; cu altă ocazie, într-o presupusă fotografie electorală, C.V. Tudor este înfățișat ca fiind dotat cu o gură anală, machiată tot tricolor. Alte figuri politice executate concis sunt: Teodor Meleşcanu ca “travestit”, adică bărbat-femeie din punct de vedere politic; Mugur Isărescu în postura de “mironosiță”, iar Marian Munteanu, în aceea de “curvă”. Toți acești lideri manifestă perversități legate de un organ sau obiect anume pe care l-au pus în valoare în campania electorală: mâini mișcătoare, guri spumegânde, ochelari erogeni, urechi hiperbolice, gât erect etc. Nu este de mirare că alegerile prezidențiale din 2000 primesc numele de cod “Vulva”, dată fiind creșterea operațiunilor sexuale în domeniul politicii.

Nu sunt uitați nici cei care nu mai candidează, dar ar fi putut să o facă: este cazul lui Emil Constantinescu, încunjurat de “eunuci prezidențiali” și prezentat (în jurnalul argotic al unui inventat bodyguard de la Cotroceni) ca admirator al organului măgăresc. Alte figuri politice persiflate sunt Răzvan Theodorescu, ministrul culturii, tachinat pentru calviția sa aducând cu vârful erectil al unui membru viril. Într-un colaj grotesc, Răzvan Theodorescu ține în mână

un microfon sexual, care îi reproduce fizionomia și calviția. În cruciada sa împotriva cîinilor vagabonzi din capitala României, primarul Traian Băsescu este considerat primul castrator al țării, operațiunea sa de igienizare a Bucureștiului fiind numită stâlcit-nglezește “Castritor”, după modelul lui “Termineitor”. Antonie Iorgovan, autointitulat părintele Constituției României, este considerat un “violator” pedofil și incestuos al țării, prin constituția alunecoasă și reducționistă pe care a comis-o. Unii politicieni care au trecut de la un partid la altul, după model cameleonic, sau care au făcut pauze de respirație între diferitele guvernații, sunt catalogați ca practicând un “coitus politicus interruptus”. Între aceștia, figura lui Adrian Păunescu este mereu tachinată în ipostaza de dizident (practicant de *felatio*) al dosului cuplului Nicolae și Elena Ceaușescu. Mircea Dinescu definește sindromul acestei perversiuni care evidențiază rolul dosului în politică: în vreme “ce cururile vin și se duc, pupincurismul rămâne”. În general, guvernanții, de orice orientare politică ar fi ei, sunt văzuți ca niște făpturi ale șezutului, ale fotoliilor ministeriale etc., dominați de partea lor inferioară, prin extindere sexuală. Sunt tachinate și diverse personalități culturale ale României, care, prin anumite compromisuri pe care le fac, reprezintă un “prepuț modern al culturii noastre” ce râvnește la statutul de “mădular”. Fețele bisericesti nu sunt iertate în acest joc: despre Teoctist, patriarhul României, ni se spune că “a sodomizat biserici și le-a necinstit cu buldozerul”, aluzie la colaboraționalismul său cu regimul ceaușist, care a ordonat demolarea unor biserici istorice, fără ca liderul ortodoxiei naționale să fi protestat în vreun fel.

Nu este greu de observat că imaginarul lingvistic libidinos din *Plai cu boi* este înrudit, prin agresivitatea sa, dar și prin plasticitatea sa, cu pamphletele argheziene, în special cu cele anticlericale, publicate în tinerețe de Argezi. Mircea Dinescu și ceilalți redactori ai revistei au speculat pe de o parte foamea românilor pentru politică și comentariile picante pe marginea acesteia, și, pe de altă parte, defularea previzibilă a unui popor care, în vremea comunismului, a suferit rigorile unei pudibonderii rigide, dublată de o agresivă politică demografică în care erosul era normat și supravegheat. Acestor componente, li s-a adăugat învenționita, o boală, și ea, specifică

românilor: o formă de creativitate spumoasă, artificială (foarte periculoasă, însă, în politică), aptă să satisfacă histriónismul receptorilor, dar și pe acela al emițătorilor.

Mușuroiul excremential și scatofagii

Al doilea registru aplicat cu voluptate acuzatoare în *Plai cu boi* este cel excremential, "revista lu' Dinescu" pedalând, și în acest caz, pe subtextul politic vizat din plin. Prefațat pe scurt de registrul putrid care generează termeni precum "gunoaie" (politica), "brânzirea" societății, "jegul" democrației, sulemeneală și bube (politicienii), "scuipături" (sloganele politice), literatura cu "miros de garbage" și "opera de trei haznale", sentința nu este greu de ghicit: Mircea Dinescu decretează că "prezentul pute". De aici începe o avalanșă a dejectiilor, orchestrate teatral. La marginea piramidei grotești se află politicieni "burduf cu gaze" (sulfuroși, flatulenți, balonați), mucilagii, flegme, râncezeli, vome, eructii, indivizi "soioși", unsuroși (alcătuind o camarilă manelizată în jurul lui Ion Iliescu), "suflători de muci". În mijlocul piramidei se află o uriașă hasna, stratificată după cum urmează. Mai întâi edificiul propriu-zis este un mușuroi excremential, marcat de "viermuiala neputincioasă a românilor" și de o miasmă percutantă. Coprologia propusă de *Plai cu boi* este, însă, amplă și ramificată. Iată-o prezentată, pe scurt.

Scatofagii (intelectualii care au colaborat linguișitor în comunism, specializați în "pupincurism" și în golirea "olițelor" puternicilor zilei) sunt cei care susțin scheletul hasnalei. Doi eminenți scatofagi de serviciu sunt Corneliu Vadim Tudor și Adrian Păunescu. Cel dintâi este un înghițitor de canale în care sunt deversate excrementele: el este, prin urmare, un vidanjor, respectiv un auto-vidanjor, fără să necesite instrumente, folosindu-se doar de făptura sa. Gura sa anală și tricoloră (despre care am mai vorbit) comite doar inflamate discursuri-dejectii. Adrian Păunescu este un scatofag redundant, ceașistoliliecist, cu predilecție fesieră, având trăsături porcine. Un alt scatofag este scriitorul Dinu Săraru, considerat "omul deplin al coproculturii române" (după definiția dată de filosoful Constantin Noica lui Mihai Eminescu, "omul deplin al culturii române"). În această latrină, funcționează reviste-hasna precum *Atac la persoană* (care secondează revista *România Mare*). Membri celebri ai

Partidului România Mare, precum Mitzura Arghezi (fiica lui Tudor Arghezi), au avut doar două posibilități la dispoziție, atunci când au optat pentru integrarea în PRM: să urineze pe liderul C.V. Tudor sau să devină autourinari (de spaimă, au preferat ultima variantă, consideră Mircea Dinescu). Concluzie: țara se află într-o stare excrementială.

Paleta dejectiilor este, apoi, diversificată în funcție de alte personaje politice sau evenimente din postcomunismul românesc. Petre Roman, în calitatea sa de "biet spermatozoid politic", este ținut deasupra "oliței" lui Ion Iliescu: acesta renunță la fostul partener, ejectându-l în hasna. Cavoul (din cimitirul Bellu) al dubiosului om de afaceri, Viorel Cataramă, aduce cu o "budă publică". Investitorii străini din România sunt sintetizați prin fotografia dosului unui elefant surprins în timpul urinării și defecației. Analiștii politici sunt comparați, uneori, cu niște muște coprofage. Renunțând să mai candideze la alegerile prezidențiale din 2000 și producând haos politic, Emil Constantinescu "s-a găinătat în propriu-i destin" (consideră vehement Mircea Dinescu). și în acest al doilea registru insolent, redactorii de la *Plai cu boi* se dovedesc a fi înrudiți cu imaginarul lingvistic arghezian, manifestând o violență verbală de aceeași natură, chiar dacă racordată la noul mileniu, la postcomunism etc.

Ultimul registru, acela al bestiariului, este oarecum previzibil; în plus, bestiariul omogen nu face decât să acompanieze celealte două registre mult mai spectaculoase, după cum s-a văzut deja. Întâi de toate, *Plai cu boi* se anunță a fi o revistă pentru elevarea "boilor" (a "bizonilor", se specificase odinioară în Academia Cațavencu, înaintașa manieristă a revistei *Plai cu boi*, cu referire la aceeași categorie de români). Secțiunile sunt ușor de clasificat. Există, mai întâi, "boii" simpli ("boborul", plebea) și există mai apoi "boii" puterii: aici se remarcă oferta zoologică, prin onomastică parlamentarilor Văcaru, Văcăroiu, Bivolaru. La secțiunea porcine, două exemplare se evidențiază de departe: Adrian Păunescu și Corneliu Vadim Tudor. Cel dintâi, mai cu seamă, este stilizat leitmotivic ca porcină bârboasă, răcitură de porc etc. Mai mișună, apoi, şobolani, cărtițe (Dinu Săraru) și limacși băloși (oportuniști și parveniți ai diferitelor partide). Fostul președinte Emil Constantinescu (blamat pentru renunțarea sa în cursa la prezidențialele din 2000) este proiectat ca un pui de Gostat ajuns vultur și decăzut apoi la stadiul de curcă. Este închipuită, la un moment dat, o "fiară" politică dintr-un bestiariu fabulos, parcă, alcătuită dintr-un centaur-inorog (PSDR), cu

testicule de taur (PDSR), coadă și anus de PRM, copite PD și aripi liberale. România este prinsă, și ea, în acest bestiariu, ca un cîine infestat de oxiuri (foști și actuali delatori, etc.).

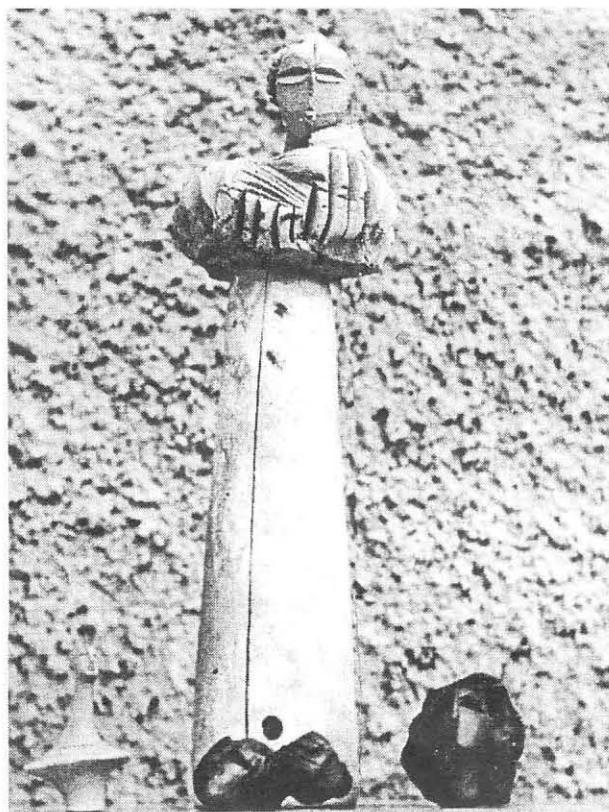
În concluzie, revista *Plai cu boi* persiflează ideea de pornografia oferind o pornografia ironică (pe post de *captatio benevolentiae*, totuși, pentru cititorul român postmodern și încălcător de tabuuri), având Miză politică, de obicei. Ea defulează satiric prin texte spumoase în care inteligența este insolentă. Stilistica este ironic-scabroasă, cu scopul de a soca, dar și de a descărca, atențând explicit la morala publică. "Revista lu' Dinescu" se dorește a fi, de aceea, o agora fără perdea a moravurilor

românești (din politică și nu numai), concretizând sex-shopuri verbale și coprologii lingvistice potrivite pentru o revistă de budoar à rebours . Este o revistă cu un demonstrativ imaginar sordid, gustată de intelighenție, dar și de cei care manifestă apetit pentru circărie. Nu în ultimul rând, este o revistă pentru un soi de voyouriști boemi, care fac din picanterie un stil. În postcomunism, *Plai cu boi* pare să fie destul de reprezentativă pentru mentalul românesc: libidoul persiflat și excrementialul politicat descarcă (sau încarcă) și exorcizează (ori convoacă) tensiuni colective acumulate în vremea comunismului și redistribuite după căderea comunismului.

Victoria OMETIȚĂ-BOICA

INSTANTANEE

Prin oraș trece nebunul
Cu mâinile înmuiate-n ieri;
Nervi tocîți la încheieturile hainei,
Femei cu trupuri firave, de vopsea,
Priviri automate.

Echilibrul tonic –
Spitalul de nervi.

RUSTICA

Vene umplute
Cu roșu de mac,
Ca o răstignire în lan,
Palmele mamei
Cu miros de pâine coaptă
Deasupra mormintelor
Și rostul ierbii
Ce crește mai aproape
De tălpi.

FRUCT

Inscripția mîntii
Nu devorase Nimicul.
Îmi apropiam zădărnicia
Pe piroane.
Încălțămîntea lăuntrică,
Bestial înfrumuseță
Nașterea.
Batjocoritor trupul
Mă privea șovâielnic,
Biped.
De el, șarpele
Atârna ca un fruct.

Lecturi în cenaclu

Mihai AMARIE

Mai este și albastrul

Fără nume, și fără chip și fără intenția
De a dizolva în el apusul
Pe care uneori îl găseam ascuns
Printre pozele rețezate
În albastrul tău.

Adu-mi aminte să-mi fărâm lira,
Anacronic răspuns al gândului,
De cușca unde sunt închiși zeii.

Toate lumile născute
În acele ceasuri în care soarele moare
Vor exploda precum bobocii
Florilor de cireș
Supersonic.

Lecturi în cenaclu

***

Fuga în albastru

Din cer cade ploaie albastră
Peste noaptea din oraș
Ce ne ascunde între draperiile de la ferestrele
Întredeschise.

Vinul sacru curge peste barba bălaie
A zeilor lumilor interzise

***

Și cântece barbare vibrează în

Aerul albastru ca pletele fecioarelor.

În oraș nu au voie câinii

Și nici caii pentru că doamna

Îmbrăcată în negru

Nu reușește să îi ia niciodată împreună,
Chiar dacă se ascund

În oamenii ce vin obosiți

Pe drumuri uitate spre oraș.

Străzile mereu sunt ude de albastru

Și mereu au o lună prea galbenă

Să le dezmirde

Chiar dacă în jurul zidurilor de lut ale orașului
Este mereu zi,
În fond și-n definitiv și lumina poate ascunde
Adevărurile omului

Și câteodată nici măcar nu ajunge
În fundul fiecării ochi.

Eu, orfeul orb al orelor în care
Zeii petrec uitându-și exilul,
Stau și aştept să se opreasă
Ploaia,
Și-s albastru, cu toate cuvintele mele
Sub tălpile însetate de joc
Ale trecătorilor

Și parcă, într-un colț, văd umbra
Unui cal
... și parcă și un câine.

***

Tu stai și dormi cuminte

Și nu vezi cum privesc
La felul în care îți și capul
Și cum te-ncreunți în somn.

Trupul tău pare o sărbătoare
O floare dintr-un vis picanteresc
Scăpată printre degete de boare.

***

O nouă zi se scaldă în ochi
Amorții și fixați pe dunga
Căzută de lumina
Pe ușa deschisă a
Dormitorului.

O nemîșcare dulce îmi curge
Precum mierea prin mădulare
Preîntinse pe prematerialul meu suport
Pe insectarul unde zac
Precum o insectă megalomană
Supusă unei viviseții
Demiurgice
Culcată între trei dimensiuni
Ca între paginile umede
Ale unei realități scrise
Și sterse de strâmbătatea reflecției.

Smulsă din balamale
Ușa ceasului stă sprijinită pe o coloană
Fără capitel.

LA DESCHIDEREA UNEI RUBRICI DE DOCUMENTE

Niculae GHERAN

Editând opera integrală a lui Liviu Rebreanu, începusem să mă obișnuiesc cu ideea de a trage cortina la sfârșit de spectacol, după ce, într-o viață de om, textul autorului mă obligase să-i respect acuratețea, asigurându-i din umbră regia și interpretarea ce i se cuvenea. Cu 35 de ani în urmă, evadând din tiparul colecției *"Scriitori români"* – prin excelență selectivă în alcătuirea sumarelor -, intenționasem să așez pe copertă titlul *"Opere complete"*, care, în 1968, data apariției primelor trei volume, suna ca dracu'. După multe conciliabule, beneficiind de înțelegerea lui Mihai řora – pe atunci redactor-șef la Editura pentru Literatură – mi s-a admis să lansez o serie individuală, aparte de profilul *"Scriitorilor români"*, dar cu același titlu restrictiv, care să eliminate "pericolul" integralității, totalmente opus criteriului de "preluare critică a moștenirii literare" impus în epocă. Ceea ce, editorial vorbind, mă întorcea la obligativitatea selecției în alcătuirea sumarului. Tot ce mi-a rămas atunci aproape de suflet a fost alcătuirea unei note asupra ediției, din care să rezulte căcar intenția editorilor (primele trei tomuri au apărut în colaborarea cu Nicolae Liu) de a publica totul. Era un mod parșiv de a sugera că eventualele imixtiuni aparțin altora.

Mulțumesc lui Dumnezeu, n-avea să fie așa. Într-o vreme când pe toate meridianele lumii însuși conceptul de *"Opere complete"* este interpretat de la caz la caz, când unii editori se mulțumesc să reproducă în posteritate doar cărțile semnate de un autor sau altul – socotind că astfel îi respectă "testamentar" voința -, alții nu se sfiesc să adune între copările seriilor lansate de ei creațiile descoperite în paginile periodicelor, ba chiar și manuscrisele aflate în sertarele diversilor scriitori sau preluate din arhive organizate. Optiunile au apărut mai ales în țările civilizate, care dispun de Am avut norocul ca la Muzeul Județean Bistrița-Năsăud să descopăr oameni buni, înțelepători, dispuși să se angajeze la finalizarea ediției critice, precum Muzeul Literaturii Române a procedat cu seria de *"Opere – Eminescu"*. Îi mulțumesc lui Mircea Prahase – și prin el celor care l-au sprijinit – că a înțeles să se implice la ridicarea unui monument de anvergură culturală, hărăzit să dureze.

instrumente bibliografice ca lumea, nu pe meleagurile "lumii a doua", unde creația unui scriitor al secolului XX zace adeseori neștiută în tintirimul a peste 10.000 de publicații, pe care ca să le foiletoanezi îți trebuie câteva vieți.

Uitându-mă în urmă, văd că "maurul și-a făcut datoria". În seria de *"Opere"* se regăsesc, fără nici o omisiune, toate cărțile publicate de Rebreanu între 1912 și 1944, dar și publicistica lui, care, prin cele aproximativ 700 de articole, cronici de teatru și interviuri, dubleză volumul creației propriu-zis beletristice. Am în vedere și unele manuscrise, esențiale în geneza operei mari, sau în cunoașterea unei vieți "aşa cum a fost". Mă refer la scările maghiare de început sau la jurnalele romancierului.

Încă o dată: aveam toate motivele să trag cortina, lăsând celor ce vor veni după mine bucuria de a mai descoperi, într-un ziar sau altul, o pagină inedită cu semnătura lui Rebreanu sau, și mai interesant, însoțită de un pseudonim.

Un jucător de cărți nu are însă liniște, până nu pierde și ultima lețe din buzunar, metaforă care, în cazul meu, se traduce prin zilele ce mi-au mai rămas. Din ce în ce mai mult mă întreb de ce n-aș accepta și ideea lui Perpessicus, potrivit căreia tot ce ne-a rămas de la un scriitor trebuie valorificat, căcar pentru cunoașterea vieții lui, dacă nu și prin valoarea intrinsecă a respectivelor însemnări?

M-am gândit, firește în primul rând la corespondență, secțiunea cea mai "nisipoasă" a unei ediții critice, doavadă că după un secol a apărut un lot masiv de epistole inedite Eminescu. Deocamdată, aproape 500 de misive scrise mărunt de Rebreanu se cuvin cunoscute.

Câtă vreme va exista noua revistă la Bistrița, o vom onora cu multiple colaborări, fie din corespondență emisă de romancier, fie din cea primită de la iluștri reprezentanți ai culturii naționale, clasă alfabetic de la Argeșii la G.M. Zamfirescu.

Ca "mostră", reproducem în cele ce urmează o scrisoare către Eugene O'Neill, pe care (atenție!!) Rebreanu i-o trimitea în plin război, mai precis la 22 martie 1944. Pe ce cale, doar

Arhiva Rebreanu

Dumnezeu știe, căci relațiile oficiale cu forțele inamice erau întrerupte. Ca director la Teatrul Național, autorul lui "Ion" – socotit după război "trădător" - nu s-a comportat altfel decât ca un om de cultură. A continuat să pună în scenă doar valorile literaturii dramatice universale, indiferent

de apartenența lor geografică. Drept e că peste el nici Ion Petrovici, la data cu pricina ministrului de resort, nici Ion Antonescu nu și-au îngăduit să-i bareze politica repertoriului. De cenzori nici atât, de unde și expresia "câinii latră la urs, dar nu-l mușcă".

București, 22 martie, (19)44

Dl. Eugene O'Neill
Tao Hause, Danville,
Contra Costa County, California, U.S.A.
Dragă Domnule,

Aveam plăcerea să vă informăm că Teatrul Național din București, România, a prezentat trilogia dvs. Din jale se întrupează Electra cu un real și unic succes. Premiera a avut loc la 22 decembrie 1943 și până acum au fost 20 de reprezentații. Vom continua să o jucăm pînă la sfîrșitul stagiunii.

Trilogia dvs. a fost receptată ca o capodoperă, atât de presă cât și de public. Un excepțional entuziasm însoțește fiecare reprezentație, iar biletele sunt vîndute cu o lună înainte.

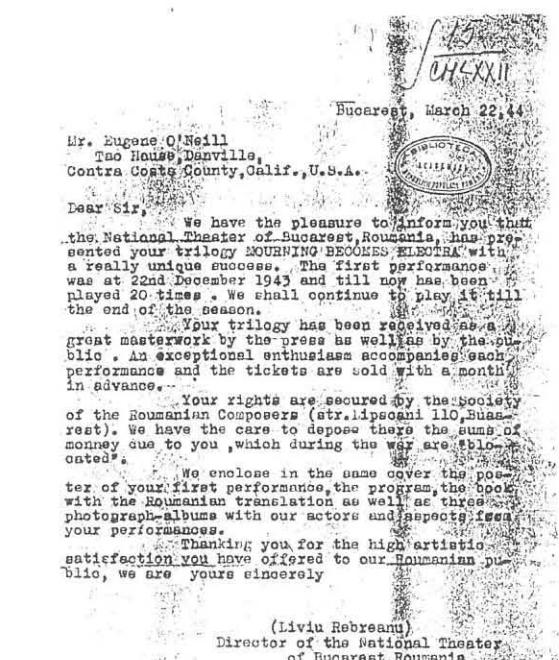
Drepturile dvs. sunt păstrate de Societatea Autorilor Dramatici din România (str. Lipscani 110, București). Aveam grija să depunem acolo sumele de bani cuvenite dvs., care, din cauza războiului, sunt „blocate”.

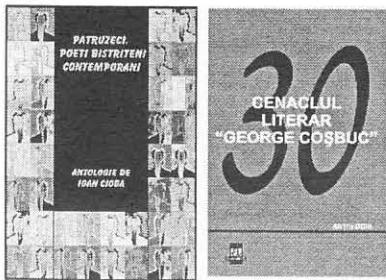
Includem alăturat afișul de la premieră, programul, cartea cu traducerea în limba română, ca și trei albume cu fotografii ale actorilor noștri și aspecte de la reprezentații.

Mulțumindu-vă pentru înalta satisfacție artistică pe care ați oferit-o publicului românesc, suntem al dvs., cu sinceritate

Liviu Rebreanu
Director al Tetrului Național din
București, România

(Traducere de Nedeea BUICĂ)

O PALMĂ DE LITERATURĂ

Vasile George DÂNCU

Despre spațiul năsăudean-bistrițean istoricul literar Teodor Tanco spunea metaforic că este "o palmă de literatură pe suprafața României spirituale".

Într-adevăr, aici întâlnim scriitori valoroși, care nu lasă să se stingă faclia culturală aprinsă de George Coșbuc sau Liviu Rebreanu. Nume de primă mărime ale scrisului românesc, precum N. Steinhardt, Laurențiu Ulici, Gheorghe Grigurcu, Cezar Ivănescu, Ion Mureșan și.a., au rămas fascinați de scriitorii contemporani de aici: atât de omenia lor, cât și, bineînțeles, de realul talent pe care îl au. Există la Bistrița o atmosferă creatoare, care continuă tradiția culturală a acestui spațiu binecuvântat. La început de mileniu, aici primează poezia. Avem seria de poeti consacrați, care au dovedit că sunt voci autentice ale liricii românești actuale, precum Aurel Rău, Vasile Dâncu, Sorin Gârjann, Alexandru Cristian Miloș, Gavril Moldovan, Olimpiu Nușfelean, Ioan Pintea și.a. De asemenea, sunt poeti tineri care mai au puțin și intră în panteonul liricii românești: Horațiu Baciu, Adrian Suciu sau Gelu Vlașin. De aici au plecat spre alte zări doi distinși poeti, unul dintre ei, Nicolae Băciuț, nu chiar departe, ci în județul Târgu-Mureș, iar celălalt tocmai la Paris: este vorba de poetul echinoxist Dinu Flămând.

Și dacă tot se poartă antologiile, scriitorii bistrițeni se mândresc cu apariția, în 2001, a două antologii care reflectă pe deplin lumea literară din acest județ. Prima este o antologie de poezie numită *Patruzeci. Poeți bistrițeni contemporani*, este alcătuită de Ioan Cioba și prefațată de cunoscutul critic literar Petru Poantă. Nu este întâmplător că Petru Poantă prefațează această antologie, deoarece modelul de la care a pornit antologatorul a fost *Dicționarul de poeti clujeni*, realizat de remarcabilul critic clujean. Cititorul are în paginile acestei cărți o panoramă a marii poezii bistrițene. De remarcat este faptul că Ioan Cioba, pe lângă localnicii consacrați precum Gavril Moldovan, Olimpiu Nușfelean, Luca Omul, Vasile Dâncu, Ioan Pintea, Alexandru Cristian Miloș, include și autorii importanți plecați din județul cu cei mai mulți academicieni, cum sunt Aurel Rău, Dinu Flămând, Nicolae Băciuț, Adrian Suciu. O altă secțiune a volumului, mai scurtă, cuprinde o

"radiografie" a tinerilor poeti care n-au debutat încă editorial. Lucru care nu poate decât să ne încânte, deoarece tinerii poeti, prin versurile lor, promit mult și împlinesc așteptările "consacrațiilor".

A doua antologie – *Cenaclul George Coșbuc – 30* – dovedește încă o dată că la Bistrița există o ambianță artistică prielnică și o școală poetică remarcabilă, întâlnită pe parcursul a 30 de ani de activitate a Cenaclului literar "George Coșbuc". Cu prilejul acestei sărbători culturale, Ioan Pintea, Olimpiu Nușfelean și Ion Moise au adunat producțiile literare ale membrilor cenaclului între copertile unei antologii. Gest intelectual, remarcat și salutat de Eugen Uricaru, președintele Uniunii Scriitorilor din România, în *Cuvântul înainte* al acestei cărți. "La Bistrița, Domniile voastre, scriitori și sprijinitori ai culturii, toți oameni de nădejde ai identității noastre culturale, faceți un lucru minunat. Să vă ajute Dumnezeu, pentru că aveți nevoie!" sunt cuvintele de încheiere ale lui Eugen Uricaru, președintele U.S.R. Autorii ne atenționează că au încercat să arate cât de deprovincializată este, din punct de vedere cultural, această provincie. Dar dincolo de toate, scopul principal a fost de a realiza o "fotografie de grup" sentimentală cu scriitorii care au inițiat, aderat sau care s-au format la școala Cenaclului "George Coșbuc" din Bistrița. Cu făloșenie sobră, specifică ardelenului, scriitorii bistrițeni parcă rostesc, toți în cor, din paginile acestei antologii: "Așția suntem! Asta am făcut!" Viitorul va infirma sau confirma.

Pe marginea cărților

Dintre aparițiile editoriale ale poetilor bistrițeni remarcăm un debut al unui Tânăr poet care scrie poeme fără sfială, cu mâna sigură de scriitor care își simte valoarea. "Apocrifele lui Gengis Khan" ale lui Vasile Leac (apărute la Editura Mirador din Arad) sunt parabole lirice care încântă. Viziunea lirică a acestor poeme este mai importantă decât meditația metafizică, de aceea reverie depășește prin intensitate filosofarea. Cartea are un motto mai mult decât semnificativ, care aparține poetului Leonid Dimov, reprezentantul de seamă al onirismului: "Eu nu visez. Eu creez vise!...". Vasile Leac într-adevăr creează vise, dar visele sale sunt "ordonate" într-o formă poetică. Visul creat (adică poezia) transformă gândul în reverie lirică: "Aratul este o muncă grea / gândeală el / mergând

înaintea animalelor / cu capul plecat // a venit copilul uriașului / Și a pus cămașa / pe cei care arau cu animale cu tot” // “tată uite ce am găsit / aceste făpturi scormoneau pământul” // du-te așeză-i la locul lor / a spus uriașul // mai demult locul acesta nu a existat / dealul unde arăm este mormântul / unui copil / iar acolo în zare sunt munții uriași... / el asculta îngândurat mergând înapoi // dacă se va face lumină / am să aprind o lampă // dacă se va face întuneric / am să mă leg la ochi... / (...țărani).

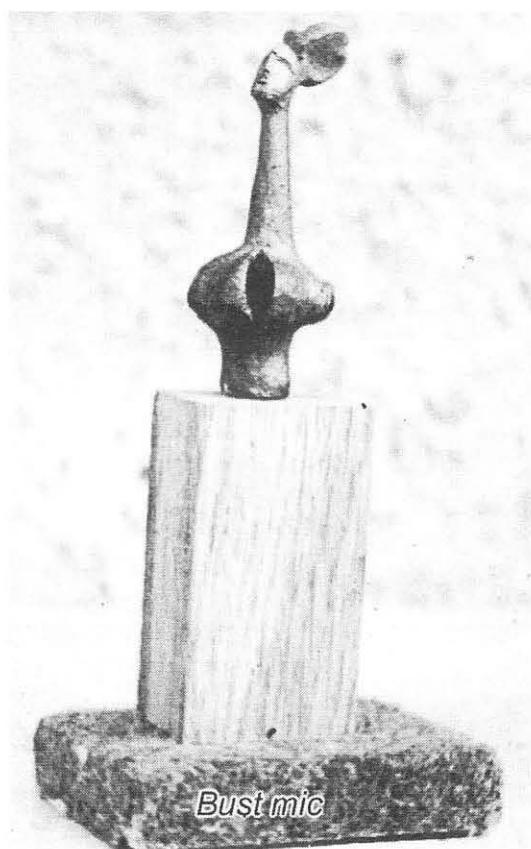
Vasile Leac demult a visat poezia. Nu i-a fost grea nici măcar întâlnirea cu ea, deoarece știe un lucru: poemul este un vis creat.

Dacă Vasile Leac ne-a arătat că poezia nu există fără reverie, Ioan Pintea a dovedit prin poemele sale că poezia fără stare religioasă este seacă și nu îl ridică pe om deasupra efemerității lui. Discipol al lui Nicolae Steinhardt, Ioan Pintea demonstrează fără drept de apel că se poate face poezie religioasă într-o societate postmodernă, dar ceea ce este de-a dreptul interesant: se poate face poezie religioasă cu armele lirice ale timpului nostru “prințul lumilor doamne / sunt eu învrajbit de lumină / lângă mine trăiește doar ceea ce voi / izgoniți și siliți din grădină. // O, iată vă spun și plâng totdeauna / la ceasul acesta rămas / din ochi nu-mi curg lacrimi / că ochii-mi sunt orbi / doar mâinile sfinte de aceea te las // să mângâi turle, să

fie / mai jos decât toate apoi, eu, stâlpul de foc al luminii vă spun / c-am fost din lumini pentru voi”. Registrele poeziei lui Ioan Pintea, trebuie căutate în orizonturile sacre. Volumul “Grădina lui Ion”, apărut la Aletheia Bistrița, se bucură de un cuvânt de întâmpinare al poetului Adrian Popescu și este ilustrat cu reproduceri după picturile lui Marcel Lupșe.

Poezia, precum am văzut, se caută în reverie și religios, dar și în cotidian. Olimpiu Nușfelean este un neoromantic, iar poezia lui reflectă sublimul realului. O astfel de poezie nu poate decât să reducă la esență expresia lirică. “De voi muri / în acest cântec / sper că nu veți lua / în mâna / fierastrăul / ca să tăiați o fereastră / în dreptul ochilor mei”. Olimpiu Nușfelean face abstracție de proza cotidianului, căutând miracolul poetic al acestuia. Acest reușit poem poate fi citit în volumul “Focul irevocabil” apărut la editura Dacia, volum care s-a bucurat de un mare suscес, luând Premiul pentru poezie al Asociației Scriitorilor din Cluj-Napoca.

Alături de vestitul *Dicționar literar 1693-1997 al județului Bistrița-Năsăud* al istoricului literar Teodor Tanca, cele două antologii, apărute recent, rămân repere ale creației literare născută într-un spațiu prin excelență cultural.

RISCUL CĂLĂTORIEI

Simona KONRADI

“ Suflete, / nu te lăsa învins,/ autoamăgește-te/ cât există vreme. ” (*Mic Îndemn*) ar putea fi motto-ul marilor căutări. Și, în prima parte a volumului lui Vasile Dâncu (**SIMPLE PROPOZIȚII**, Ed. Dacia, Cluj-napoca, 2001), ca la începuturile oricărei călătorii, oferta este generoasă : “ o geană de pădure/ aşteaptă un drumeț ”, astfel încât nu se mai știe cine pe cine tentează. Oricum, odată trecut de pădure, “ apare alta-n zare ” (O geană de pădure) și totul va continua.

Riscul călătoriei (“ ... am ajuns/ în drumul cu asfalt,/ și am văzut/ mașinile alergând/ pe lângă dor și peste/ visul meu... ”, *Cântec*) sau al necălătoriei apare imediat. Înstrăinarea se produce însă în orice condiții: fie plecând, fie rămânând, ca urmare a viselor neîmplinite. Satul “ A renunțat/ la porțile de lemn,/ la fluier/ și la cântecele proprii. ” (*Sat între dealuri*). Satul dintre dealuri simbolizează permanenta revenire –fizică sau cu gândul – după drumul visat spre un spațiu unde “ nu îți aduci aminte/ de nici o umilință/ trăită anterior ” (*Alt meleag*). Dacă un “ mic autobuz ” e prea terestru, însemnând implicit o cale de întoarcere, dacă vaporul ajuns în port nu-l duce decât spre tărâmuri cunoscute (“ am văzut că toate sunt la fel/ ca-n locul străvechi/ de unde plecasem – În primul port ”), doar balonul e, pentru călător, însemnul libertății totale a zborului “ pe cărări albastre ” (*Sonet liber*). Îndemnul de a continua revine mereu, chiar și atunci când poezia capătă

accente triste. Cauza ? Uneori dezamăgirea noului “ port ”, alteori apropierea finalului (“

Inimă,/ floare în toamnă,/ oriunde am fi/ ne va găsi/ cu coasa- mâini/ sinistra doamnă. ” – *Un cântec al inimii*). Dar poate fi și nostalgia locomotivelor cu aburi care “ s-au topit.../ sub arcul voltaic/ al curentului electric ” (*Locomotivele*). Conștient că “ vrem, nu vrem,/ peisajele se schimbă ” (*Simple propozitii*), poetul se lasă pradă neîncrederii ce roade “ un film tot mai îngust ” : “ La vechi mănăstiri/ m-aș duce să mă încin/ de-aș mai avea suflet./ de-aș fi iar copil/ și nu mi-ar fura Toma/ Biblia din traistă... ” (*Cântec*). În partea a doua – *Hanul* – , acesta reprezintă popasul în călătoria spre ” deparțe ” . Pe drum întâlniri neașteptate cu “ capete încoronate ”, ce nu mai țin cont de “ gloata umilă/ din care s-au desprins ” (*Orizont îngust*). Din nou dezamăgire : vremuri noi, însă obiceiuri vechi, curmătoare de speranțe : “ Cei pregătiți/ să strângă de gât țara/ alte insigne poartă la rever./ nu i-a prins în clește/ răzbunarea gloatei. ” (*Vestigii rurale*) sau Propovăduitorii vorbesc mulțimilor/ știind că numai/ cu cei fără busolă/ poate începe/ orice lume nouă. ” (*Electoralele discursuri*).

Dar, de oricâte neîmpliniri am avea parte, călătoria trebuie să continue, căci : “ peste coline rătăcim/ și iată/ nu mai isprăvim./ Cu bani puțini/ sau chiar deloc/ murim atunci/ când stăm pe loc. ” (*Cântec*).

CEAS DE ZENIT

Sorina Gabriela COSTEA

Volumul *Păzitorul de cântece* al poetului Emil Dreptate, volum apărut la Editura Eminescu în anul 2001, este unul antologic. Cuprinde poezii aparținând unor cicluri scrise între anii 1984 - 1996.

Un motto luat din opera scriitorului francez Antoine de Saint Exupery îl deschide, anunță și rezumă într-o manieră foarte exactă. Volumul este o meditație poetică asupra vieții (personale și în general), viață ce nu poate fi definită pentru că ea există pur și simplu cu o forță copleșitoare.

Titlurile poeziei, care fac corp comun cu poezia (ele sunt primul vers și numai scrierea cu aldine sau poziția distanțată ne arată adevărata lor natură), recostituie traectoria unei vieți aflate într-un moment de bilanț când “ pe rugul toamnei păsări s-au aprins ”.

De aceea multe dintre poezile volumului sunt arte poetici și autoportrete ale poetului. Parafrazându-l pe James Joyce cu al său “ Portret al artistului în tinerețe ”, putem spune că ne găsim în

față unui "Portret al artistului aflat la vârsta mijlocie".

Asistăm la o spiritualizare a materiei. Trupul poetului "veșnic sunând/ frunză bătută de vânt/ printre vâmi" s-a identificat cu sufletul lui, și-a lepădat "arsurile" pe care le-a purtat și, în acest

"solstițiu bland întru povară", privindu-și viata trecută la ceasul când "fructele se coc" de "parcă ar intra lumina-n câte toate", își cutreieră cu luciditate "toamna și lumina" în "Acea sărbătoare a vârstei/ Prin care poți desluși/ Zeii!" cântându-și "Adevărul înalt/ Pe morminte de zei".

"...și noi/ ne vom pierde/ cîștigîndu-ne/ dincolo de apa oglinzi..." sună versurile parcă desprinse dintr-o rugăciune a iubirii.

Florica Dura scrie o poezie lichidă, luminoasă, o poezie-mărturisire (**POEME**, Ed. Timpul, Iași, 2002). "Pescuitul luminos" - căutarea, încercarea apropierei de divinitate - poate "însemna" "întunericul, ducându-ne într-o zonă a purității. Aici, ca într-o **Cântare a Cântărilor**, se celebrează iubirea, aşteptarea și explozia de lumină: "poemul acesta îl scriu ca pe un basm/ cu gîndul la tine/ cel care ai citit/ cartea în care se spune..." (vol. *Evanghelia de apă*) sau "tu unde ești/ în această toamnă/ în care/ mi se coc sănii/ precum/ struguri..." (vol. *Biserica din efes*). Femeia își caută peste tot iubitul, până și înainte de a se fi născut. Aceasta apare în diferite ipostaze: cel aşteptat într-un timp greu de suportat ("Doamne/ în pîntecul tău de lumină/ mă rog/ aşteptînd/ să vină/bărbatul/ iubitul acestei toamne/ predestinatul/ singurătății..." – vol. *Biserica din efes* –). Și pentru că aşteptarea e lungă, "cu pâine și tutun pus la fereastră, pentru cineva/ oricine/ care să vină să le ia", apare disperarea: "de aceea/ e timpul/ să vină barbarii/ ei să/ totdeauna soluția/ atunci/cînd nimeni/ nu vine".

Bărbatul închipuire e cel care vine, printr-un lung șir de iubiți și iubite, bărbăți și femei, contopiți în memoria unei odăi – loc al ritualului : "...am ars santal/ și tămîie/ și-am descîntat locul...". Apoi, întîlnirea își cere prețul de sfînțenie : "mă așez/ în genunchi/ și-ți spăl gleznele...". Acest "perpetuu amant" aduce cu el

dragostea neomenească : "...știind/ din prima clipă/ că aveam să ne iubim/ ca păsările/ și nu ca oamenii ". Este o sete de dragoste, de înălțare prin iubire, de epurare și subțiere prin sex, de apropiere de esență : "nu-i decît o poartă sexul pe care Dumnezeu ni l-a dat într-un scop precis și clar de înălțare ", sau " Doamne/ săt atît de femeie/ că/ nu-mi lipsește/ decît bărbatul prin care să/ Te rog/ urcîndu-l/ prin sine/ ajută-mă/ să mă pot/ înălța/ pînă/ la/ Tine ! ". Totul se transformă în rugă : "mă rog Fecioarei Maria/ pentru femeia care/ te-a durut/ atît de mult/ încît te-a lăsat nenăscut...", rugă ce poate să salveze sufletele "atît de flămînde de Dumnezeu ". Pe nesimțite, căutarea se transformă într-una de sine printre ceilalți, ca jertfă : "mie mă dădeam/ dîndu-mă ție/ precum/ pe tavă/ capul botezătorului/ oferit salomeii " ori "cît de mult mi-ai lipsit/ în anii în care am învățat să mă urc/ prin mine/ uneori pe brînci/ alteori în genunchi/ descoperindu-mi cotloane/ ca de apă adîncă...". Nu după multă vreme apare însă durerea celei trădate : "m-a durut sufletul/ de fiecare dată/ cînd o altă femeie iubeai..." . Apele s-au liniștit, poeta se regăsește într-o ipostază de final : "astăzi/ s-a făcut liniște/ cînd m-am uitat în mine/ ca-ntr-o oglindă/ săt tînără/ mi-am spus/ am moartea undeva-n stînga/ și viața în dreapta/ cei doi tilhări/ care mă fac/ mai înaltă...".

Volumul de față este o antologie de autor, cuprinzând creații mai vechi (din vol. *Evanghelia de apă*, *Biserica din efes*, *Biserica din smirna*), dar și poeme inedite, versuri presărate cu "viziuni" "în proză, în care spaima de moarte este asemuită unei "mai puțin întâlnite nebunii ".

POEZIA LICHIDĂ

Simona KONRADI

FIZIOLOGIILE POLITICULUI

“traversăm un spațiu politic derulant, contradictoriu”
(Virgil Rațiu)

Ion Radu ZĂGREANU

După cum și-a intitulat unele cărți, “cu Alfonz”, “cu Alfonzel”, “de bucate”, “de rugăciunițe”, era firesc ca și volumul de tablete “prozo-politice”, al scriitorului Virgil Rațiu, să fie botezat asemănător: “Cartea cu politice” (Editura “Aletheia”, Bistrița, 2001).

Autorul creionează niște “fiziologii” ale politicului, ale omului politic român, punând sub observație obiectivă și ironică, societatea noastră, în perioadele: 1990-1993 (“Mâine”, capitolul I al cărții), 1999-2001. (De astăzi până ieri, capitolul II).

Constantin Rădulescu Motru evidențiază la români plăcerea de a pierde timpul discutând politică. Observația acestuia fiind valabilă și perioadei analizate de Virgil Rațiu: “frământările politice domină piață”.

Peisajul politic al primei etape descrise este “derulant, contradictoriu” speranța schimbărilor pozitive aparținând doar sectorului adverbului “mâine”.

Omul politic român al timpului 1990-1993 este în general, purtătorul lozincii-bumerang, “Nu ne vindem țara!”, el este în multe cazuri urmașul “foștiadei”, utilizează limba și gândirea de lemn (“de polimeri sau polimerizată”), afișează patriotismul de sorginte ceaușistă, este un populist, a transformat “iubirea de moșie în lozincă electorală”, se teme de adevar, manipulează, mai ales prin intermediul mass-mediei, se cameleonizează după deviza “politicieni fără frontiere”, iar spiritual este un Iuda. Conclusiv, V. Rațiu îl numește un “gnoz”, un “ins care afirmă cu prea mare ușurință că știe ceva, fără să fi învățat sau aprofundat nimic temeinic despre acel ceva”.

Urmările acestei “bălăcăreli politice în care joacă turca forțele de stânga și forțele de dreapta”

se răsfrâng asupra omului de rând devenit fără voia lui “consumator de stupefiante politice”.

V. Rațiu semnalează paralelismul comportamental al omului politic și al celui comun. Unii se contaminează de la alții. Omul politic răspunde perfid orizontului de aşteptare al mulțimilor revoltate. Și ele uzitează cam aceleași lozinci: “Noi muncim, nu gândim!”, iar liceenii bistrițeni strigă: “Jos bibliotecile!”.

Uneori cotidianul mizer este închis sub pecetea formulelor tradiționale ale basmului: “șii-am încălecat... și-am fost încălecat”, într-un gest de departajare de un prezent degradant și umilito.

Timpul de tranziție, dominat de frământări politice sterile, îi este opusă “Revolta de la Ocnița” (1961), un fel de mișcare anticomunistă, asemănătoare cu cea din Parva (1989), moment de demnitate și de curaj.

Sentimentală și senină este evocarea lui badea Vasile Dâncu, poetul Orfeu de la Runcu: “Mestecenii răsfirăți pe măgurile din jurul satului seamănă și ei cu Vasile Dâncu”.

Un alt punct luminos înregistrat în cronicile lui Virgil Rațiu este vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România. Realitatea acestor ani este rezumată prin niște maxime adaptate, create de eseist sau culese de la alții (capitolul III, “Realismul laic”).

Turnura frazei, apetitul pentru cuvântul neaoș, savuros, trădează pe romancierul lui “Alfonz”.

Într-o manieră eminesciană, V. Rațiu invocă divinitatea, prin rugăciunea tatălui său, preotul Zacheiu Rațiu (“Addenda”), sperând într-o altă soartă pentru nația sa.

CĂUTÂNDU-SE PE SINE...

La vârsta deplinei maturități creatoare, prozatorul Cornel Cotuțiu se caută tot mai mult pe sine, în paginile pe care le scrie. Își întreabă prietenii (*Taifas în Purgatoriul*, 1995), mascându-și personala spulberare a iluziilor în “purgatoriul postdecembrist”, scrie jurnalul unei călătorii (*Am fost pe lumea cealaltă*, 2000), pentru a se redescoperi pe sine într-o confruntare sufletească cu o altă realitate, publică tablete (*Cărăbușii de sub pernă*, Editura “Charmides”, Bistrița, 2001), de fapt, un fel de jurnal, o cronică a “imediatului” cotidian.

Radiografiind contingentul, autorul navetează pe traseul dintre pierderea iluziilor și însigurare.

Înarmat cu răbdare, în aşteptarea unei salvatoare schimbări (“totuși poate că...”), publicistul ar vrea să-și păstreze intactă “garderoba cu iluzii”, dar este mereu contrazis de ceea ce se întâmplă în jurul său: “nu suntem într-o perioadă de tranziție, ci într-o vreme a ticăloșilor”.

Prezentul degradat este explicit și prin trecutul de instrucție și de educație a celor aflați la putere, impostura copiind metehnele vremurilor comuniste.

Risipirea iluziilor este multiplă: ni “se fură zestreia strămoșească”, “spațiul românesc se țigănează”, “datinile străbune sunt profanate”, “amabilitatea și politețea sunt anacronisme sau fapte de erou”, “dimensiunea creștină a existenței noastre s-a subțiat”, tineretul este subjugat de “supremația hormonilor”, nu mai avem “timp și disponibilitate lăuntrică pentru a primi bucuriile oferite de natură “etc.

Tolerant cu semenii săi, moralistul publicist explică aceste manifestări negative prin

“Oriunde ai fi, nu te poți depărta de tine, de amintiri care tâșnesc ca niște gheizeri, provocând nostalgie, duioșii sau mâhniri.”
(Cornel Cotuțiu)

Ion Radu ZĂGREANU

sărăcia noastră, prin lupta acerbă dominată de “legea blidului” și de obsesia verbului prioritar “A AVEA”.

Cărăbușii de sub pernă, nimerită metaforă, simbolizează reverberațiile unui trecut colectiv care încă ne sperie. În plan personal “cărăbușii” ar putea fi “miasmele și griurile mizerabile ale ființei”, care ne bântuie în momentul retragerii în “anotimpul interior” al existenței noastre.

C. Cotuțiu, un Octavian Paler de Beclean, este o voce, o conștiință a societății civile, mereu căutând răspunsuri la obsedanta întrebare: “Cât de vredniți suntem de prezentul ce îl trăim”.

Apărător al “valorilor morale și culturale fundamentale” (Ioan Pop) scriitorul, niciodată obosit de luptă, este cotropit de însigurare. Ceea ce spune el despre regretul său prieten Valentin Raus i se potrivește și lui: “Adevărul e că îl apăsa singurătatea”. Ca remediu el se lasă învăluit uneori de duioșile amintirilor, de farmecul naturii, evocă chipul părinților, pe unii prieteni sau vibrează la unison cu sufletul elevilor pe care îi învață.

Plăcerea și ușurința de a scrie a lui C. Cotuțiu (“el poate scrie despre orice”, afirma prozatorul Aurel Podaru), este sinonimă în această carte cu o dulce ratare a unui roman care, sunt sigur, se va întrupă ca atmosferă și din aceste pagini.

Dezgustat să mai predice în pustiu, el pleacă în “căutarea zăpezii”, fiindcă “există o intransigență a iernii care te curăță de zgura zbaterii zilnice, o intransigență care hăituiește lichelismul, ticăloșia, prostia”. Deși zăpada întârzie să vină, C. Cotuțiu, în postura unui alt Şușteru (Fănuș Neagu – *Dincolo de nisipuri*), simte “boarea” ei și este convins că “va ninge cândva și în lăuntrul nostru”.

“MIORIȚA STRĂBATE LUMEA”

Ion MOISE

O carte de excepție, nu m-aș sfii să spun, extraordinară, care, în circa 460 de pagini, cuprinde 123 de versiuni ale “Mioriței”, din cele 150 de traduceri ale acestei capodopere a literaturii populare române, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea și până în prezent. Lucrarea (“MIORIȚA STRĂBATE LUMEA”, Biblioteca “MIORIȚA”, Câmpulung, Bucovina, 2001) este prevăzută cu o amplă prefată – “Sub zariștea Mioriței”-semnată de Ion Filpiuc, una din cele mai autorizate competențe în materie care semnează și o “Notă asupra ediției”. Publicată la Câmpulung Moldovenesc, sub grijă prefațatorului, Ion Filpiuc, lucrarea însumează variante ale “Mioriței” în limbile de circulație, engleză, franceză, germană, italiană, rusă, spaniolă, dar și în maghiară, ucraineană, poloneză, bulgară, sârbă, albaneză, japoneză, arabă, idiș, indiană, la care se adaugă o versiune în latină și, bineînțeles, variantele în română și aromână. De fapt, autorul a urmat linia versiunilor “Mioriței” pe familii de limbi înrudite: latine, slave, germanice etc.

Demersul realizării acestei antologii implică un travaliu de anvergură care a necesitat investigări și abordări complexe, întinse în timp și spațiu. Au colaborat un număr impresionant de traducători, universitari români și străini, poeți, publiciști, lingviști, folcloriști, oameni de specialitate care au procurat texte inedite, unele greu accesibile sau au corectat traducerile. Între aceștia, se numără și muzeograful bistrițean Constantin Svoboda, cu două versiuni în limba maghiară: “Egy táltos bárány” și “Fehéres berbecske”. Dar între textele inedite în românește, antologia cuprinde, chiar în deschidere, varianta “O mioară zdrăvioară” culeasă de căpitanul grăniceresc Ioan Șincai, fratele lui Gheorghe Șincai, în anul 1794, de la un soldat din Năsăud. Aceasta a fost descoperită în Arhivele Statului din Tg. Mureș și publicată în revista “Manuscriptum”, în 1991, de către Elena Mihu și D. Poptămaș. Este varianta căreia I. Filpiuc îi acordă o triplă calitate: cultural-istorică, pentru că, prin această versiune,

ne înscriem în circuit folcloric european; ritual etnografică pentru că a fost cântată ca o colindă marcând cele 12 zile care se interpun între Anul Vechi și Anul Nou; documentar-poetică întrucât “se înlătură orice tentativă de a lua în discuție un prototip înfățișat drept izvor al celorlalte variante”. Un alt text apropiat de cel al “Mioriței” a fost cules de la ceangăii din satul Cleja, județul Bacău, și publicat în 1843, la Budapesta. Într-o culegere din 1956 de “Cântece ceangăiești”, în care există mai multe variante asemănătoare cu versiunea românească, se demonstrează că o seamă de astfel de texte au circulat cu mult timp în urma celui din 1846, cules de Alecu Russo, la Soveja. Dar culegerea de la Budapesta asociată cu o alta publicată în 1953, la Moscova, au constituit pârghiile reabilitării “Mioriței”, umbrită de atacul ideologului comunist Leonte Răutu la adresa teoriei “spațiului mioritic” a lui Blaga, pentru că filosoful a proclamat eroul fatalist al baladei drept “purtător al specificului nostru național”. Treptat, “Miorița” și-a redobândit locul ca cea mai reprezentativă baladă folclorică a românilor de pretutindeni și a continuat să fie obiect de studiu, de cercetare, pentru specialiștii români și străini. Între aceștia, i-am aminti pe Mircea Eliade, Constantin Dominte, Al. Husar, Mircea Popa, Ștefan Munteanu, Gh. Coltun, Eva Maister, E. Wieruszewska și alții. De menționat că textul “Mioriței” și cele asemănătoare cu ale acestei inegalabile creații populare, din care reiese ideea transformării morții într-o festivitate nupțială, a sacrificării Tânărului “nelumit” pe altarul unei iubiri neîmplinite, cu elemente ritual-mitice și comune religiei mai multor popoare europene, se regăsesc întinse pe o largă arie geografică, atât în versuri, cât și în proză, ceea ce ne face să înțelegem mai mult bogatele semnificații ale acestei capodopere, sensurile interideatice care se pun în valoare, prin cele 123 de versiuni câte cuprinde această remarcabilă antologie – *Miorița străbate lumea*.

“PROTOCRONIȘTII” EUROCENTRISMULUI

Alexandru PINTESCU

Titlul acestei recenzie la recenta carte a lui Ion Istrate (*Primul Occident. Începuturile poeziei și teatrului în cultura română*, Ed. Paralela 45, 2001) nu-și propune să reia o veche și terifiantă dispută, ci merge pe aceeași cantă energetică a autorului care constată un fapt vizibil mai ales din proximitatea celor 3 corifei ai “dimineții poetilor” (Miron Costin, Dosoftei, Ion Budai-Deleanu): formația pro-occidentală, apetența pentru formele culturii Evului Mediu și Renașterii europene, în fine, o evasi-tendință “integralistă” (Miron Costin și Dosoftei spre Polonia, Budai-Deleanu spre Roma). Cu alte cuvinte, acești condotieri ai spiritului european pe plaiurile transilvane și moldave încercau să implementeze forme și modalități creative, specii literare (de la stihurile “la stemă” și poemul filosofic, la poemul dramatic “eroi-comico-satiric”).

Scriitorii începuturilor literaturii (dramatice sau ne-) române – înainte chiar de a deveni conștienți de virtuțile și semnificațiile “autorlăcului”, deci de a avea formată conștiința scriitoricească (deși Miron Costin amintește în *Predoslovie* de o oarecare datorință de fidelitate față de cetitor!) – au avut o anumită formație multiculturală (autorul pomenește de un soi de “poliglosie”, ceea ce s-ar traduce în “pluri-lingvism”) ținând de Mitteleuropa, ba chiar au văzut salvarea nației lor prin apropierea de marile centre ale culturii: Viena, Roma, Liow, ori chiar prin găsirea (pentru Moldova) unei alternative politice relațiilor de înfeudare cu Poarta Otomană (platite cu viața de Miron Costin, cu ani de punițjune pentru mitropolitul Moldovei, Dosoftei). Ce vra să zică autorul prin “primul Occident”? El vrea să ne avertizeze taman asupra formației intelectuale și bulionul generativ al condiției de luminători ai nației de natură a explicita o deschidere spre o Europă care-și ignora specificitatea sau nu și-o afirma atât de ritos. O Europă încă neconștientă de sine, încă nemândră de sine, încă nedevenită “Occident”.

Introducerea, aparținând unui cercetător riguros al fenomenului, autor al unor cărți ce nu pot fi ignorate privind “cultura românească

premodernă” (de-ar fi să pomenesc fie doar *Barocul literar românesc*, 1982), ne avertizează asupra faptului că, în pofida acelui “transcedent care coboară” și a specific orientalei “toleranțe”, “luminile culturii au reușit să se răzbune asupra cerului înnegurat al istoriei” într-o perioadă denumită după sintagma arhicunoscută a lui N. Iorga, “Bizanț după Bizanț”, epocă evident consecutivă morții “ultimului bazileu” (la 1453, prin căderea Constantinopolului).

Trei sunt considerate momentele de identificare ale aceste culturi *in statu nascendi*: “acceptarea ritului oriental”, “folosirea unor limbi străine pentru oficierea cultului religios” și, respectiv, elaborarea de către călugări a unor “cronici scrise”. Acestor elemente, definitorii pentru zorii culturii române, li s-au adăugat unii factori externi extrem de favorabili asimilării valorilor Orientului de către Occident.

Descriind acel “bulion” în care s-au format germenii relației culturale Orient-Occident într-o fază târzie, a “barocului occidental” (rococo), autorul amintește “centrele de expansiune ale stilului pictural occidental”, precum și circulația unor cărți în vogă pe trajectul Orient-Occident și invers. Se amendează teoria călinesciană a “occidentalizării”, cea a “formelor fără fond” a lui Maiorescu, dar și sincronismul lovinescian din unghiul de vedere al organicității: “Organicitatea pe care o presupune orice viziune cu adevărat integratoare asupra devenirii culturii și civilizației românești trebuie să aibă în vedere, ca pe un postulat, consubstanțialitatea formelor sale de manifestare, explicabilă doar printr-o unică *formă mentis*, consolidată istoric”. Prin aceasta se vehiculează ideea “caracterului pulsatil al marilor momente de ecloziune spirituală românească” oferind “semnificații conceptuale contradictorii”.

Din această constelație de idei se desprind câteva momente semnificative ale emergenței spiritului autentic european: crearea poemului filosofic *Viața lumii* a lui Miron Costin, traducerea prologului la *Erofile* a cretanului Chortazis de către Dosoftei, în fine, scrierea eposului dramatic *Occisio Gregori...* de către Ion Budai-Deleanu

(ultima variantă autoricească fiind în răspăr cu o sumă de alți cercetători, dar o credităm și noi până ce, puțin probabil din cauza aceleiași repudieri a autorlăcului, va apărea un manuscris olograf).

Viața lumii, “adevărată sinteză a filosofiei practice a lui Miron Costin” cuprinde, pe lângă “povestiri pe tema ispășirii” ori pe aceea a “sorții lumecoase” și o veritabilă *paidee* genezică (“un tablou al extincției universale”). Opera vehiculează concepte ce trimit la “principiul orb al arbitrariei” ținând de un soi de “pesimism politic” de natură a declanșa “imaginea literară a morții”. Opera suferă de o “contaminare occidentală” și, precizează autorul, “nu este, în realitate comentariul versificat al unor sentințe biblice”, cum pare la prima vedere... Fără a fi, deci, “o simplă suită de maxime” ea reprezintă “un cod al moralei practice” rezidând dintr-o “meditație personală”. “Lemento grav al destrămării universale”, *Viața lumii* ar reprezenta în opinia autorului “una din cele mai profunde și mai autentice creații ale literaturii române de ieri și de azi, în sensul liricii filosofice”, de natură a prefigura “registrul expresiv eminescian” și, aş adăuga, “lirosofiile” blagiene. Finalul studiului reia în dezbatere unele probleme legate strict de creație, autorul reușind să ne demonstreze că M. Costin nu este un simplu versificator ci, poate, unul dintre poeții cu conștiința actului creativ...

Al doilea studiu îl aliază “mireanului cu educație poloneză” M. Costin, pe eruditul “călugăr român de rit ortodox” Dosoftei devenit, pe scară arhierească, mitropolit al Moldovei, purtător de tiară în mai multe rânduri conform accidentelor unei biografii tumultuoase. Aici este văzut nu în postura de ilustru traducător al *Psalmilor*, ci în acela de traducător al prologului la “tragedia truculentă” *Erofile*, oarecum diferită ca scriere de scările escatologice, promovând “imaginea morții necruțătoare” ca pe un pandant al lecturii. Dosoftei este prezentat ca un apărător al creștinismului de rit oriental, dar nedezavuând nici scările “papistaș” din care trage folose sub aspectul formării intelectuale. Nu era, cu alte cuvinte, un habotnic, ci un cărturar veritabil.

Ultima secțiune a cărții, cea mai densă și, într-un fel, palpitantă este aceea a acreditării “tragediei” dedicate de un autor anonim morții lui Grigorie Ghica Vodă, descoperită de Iosif Vulcan printre hârtiile antecesorului său, episcopul Samoil

Vulcan, și evasă unanim apreciată ca fiind scrisă între 1777 și noiembrie-decembrie 1780 (data limită a domniei Mariei Tereza căreia î se dedică piesa). Atât datarea cât și paternitatea operei ni se par corecte, argumentele de text, de specie și de gen fac ca această contribuție să nu se pară pertinentă și de bun-gust: “În definitiv, nici un contemporan nu poseda o abilitate comparabilă cu cea a lui Ion Budai-Deleanu în mânuirea limbii române și nici un alt reprezentant al latinismului istorist nu avea atât de dezvoltat simțul pentru grotesc atitudinal, ori capacitatea de a blufa pe care o degaja “enormă sa jovalitate” (Al. Piru).

Piesa este o palinodie mun, soi de mister-buf, o epopee eroi-comică-satirică în genul *Tiganiadei* și fiindcă autorul, prin inedita demonstrație, ne provoacă demonul atribuirilor și per tractărilor, îi sugerăm pur și simplu că “Bucur din Gaura” o fi vreun rrom din satul maramureșean Gaura, iar expresia paremiologică “cine se iscălește îi făgădariu” pare-mi mie logic a se traduce: “cine se iscălește cu mâna, și făgădește” (adică promite, se angajează, devine responsabil de convenție încheiată!?). Cu aceste amicale intervenții într-o atât de doctă dispută, nu ne rămâne decât să semnalăm un autor și o carte de certe virtuți...

SPECTACOLUL LINGVISTIC în ANGAJARE DE CLOVN de MATEI VIŞNIEC

Camelia TOMA

În dramaturgia viabilă **limbajul devine acțiune**, majoritatea cuvintelor rostite capătă proprietățile fizice ale mișcării, reclamîndu-și un gest pe măsură. **Imaginea în mișcare rămîne un atu al textului dramatic** – ca și al scenariului cinematografic; dinamica personajelor este întreținută de o succesiune cadențată a replicilor, în construcția cărora **ritmul** apare ca un aspect extrem de important. Jocul teatral e condiționat de jocul cuvintelor, devenind însă și o condiție a intrării vorbirii în joc.

Dacă la mulți autori contemporani ritmul nu apare ca o marcă a stilului, la Matei Vișniec ajunge să fie esențial într-o piesă ca **Angajare de clovn**, în care conflictul dintre foștii colegi, parteneri la circ, acum bătrâni clovni eșuați, e susținut prin replici scurte, dialogul "jonglînd" cu mingile negației, ale afirmației și ale interogației într-un cîmp semantic sugestiv pentru relațiile și stările contradictorii ale personajelor:

"Nicolló: Hai, nu te supăra.

Filippo: Nu mă supăr. Tu te superi.

Nicolló: Eu nu mă supăr.

Filippo: Atunci de ce nu te bucuri?

Nicolló: Cum nu mă bucur? Mă bucur."

Scena rememorării gagurilor de altădată exploatează limbajul interjecțional într-o cadență de carusel:

"Nicolló: Hu-hu! Huh! Da-da-dam!

Filippo: He-he... Ș' cu fieru' de călcat, eh?

Peppino: Ba-ba-bam! Mai ales! Ba-ba-bam!"

Prin interjecții simple sau compuse (binare ori ternare), Vișniec aruncă în scenă rîsul forțat, istic al celor trei candidați, aspiranți la postul unic de clovn bătrân. Această construire a replicilor pe baza unor asociere de sunete copilărești ("da-da-dam", "ba-ba-bam") face din eroi niște călușei care se învîrt într-un angrenaj ruginit. Din comică, discuția devine penibilă, iar caraghioslîcurile deviază în grotesc – subliniere făcută și de către autor în dreptul său la replică:

"Nicolló: Și cînd te apropiai de țintă, eu, pe la spate. Jap-jap!

Peppino (Printre lacrimi): Jap! Jap! (Se ridică și intră în pantomima grotescă a amintirii) Și eu... flang! flang! (Ca și cum ar lovi pe cineva cu burta.) Dup-dup! Flang!

Filippo: Și eu... zbîc! Zbîc! Zbîc!"

E frecventă organizarea dialogului în secvențe ternare, în funcție de anumite cuvintele care sunt aruncate în jocul variațiunilor pe aceeași temă:

"Nicolló: Ce bobîrnace-i mai trăgeam atunci!

Filippo: Ce scatoalce! Mamă, ce scatoalce vă mai lipeam la amîndoi!

Peppino: Da' dupacii pe care vi-i ardeam eu? Vă mai amintiți cum vă pisam cu dupaci?"

Concurența faptică e relevată de ingeniozitatea lingvistică; de la o replică la alta, definirea șotilor devine mai pitorească: variația nominală are o sonoritate comică, iar cele trei substantive, "bobîrnace", "scatoalce", "dupaci", urmează traseul lingvistic comun-familiar-regional; verbele cu sens figurat, "trăgeam", "lipeam", "ardeam", cu aceeași măsură și același ritm, sunt folosite la imperfect, semn că actualizarea lor este de domeniul poveștii.

Alteori, succesiunea replicilor dezvoltă grupări binare, punctate median de o replică foarte scurtă, de preferință o interjecție, un adverb de negație sau de afirmație, un pronume ori un adverb interogativ:

"Nicolló: Și fac ceva pe afișul tău. (Pauză)

Peppino (Obosit, cu ochii închiși.): Și eu fac ceva pe ziarul tău.

Filippo (Cu ochii închiși, cu ceafa lipită de perete.): Hi-hi!

Nicolló (Ca prin vis, către Filippo.): De unde știe ăsta de ziarul meu?

Peppino (După secunde lungi.): Toată lumea știe de ziarul tău."

Este un ritm frînt, de natură onerică, aşa cum explică și autorul în indicațiile de regie. La nivelul materialului lexical, variația este minimă; în

a doua replică (din cele citate mai sus), apare pronumele personal “eu”, dar se reia expresia populară combinată cu un substantiv dintr-o sferă semantică învecinată cu primul (“ziarul”, “afișul”). Declarul în mimetismul limbajului pare să-l producă interjecția compusă, dar următoarele intervenții sănt tot “surori”, răspunsul construindu-se în mare parte prin preluarea cuvintelor din întrebare. Aceeași formulare voit seacă se remarcă și în discuțiile de tipul constatare-întrebare-confirmare:

“Filippo: Face bancuri.

Nicolló: Faci bancuri, Pepinno?

Peppino: Fac bancuri.”

Mecanica repetițiilor – realizate în tiparele suprapuse ale anaforei, epiforei și anadiplozei – subliniază componentele ilocuționară și perlocuționară ale actului de vorbire; interlocutorii se implică și se solicită emoțional după regulile simulării trăirii dramatice burlești:

“Peppino (...) Plîngi, Nicolló, plîngi?

Nicolló: Plîng, Peppino, plîng.

Peppino: Și eu plîng, Nicolló. Și eu plîng.

Nicolló: Nu mai plînge, Peppino.

Filippo: Și eu plîng, băieti, și eu plîng.”

Patetismul e contrapunctat de cinism, prin trecerea de la registrul ceremonios la cel prozaic; după întărirea mărturiei de dragoste – de două ori apare verbul “a iubi” (“mă mai iubești?/ Te iubesc.”), de trei ori, verbul “a jura” (“Juri?/ Jur./ Și eu jur.”) – Filippo examinează batista cu care și-a

șters lacrimile, dar și nasul și nădușeala de pe ceafă, și-i spune direct și plat proprietarului ei: “Mai spal-o și tu.”

Repliile sănt în marea lor majoritate scurte, dînd senzația că cei bătrâni își pun cu zgîrcenie cărțile pe masă, suspectându-se și pîndindu-se reciproc, condamnîndu-se prin judecăți comune, moștenire a eticii profesionale ori a mentalității populare: “Un clovn adevărat nu rîde niciodată”; “Chiar și la bătrânețe, puțină rușine nu strică.” Conversația lacrimogenă, visătoare și obosită sau iritată, violentă și disperată e efectul împrejurărilor care i-au forțat pe cei trei clovni să devină din parteneri adversari.

Invidia față de clovnii mai tineri și teama de propriul naufragiu explodează în epitete și invective ieșite din periferia vocabularului: “circu’ de azi e un rahat, o buluceală, o-ncropeală (...) Scîrboși, grosolani (...) Clovni de paie, umplutură rîncedă, buah! Scobitori umplute, ha! (...) Marțafoi, escroci, hoț!” Din nou ritmul devine o marcă stilistică, autorul jonglînd cu structurile stilistice, bine organizate și ca sonoritate; de pildă, ultimul enunț exclamativ respectă o gradăție fonetică descendentală: “marțafoi” (trei silabe), “escroci” (două silabe) și “hoț” (o silabă), toate apelativele încheindu-se în “i” semivocalic.

Teatrul lui Matei Vișniec apare ca un “atanor” în care repliile sunt prelucrate pentru obținerea primelor semne de viață ale reprezentării scenice.

MEMORIALUL DURERII

Am înțeles totdeauna că nu sunt un critic literar în adevăratul sens al noțiunii/ în adevărata "dezlănțuire" a acestora, că, deși am scris despre cărțile care mi-au plăcut (și n-au fost puține!) n-am dezonorat niciodată sufletul de poet, neavînd firea vicleană ca vinul tulbure. De cîte ori o făceam însă, scriind despre cărțile prietenilor mei, aveam senzația că o fac asumîndu-mi vinovății și regrete firești. *Radu Săplăcan este, iată!, prietenul meu mort ale cărui cărți de poezie vor sta veșnic în preajma mea, urmărindu-mă, precum o făcea mama în timpul serbărilor școlare: cu dragoste și simț critic.* Nu mai e un secret – pentru că el a ajuns (atât de devreme!) la momentul socotelilor – Radu Săplăcan a scris nefiresc de puțin în comparație cu cît de "mult" (de intens!) a trăit. Cărțile lui sunt subțiri și plăpînde dar, vai!, atât de dense și de dureroase.

Nu știu cine ar putea citi poezile lui Radu seara, înainte de culcare. Pare de-a dreptul imposibil să adormi în aroma atât de tare a imaginilor sale poetice. Imaginați-vă că sunteți obligați să dormiți într-o cadă cu spirt medicinal aburind (într-o baie 2/2 m, închisă etanș!) ori într-un incubator pe un strat de flori regina nopții... Poezia lui Radu trebuie căutată și citită atunci cînd nu mai știi cine ești, ce-i lumea?, ce-i dincolo de cortina fațăniciei?. E binefăcătoare înaintea spovedaniilor, a adevăratelor sincerități și căințe. Aceasta pentru că forța poezilor sale poate schimba destine, poate preschimba menirea estetică pe cea duhovnicească. Cea din urmă carte a sa, *Memorial cu păianjeni și*

fructe, este cartea pe care Radu n-a apucat să o atingă altfel decît prin "rostire". E ca și cum tatăl n-ar apuca să-și sărute vreodată copilul pe creștetul capului, dar ar fi sărutat de acesta pe mîini (în ultimu-i vis al vieții!), într-un sărut al smereniei. Cartea a apărut în seara în care Radu Săplăcan avea să treacă la cele veșnice. M-am bucurat de grația lui, de îngăduința de-a împărtăși preț de cîteva clipe "ghidușile" bolii sale, spaimele și suferințele ironizate și îndurate mai ales prin puterea minții sale scliptoare. Ultima-i carte este martorul cel mai fidel al acestei puteri. Radu a fost în stare de a culege poezia propriilor suferințe (din perfuzii, din sîngele ce i se aduna în gură, din aerul ce-i vizita plămînii...) cu dezinvoltura cu care ai culege ispititoare mere dintr-o livadă părăsită, cu firescul ce l-a avut totdeauna. Pînă și decorul poetic pare o continuare firească : "cămași de culoarea pămîntului mă înveșmîntează silit; un cronometru bolnav foșnește suav/ în ficat" (*Tribunalul păsărilor*). Concepțut în două cicluri, *Scrisori din salonul 30* și *Ferigi de staniol*, volumul este excepțional prin viața care-l domină, care-l dictează. O viațăcare începe să vadă cum "șalul eretic se strecoară spre ușa bisericii/ împrăștiind pulberi de aur și smirnă-" (*Sfîrșește hrana*) dar și cum "spre seară o vizită purpurie/, îmi stinge luminile-n trup... (*Orașul cu fructe*). Existența este mărturisită cu bucuria clipei "apucate" (în ciuda spaimelor și-a durerii!),"își savurează cîntecul" (*Nopți de Sînziene*). Fidel pînă la sfîrșit paradoxului, Radu Săplăcan a recunoscut ceea ce puțini vor recunoaște : "singura mea putere /rămîne/ eclipsa slabiciunii" (*Paradox*). În marele și durerosul nostru întuneric lumina pe care ne-a lăsat-o Radu o voi recunoaște oricînd: ea nu e o lumină de neon, ci o sfioasă lumînare aşezată mereu înaintea pașilor noștri. Atât cât să nu cădem din noi înșine. Radu Săplăcan poate juca în literatura română rolul ultimului chibrit (și acela umed!) pe care să-l scoți la vreme de greu întuneric și, după ce-l usuci cu căldura respirației, să-l aprinzi dăruindu-ți lumină. O șansă care nu trebuie ignorată nicicînd!... sau, ignorînd-o, să ne asumăm vinovăția cum însuși a făcut-o : "și totuși, am trăit acele nopți/ ca o vină..." (*Fantezie*).

Radu Săplăcan, ediție definitivă!

Sorin GÂRJAN

Radu SĂPLĂCAN (dreapta), Al. C. MILOȘ (stânga)

(aprilie 2002)

I. Th. ILEA, IPOSTA ZA POETICĂ

George Vasile RAȚIU

În peisajul cultural-literar interbelic, Tehaș – cum îi spuneau confrății, prin condiția socială și prin vigoarea versului, prin dimensiunea spațiului gazetăresc cuprins și prin caracterul de frondă fată de o lume pe care el o visează într-alt chip alcătuită, prin specificul boemei literare pe care și-o asumă, dar și prin caracterul funciar al iubirii de țară – este o personalitate distinctă.

Cât privește creația poetică intrinsecă, Ion Th. Ilea este caracterizat de George Călinescu, în "Istoria literaturii", ca făcând parte din rândul poetilor care se definesc prin "sforțarea de a se elibera de didacticismul coșbucian", prin violența specifică a expresiei, prin asprimea versurilor spre a fi în ton "cu problemele europene ale liricii".

S-a născut la 17 iunie 1908, în comuna Bistrița Bârgăului, într-o familie de țărani, care, după propriile-i mărturisiri, era descendenta din aceea a lui Ilea de Borg, deci nobiliară. Rămâne orfan de tată la o vîrstă fragedă, condiție ce îi va

marca toată adolescența și tinerețea, dar, în același timp, îl va oțeli, îl va îndărji în a-și crea un loc sub soare:

"Cine vrea să fie mare

"Prin stele-și face cărare" – se va mărturisi el mai târziu.

În anii grei de ucenicie, de salahorie, de ceaprazar, strungar, chelner, oficant sanitar și.a. își completează studiile, absolvind, în 1934, Academia de Artă Dramatică din Cluj.

De-a lungul activității sale literare colaborează la multe din publicațiile interbelice, remarcându-se prin incisivitatea scrisului în pagini de reportaj literar și prin vers dinamitard, fiind, pe rând, secretar de redacție la revista "Societatea de mâine", redactor la "Lumea nouă", director la revistele "Eu și Europa" (Deva) și "Transilvania noastră" (București).

La 30 septembrie 1943, fiind la cenzura presei, a avizat publicarea pamphletului "Baroane" de Tudor Arghezi în ziarul "Informația zilei". Urmarea: Tudor Arghezi a fost internat în lagărul de la Târgu-Jiu, iar Ilea s-a "înfrățit" cu munții până după 23 august 1944.

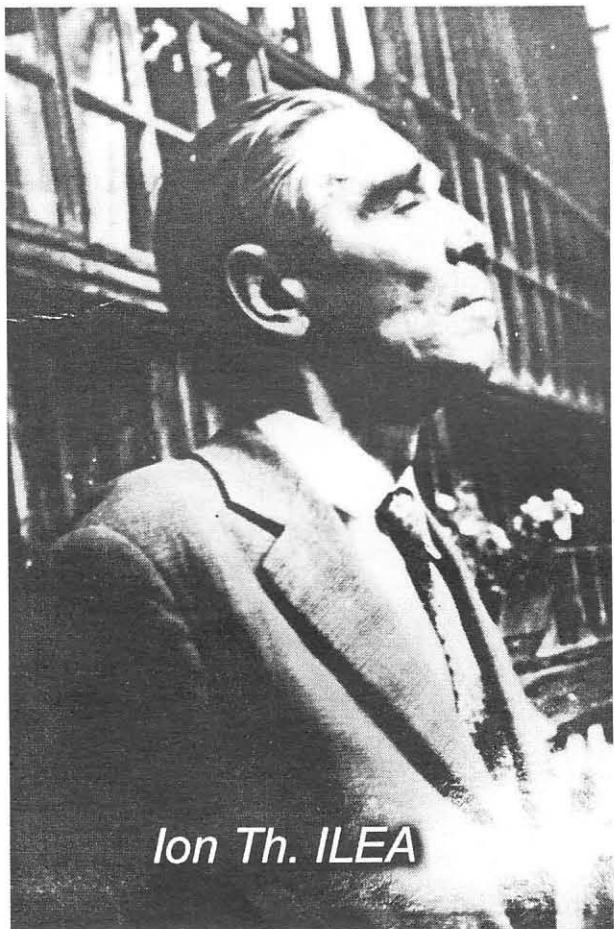
Ion Th. Ilea publică, începând cu anul 1931, zece volume de poezie și proză: *Inventar rural* (1931), *Gloata* (1934), cu un cuvânt introductiv de Eugen Ionescu, *Întoarcere* (1942), *Simfonie furtuniilor* (1946), *Pasul meu peste ani* (1957), cu o prefată de Tudor Arghezi, *Anii vii* (1967), *Poezii* (1970) ilustrații de Eugen Drăguțescu, *Eflorescență* (1972), *Sub cerul Heniului povestiri*, (1973), *Mărturisirile unui anonim*, cuvânt de încheiere Mihai Gafita (1974), *Viața mai departe* (1981).

In memoriam

Am insistat în înșiruirea titlurilor operei lui Tehaș întrucât cititorul, cu puțină aplecare spre fondul lor ideatic, va fi convins că fiecare, luat în parte, e o adevărată nestemată ce i-a marcat poetului viața și va străluci în diadema ce-i înnobilează *perpetuum fruntea*.

Îmi revin în minte minunatele întâlniri ale lui Tehaș cu cititorii și-i aud vocea-i când de tunet, când de șopot de izvor și mă văd alături de cei ce i-am fost în preajmă vreo cincisprezece veri, aici, în Bistrița sau pe Bârgău : Emil Dreptate, Dumitru Andrașoni, Valentin Raus, Pompei Ștefănescu,

Mihai Melnic, Gheorghe Pârghie, Ion Moise, Ion Oarcăsu, Teodor Tanco, Victor Coșbuc, Ioan Ilieș, George Gavriluțiu, Augustin Pop-Ocnița, Liviu Toma, Cornel Pop, Nicolae Moldovan, Ioan Cernuican, Titus Hogiu, Virgil Zamfir, și mulți, mulți alții rămași sau trecuți dincolo de Styx. La ceas comemorativ deslușesc, încă o dată, maxima lui Ovidiu Papadima: "Ion Th. Ilea e poezia însăși, în stare nativă".

Or natura nu cunoaște moarte!

***

Cu Tehaș nu puteai fi conventional, adică nu te lăsa să-ți faci socotelile la ban mărunt și nici nu te lăsa în voia hazardului dacă nu, în prealabil, era convins că poate călători cu tine în sferele înalte ale omeniei poeziei.

- Fiecare generație, maestre – mi s-a descloșat mie gura – cu problemele ei; eu nu am ce-mi reproșă... permiteți-mi, maestre, să vă aduc sfioasele mele omagii pentru evocarea "Cei șapte de sub Cerul Heniului...".

Dar, surprinzător, paharul de coniac a fost apăsat pe sticla mesei și fața omului s-a întunecat.

- De unde ești mă! De mă iezi cu maestre?... Mie să-mi spui bade, că bade-ți sunt, iar plecăciunea nu ți-o primesc... e Tânzie... Sunt patru luni și nici un semn.

- Scuzeți-mă, nu v-am cunoscut adresa....

- Nici o scuză. E prima lucrare ce s-a scris, după ani și ani, cu un asemenea subiect și tu, tu nimic, nici da, nici ba.

L-am întâlnit pe la sfârșitul lunii august 1969. Venise la Bistrița de la Sovata, unde, în ultimii ani, se trata de reumatism.

Înainte de a-mi întinde mâna, m-a privit sfredelitor de jos și până sus, apoi, parcă, s-a înșeninat... În gest elegant, sobru, s-a ridicat de la masă cu paharul de coniac în dreapta și a lăsat să curgă câteva picături, spunându-mi: "pentru tatăl tău, care mi-a fost ortac de vise mari..."

Apoi ne-am îmbrățișat.

A urmat un moment de tăcere, care se prelungea stingheritor pentru mine în vâltoarea emoțiilor.

- Ești mai înalt decât tatăl tău... a sfârâmat el sfiala. Da, mi-am zis, fără să pronunț, oi fi, dar eu nu am de unde săti; sau omul din fața mea, potrivit de stat, glumește, "a la Ilea"?

- Am fost mai mici, dar mai mari decât voi... și să nu uiți asta!

Încercând cu privirea să găsesc ajutor între comesenii Valentin Raus și Dumitru Andrașoni, mi-am dat seama că d-lor își știu intervențiile neavenite.

Și iar cuprinși de tăcere, sub cupola sprâncenelor mari și cenușii ale poetului, mijeam spre o rază de gând salvatoare.

Da... Trebuie dislocată discuția și pusă pe alt plan. Și-am zis: Bade Ilea, "Din împărăția stelelor mărunte / una / s-a furișat / pe dealul învecinat / l-a sărutat pe frunte / Și-a rămas fără lumină / În noaptea senină".

Tremurul vocii, dar mai cu seamă imensul spațiu al condiției poetului Tehaș, în care-l readuceam, l-a copleșit duios și fără sfială am continuat dialogul până mai ieri...

Întâlnire la revista « Manuscriptum »

EUGÉNIO DE ANDRADE

Născut în 1923 la Póvoa da Atalaia, Eugénio de Andrade este unul din cei mai importanți poeți ai liricii portugheze moderne, alături de António Ramos Rosa și Heriberto Helder. Autor a numeroase volume, printre care: *Greutatea umbrei*, *Sarea limbii*, *Celălalt nume al pământului*, *Femei în negru*, *Versanții ai privirii și alte poeme în proză*, *Apropierea apelor*, *Materie solară* și.a., scriitorul nu se subordonează nici unei direcții literare, având totuși afinități cu italienii Sandro Penna sau Pier Paolo Pasolini. Vocea sa se lasă fermecată de trei coordonate: cântecele medievale, Grecia antică și poezia orientală clasică.

Mai mult decât rezervat cu jurnaliștii, fără a fi acordat vreodată interviuri, poetul este orgolios și de un narcisism accentuat. Păstrează cu sfîrșenie un caiet cu interviuri ce nu le-a dat niciodată. Tocmai de aceea credem că părerile despre propria-i operă devin foarte interesante, chiar dacă sunt exprimate într-un limbaj metaforic (sau cu atât mai mult): „...din copilărie, în abundență, nu am cunoscut decât soarele și apa... am învățat că puține lucruri sunt absolut necesare. Sunt acele lucruri pe care versurile mele le îndrăgesc și le exaltă. Pământul și apa, lumina și vântul.” Sau în altă parte: „Pe când eram Tânăr voiam să fiu un sfânt, dar asta e un lucru foarte dificil. Am pus în loc poezia. Am nevoie de o mare armonie între mine și lume.”

Poemele sale se bazează pe valori precum: liniste, alb, lumina, lumea concretă a pânii, a mesei, puține cuvinte ale unei poezii ce caută rădăcinile ființei. Tot el declară la vîrsta senectuții: „Azi moartea începe să fie prezentă cu o certitudine obsedantă, până într-atât încât uneori refuz să scriu pentru că totul cade în acel cuvânt. Nu-i mai suport apăsarea.”

Părerile poetului despre propriu-i univers liric nu contrastează cu cele avizate ale criticii. Sintetic, Arnaldo Saraiva avea să-i contureze personalitatea: „Într-o jumătate de secol de producție rară, Eugénio de Andrade a lăsat deja moștenire umanității ritmuri și imagini care actualizează, de o manieră fulgorantă, lecțiile grecilor: omul e măsura tuturor lucrurilor; lumea e un joc de umbre și lumini; a există înseamnă să persiști în rătăcire și în precaritate, cu intervale de euforie. Unor astfel de învățături va trebui să adăugăm o alta: nu e necesar să vietuiști, ceea ce e necesar e să creezi. (...) Citindu-l nu ne putem împiedica să simțim ceea ce simțim citind u-i pe trubaduri, pe care-i iubește atât de mult, sau pe Camões: că poezia sa de iubire exprimă totdeauna la cel mai înalt nivel iubirea sa pentru poezie.”

Echivalențe

BALANȚA

*Pe un taler al balanței e destul un vers
ca să dezechilibreze propria-mi viață.*

ELOGIU ZĂPEZII

*Primele cuvinte aduc în spațiul
paginii zăpada și mierla:
mierla de azur
cântă în ramurile zăpezii.
Poate-am auzit-o cântând
în vise, sau într-un poem
dar aş fi jurat
că era în castanul din curte.
Nici un sens n-are
dar uneori absurdul
ne trece pragul. Mierla*

cântă în zăpadă - era vară.

AŞA SĂ FIE

*Pământul e bun, și corpul
chiar și bastard
poartă în sine lăuntrice curți
și cai. Sporirea
luminii face cerul mai limpede,
chiar și iepurele
țâșnește din fân.
Mulțumește-te să fii, azi
mâine
într-o altă zi, astă scurtă lumină.*

SILABE VECHI

*Din felu-n care lumina se pleacă
ghicești vântul,
apa limpede a cămășii.
Sporirea umbrei
nu reușește să împiedice
transparenta lumii - spunea
cântecul. Erau silabe
vechi. Între vocea
potrivită și aer
se legănau spicile.*

DIN RAM ÎN RAM

*Nu încerca să transformi
în nostalgie
exaltarea de altădată,
în gunoaie vechiul cristal.
Bătrânețea,
primul semn
al îmbolnăvirii sufletului,
uneori molipsește corpul.
Nici o pasăre
nu dă voie morții să domine
albastrul cântecului său.
Fă ca ele: danseză din ram
în ram.*

LUCRURI SCHIMBĂTOARE

*Atât de luminoasă, această rană
nu mai produce suferință - o lucruri
schimbătoare care vin
în cuvânt, succesivă
ondulare a lumii,
ce latră asupra inimii,
valuri de umbră sau numai de piatră,
cântec făcut bucăți
spre ferestre, rătăcire
sălbatică a albinelor,
dimineață de iunie
atât de grabnic nisipurilor promisă.*

INSULA

*Atâtea vorbe ca s-ajung până la tine,
atâtea vorbe,
fără ca nici una să atingă
printre ruinele delirului
insula,
mereu schimbătoare
a formei, a locului, flacără
tremurândă, trândav val și fugă
din marea lui Ulysse culoare a vinului.*

CASĂ A LUMII

*Silaba
floare a candelei,
pâinea pe masă vinul
trandafirul,
subita
albeată a patului desfăcut -
eternitatea
împărțindu-
te milimetric.*

POVESTEA INEXACTĂ A CASEI

*Cea mai veche frază și-ntârziată
vorbește despre marea de la-nceputuri
în dorința de-a locui
leneșele mărginiri ale ondulării sale.
Apoi povestea devine
confuză: între catarge și ziduri,
dincolo de vânt alergă frica.
Ce stranie iubire începu
să facă din casă o corabie?
Varul și piatra păstrează secretul.*

ACORDURI

*Chiar și indolenta aromă a fânului
poate schimba lumea:
dacă marea ar fi avut gloria greierilor,
atunci corpul,
fie și expus la soare
ani și ani, ar avea
în loc de o cărpă stoarsă
în locul inimii
prospețimea celui care
iese din apă
și vine să se aşeze lângă noi.*

CEL MAI APROAPE LOC

*Nicicând trupul nu-i trist
un loc e trupul
unde focul căntă aproape.
Numai în suflet moartea-și face casă.*

PALMIERII

*Pustiul și el vine
din mare. Nu știu în care corabie,
dar din acele locuri
îmi sosiră-n grădină*

palmierii.
Cu soarele nisipurilor
în fiecare frunză,
în coroană suful
încă umed al stelelor.

ADIO

*Mă întorc și albi sunt
caii.
Grâul nou, muzica
numelor, vremea florii,
toate astea s-au dus.
Dar pământul strălucee
precum cel ce nu cunoaște moartea.
Mă întorc, porumbeii coboară.
Tu nu mai erai
și doar eu
i-am văzut sosind.*

PE INIMĂ

*Erai casa, locul
unde soarele ardea
pe piatră,
piatra pe lume,
lumea pe inimă ardea.
Cum puteai, una
câte una, să înduri
lacrimile lumii, nimeni nu știa:
locul soarelui
era casa - și ea ardea.*

POVESTE A ZĂPEZII

*Se ridică vântul
și nimeni nu știe dacă iarna va veni
mai devreme. Vine și lasă pe acoperiș
câteva silabe.
Osteneala gurii ca să nu moară,
să le culeagă, să facă din ele o diademă,
să încunune
zăpada, albastrul zăpezii,
pe firul de iarba cel mai fragil.
Toate astea sunt ale tale:
scânteieri cărora le dai numele de pasăre.*

CU MAREA

*Trag întreaga mare spre fruntea-mi
precum
tinerele neveste
își alăptează pruncii;*

ceea ce nu mă lasă să dorm
nu-i fierberea valurilor,
sunt aceste voci
care din stradă se ridică hohotind
ca să cadă din nou
și tărându-se
să vină să-mi moară la ușă.

PRIMEJDIILE VERII

Era vara, neliniștea-i.
Era dorința,
dorința din umbră țâșnind
fără cale, și durea.
Era ardoarea, fratele
cel mai diafan al melancoliei.
Era iubirea, mirarea
de iubire, dezarmată
și fără adăpost.
Era pustiul, pustiul la ușă;
și fierbea.

CÂTEVA IMAGINI ALE IERNII

Ea vine mai devreme;
îi cunosc pașii;
și-a înciltzit mâinile de mai multe ori
la focul mâinilor mele.
Va întârzia;
să usuce noroiul, să-și repare
încălțăminte, să-și șteargă sareea
depușă în jurul buzelor.
Între liniște și cuvânt
nu e nimic dacă nu
un spațiu unde noaptea să cadă.
Atât de apăsătoare frunzele aerului.

PE CERUL SUDULUI

*Cu toate că soarele de august
intră pe fereastră, plouă.
Pe cerul sudului, în câteva locuri,
plouă pe ochii tăi,
nu încețează să plouă.
Plouă de atâția ani înăuntrul tuturor lucrurilor
încât cu greu ochii tăi
vor rămâne ochi încă.
Plouă. Plouă
pe lume. Chiar și vara.*

AUD PE CUVINTE

*Aud ploaia căzând pe cuvinte.
Mare ca stropii de var.
Pământu-i deschide pântecele*

trist, aproape pustiu.

Cade pe măruntele silabe
ce ard în poienile
somnului.
Pe cuvintele ce le-am încălzit în mâini
ploaia cade, ploaia, ploaia toată.

IN MEMORIAM

Acești morți dificili
care nu mai încetează să moară
înăuntru nostru; surâsul
de fotografie,
mângâierea oprită, frunzele
verilor rămânând
în praf; greu;
sudoarea cailor, surâsul,
cum am mai spus, pe buze
pe filele cărților;
nu mai încetează să moară;
atât de greu, prietenii.

ÎN ZORI

Cu toamna
tulburarea luminii ce se desprinde
de coaja castanei arde în gura băieșilor.
Nu este un alt motiv
ca buzele lor să aibă gustul cenușii.
Departă în noapte ei aleargă
cu lumina arsă: în piept
un fel de moarte în locul inimii.

MELANCOLIE

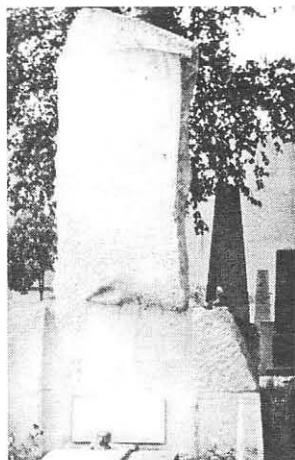
Soarele intră în casă abia - el scrie
pe fugitiva
lumină de nisip
lumină ce nu-și află locul.
Totul mă doare în ziua astă
când morții lasă la ușă
pe cei vii
coroziva melancolie.

TEATRUL ZILELOR

Nimeni nu simte mai bine
în aceste zile
decât pământul ud: e toamnă.
Poate de aceea lumina,
precum cineva căruia-i place să vorbească
de propria-i viață, întârzie la ușă,
sau trece după amiezile pe la fereastră
confundând apusul
cu ruinele
varului mușcat de mărăcini.
Când se duce, cortina se lasă
cu grabă.

(Eugénio de Andrade, *Office de la Patience*, ediție bilingvă: portugheză și franceză, *Cu susținerea Bibliotecii Naționale și a Cărții și a Institutului Camões, Editura Orfeu - Livraria Portuguesa, Bruxelles, 1995*)

Prezentare și traducere de
Andrei MOLDOVAN

Monument

ORTODOXIA ÎN CADRUL CIVILIZAȚIEI EUROPENE

Istorie și viitor

Profesor Christos YANNARAS

Universitatea "Pandio"
de Științe Politice și Sociale, Atena

Christos Yannaras este unul dintre cei mai cunoscuți teologi și filozofi ortodocși contemporani. S-a născut la Atena în 1935. A studiat teologia și filozofia la Atena, Bonn și Paris. Este doctor al Facultății de Litere a Universității Sorbona din Paris și al Facultății de Teologie din Tesalonic. În prezent este profesor de filozofie la Facultatea de Studii Politice din Atena. Autor al unui număr considerabil de lucrări, Christos Yannaras este cel mai tradus autor ortodox contemporan. Cele mai importante lucrări ale sale sunt: Persoană și Eros (trad. în germană), Libertatea moralei (trad. în franceză, engleză, italiană), Abecedar al credinței (trad. în engleză, franceză, italiană, rusă), Adevărul și unitatea Bisericii (trad. în franceză), Comentariu la Cântarea cântărilor (trad. în franceză, spaniolă), Metafizica trupului, Ortodoxie și Occident, Capitole de teologie politică, Criza profeției, Heidegger și Areopagitul, Introducere în filozofie (trad. în franceză). Real și imaginar în Economia politică.

Textul ce urmează este o conferință susținută de Prof. Christos Yannaras la a 4-a Întrunire Europeană Transparlamentară a Ortodocșilor, Halkidiki (Grecia), 26 iunie 1997.

Într-o epocă în care politica e prinsă tot mai sufocant în administrația teocratică a puterii, supusă priorităților exclusiviste ale economiei, suntem datori profesorului american Samuel Huntington de a restabili legătura politică cu civilizația.

Cunoașteți cazul lui: cu un articol, în vara lui 1993, la poate cea mai importantă revistă despre relațiile internaționale – "Foreign Affairs" – prevedea că, după căderea regimurilor socialist-marxiste, problema centrală a politicii, în spațiul internațional și în special în Europa, va fi diferența civilizațiilor, posibila ciocnire a lor.

Europa, după prof. Huntington, este, din fapte și din istoria ei, divizată în două tabere adverse. Uneia îi aparțin societățile care au ca ax comun al civilizației tradiția religioasă romano-catolică și protestantă. În a doua tabără se află societățile a căror civilizație este formată de tradiția Ortodoxiei bisericești sau de religia Islamului.

Forma polarizată a lui Huntington a fost adoptată cu ușurință surprinzătoare și viteză atât de ziariștii și analiștii presei americane și europene, cât și în situații caracteristice de practică politică a unor anumite țări din Vest. Mai ales ciocnirile armate național-religioase din fosta Iugoslavie confirmă forma lui Huntington, fiind semnalul pentru o incredibilă – în amploare și duritate orchestrată – isterie a presei, anti-serbică mai mult și antielenică. Menționez un exemplu caracteristic din "New York Times" (28.12.1994): "În poziția diametral opusă activei civilizații romano-catolice și protestante – o civilizație a drepturilor omului și

a instituțiilor democrației burgheze, se găsesc impertinentele și lașele societăți ortodoxe creștine și islamică, care amenință Europa alimentând structuri sociale absolutiste, facilitând tendințe fundamentaliste și naționaliste, întreținând neputință în eficacitatea organizatorică și productivă".

Nu judec numai din perspectiva patriei mele pentru că să emit observația că în aşa zisele țări ortodoxe atât politicienii, cât și oamenii de știință specialiști în drept internațional și ziariștii au fost surprinși de părerile lui Huntington și explorarea lor în presa internațională. S-au aflat într-o manifestă încurcătură și confuzie. Confruntarea

civilizației și tradiției ortodoxe bisericești cu civilizația comună a romano-catolicismului și protestantismului era pentru ei un subiect necunoscut, de neconceput. Erau învățați să considere Ortodoxia mai degrabă un element de specificitate folclorică, împreună cu costumele tradiționale, dansurile populare, pitoreștile obiceiuri locale (regionale). Probabil în "catehizarea" care au auzit-o când erau copii, să fi fost învățați ceva despre diferențele dogmatice ale creștinismului oriental și occidental. Dar despre faptul că dogma naște diferențe culturale, nu au avut nici cea mai mică bănuială. De obicei, politicienii și ziariștii cuprindeau toate tradițiile creștine laolaltă, cei "progresiști" în unul și același stereotip al "religiei" ca "opiu al poporului", cei "conservatori" în naiva lor ideologie despre

Axe

temeliile "creștine" comune ale civilizației europene.

Însă, dincolo de încurcătură și confuzie, problematizarea despre diferența intraeuropeană a civilizațiilor răsturnă **practica politică** a ortodocșilor, străduințele și aspirațiile ei. Cel puțin în ultimele două secole și cu intensitate crescută azi, dominanta și intensa cerere a așa-ziselor societăți ortodoxe este integrarea și asimilarea lor în modelul vest-european. Să imite cu orice sacrificiu instituțiile, structurile, organizarea, raționalismul profesional, individualismul legit și eticist al Vestului, pentru a putea savura asigurările drepturilor individuale și, mai ales, confortul consumator al societății Occidentului.

Huntington – după cum arată mai pe larg în recenta sa carte despre același subiect – vorbește despre diferență de civilizații, vrând să spună: diferență de nivele de asimilare a unei singure civilizații, având astăzi dimensiuni mondiale: cel vest-european-american. Cel puțin societățile sau grupurile sociale cu trăsături moștenite de trai

asimilăm civilizația născută de romano-catolicism și protestantism, dar în **teorie** să rămânem Ortodoci. Astfel, Ortodoxia noastră se limitează la "convingeri" mintale, adică la ideologii goale corelate cu stăruințe psihologice, plăceri sentimentale și lucruri folclorice pitorești.

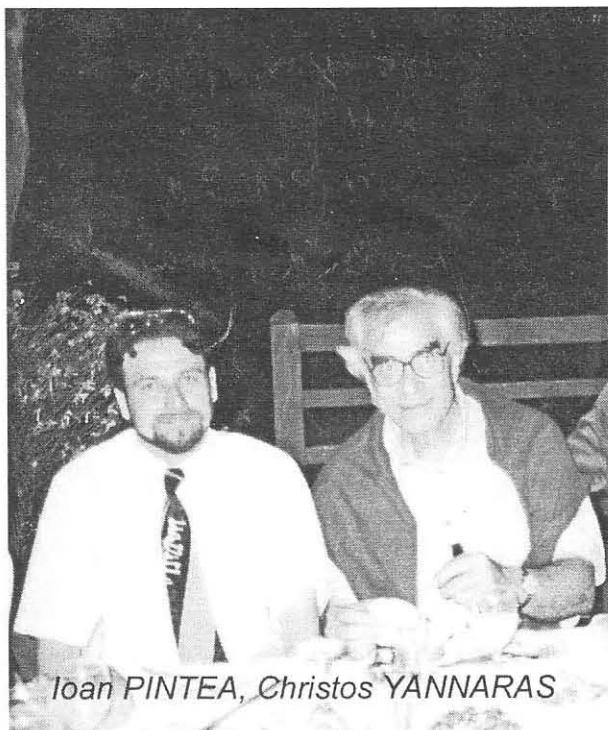
Ortodoxia noastră nu produce astăzi cultură, e numai un decor pitoresc, psihologic, ideologic și strâns religios al vieții noastre efectiv occidentalizate.

Permiteți-mi să amintesc că **civilizație** este, înainte de orice altceva, un punct de plecare pentru **sensurile** date vieții noastre sociale și individuale – **sensul** care-l dăm existenței noastre, lumii și materiei lumii, timpului și istoriei. Bazându-ne pe acest **sens**, valorificăm și ierarhizăm **nevoile** noastre cotidiene, organizăm instituții, articulăm relațiile noastre productive și de schimb. Civilizațiile se diferențiază când se diferențiază și **felul** politicii, economiei, artei, felul cum ne îndrăgostim, cum formăm familia, cum ne educăm copiii noștri.

Astăzi Ortodoxia noastră nu are legătură cu felul vieții, nu produce propunere de **sens** dat politicii, economiei, artei, dragostei. Nu formează instituții, nu inspiră dinamică socială, nu aduce contrapropunere groaznicelor încurcături care au început să prezinte idealul nostru cultural vestic.

Această ultimă constatare – a încurcăturilor prezentate de "exemplul" cultural vestic – este provocarea decisivă istorică pe care ortodocșii o primesc astăzi. Provocarea vine dinafară: O bibliografie care se înmulțește și crește continuu studiază și analizează simptomele sau indicile sfârșitului istoric al unor instituții, structuri și funcții care s-au impus pe plan internațional ca realizări de vîrf ale civilizației vestice. Bibliografia aceasta demonstrează sfârșitul ideologiilor, falimentul parlamentarismului sau și sfârșitul politicii, sfârșitul raționalismului social (al credinței în contractul social), sfârșitul principiului națiunilor și al "statului civil". Semnalarea sfârșitului istoric se bazează pe certificarea empirică a nefuncționalității acestor creații sau de la sine înțelesele sprijinire ale mondializării civilizații vestice, în demonstrarea eșecurilor principiilor, metodelor, premiselor antropologice și ierarhizării nevoilor impuse de "inovatorismul" vestic.

De ce e provocare special pentru noi ortodocșii, întrezașitul eșec al exemplului cultural vestic? O serie întreagă de gânditori ortodocși de vîrf, deja din vremea lui Dostoievski, până astăzi, au semnalat faptul că punctele de plecare teoretice ale încurcăturilor Occidentului sunt exact aceleași

Ioan PINTEA, Christos YANNARAS

ortodoxe nu prezintă împotrivire, dezacord sau contrapropunere astăzi dominantului tip de civilizație vestică. Așa zisele țări ortodoxe prezintă numai întârziere și o nepricepere acomodativă la modelul vestic; se străduiesc, dar nu reușesc să intre în ritmuri de dezvoltare și progres rapid, adică în totală asimilare cu Occidentul.

Noi, ortodocșii, trebuie să mărturisim cu sinceritate că trăim o schizofrenie istorică: Vrem, în **practica** vieții noastre sociale și particulare, să

cu cele ce au condus, încă din nouă secole, și la **Schismă**: la amputarea creștinismului vestic de la corpul unitar și nedivizat al Bisericii Creștine.

Permiteți-mi să amintesc prezumтив unele nume dintre acei avangardiști ai conștiinței de sine ortodoxe care s-au confruntat productiv cu încurcăturile vestului, aducând o contrapropunere vitală: o să menționez pe primul loc surprinzătoarea calitate de vizionare profetică a Sfântului Grigorie Palama. O să adaug aceeași perspicacitate profetică a lui Dostoievski. Ca să trec la marea surpriză a secolului nostru, la înălțimile morale ale emigranților ruși ce au ajuns în Vest fugăriți de lovitura de stat a bolșevicilor: Gheorghe Florovski, Serghei Bulgakov, Vladimir Lossky, Alexandre Schememann, John Meyendorf. În colectivul lor și cu o asemănătoare contribuție trebuie să vedem și prezența lui Iustin Popovi în Serbia, a lui Dumitru Stăniloae în România, a lui Fotis Kandoglu, a lui Vasilios Tatakis, Zisisos Lorentzatos și Ioannis Ziziulas în Grecia. Exploziva contribuție a tuturor acestora a fost reconectarea experienței ortodoxe la realitatea istorică de astăzi, opunând încurcăturii vestice o propunere realistă de viață, propunere de **noțiune existențială** – au vaccinat cu o nouă limbă, problematizare și mod de gândire teologică cel puțin gândirea teologică vestică.

Datorită acestor avangardiști astăzi interesul pentru Ortodoxie, mai ales în Europa și America, este o plămadă vitală de dinamică intensă. Gândiți-vă chiar și numai la numărul surprinzător de parohii alcătuite din atâtia europeni și americanii originari care au ajuns prin căutare personală la Ortodoxie. Gândiți-vă la interesul din Vest pentru icoanele ortodoxe, cultul ortodox, "Filocalia" ortodoxă și ascetica.

Dar să nu uităm: toată această fascinatoare dospire a reamintit în mod dinamic realismul și empirismul ontologiei antropologiei și cosmologiei ortodoxe. Încă nu s-a transpus într-o propunere practică capabilă să se contrapună problemelor arzătoare ca: amenințarea dezastrului ecologic, comercializarea politicii și supunerea la regulile marketing-ului, coșmarul mondializării economiei, eliminarea urbanistică a comunității omenești și decăderea în societăți de indivizi nesociabili.

Ce răspunsuri ortodoxe așteptăm la astfel de probleme, de la atât de optimista inițiativă de a fonda această ședință instituțională a deputaților ortodocși din țări Europene? Aveți experiența practică politice și așteptăm nu retorisme sentimentale sau ideologisme eticiste despre Ortodoxie, ci valorificare energetică a experienței politice pe care o aveți.

Să fie această ședință ax și nucleu a unui studiu și a unei cultivări serioase a intervenției culturale a Ortodoxiei în realitatea istorică de astăzi.

Permiteți-mi să semnalez în mod concret:

În primul rând: Așteptăm să asimilați în limbajul și în comportamentul politic convingerea că popoarele ortodoxe ale Europei nu sunt inferioare față de extrem de dezvoltatul Occident, să nu identificați Europa cu puterea băncilor și abundența super-market-elor, nici nu să abandonați viitorul Europei în exclusivitatea normelor civilizației frank-teutonilor.

Avem responsabilitate pentru Europa și avem ca scop participarea practică și energetică la formarea ei.

În al doilea rând: Așteptăm de la dumneavoastră deputații ortodocși să transpuneti în program politic realist **sensul** pe care ortodocșii îl dau **politicii**: pentru noi, politica nu are caracter utilitar, ci **ontologic**. Este întrecere a relațiilor societății vieții. Întrecere prin care să "se adeverească" viața, care să fie "conform adevărului" – politica să slujească nu numai nevoii utile comune, ci și originalității existențiale a omului. Să ne arătați prin practica dumneavoastră **cum** această întrecere a politicii o să redea astăzi conținutul de acum goalelor cuvinte ale "democrației", ale "societății cetățenilor", ale "autoadministrației comunității".

În al treilea rând: Așteptăm să demonstrați prin limbaj politic concret că acută **problemă ecologică** pe care a produs-o utilitarismul nesătul nu se rezolvă prin rețete mai inteligente, poate chiar mai chibzuite, dar tot utilitariste.

Avem nevoie să devină limbaj politic cosmologia și ascetica ortodoxă, să se lege sensul activității productive de folosirea euharistică ortodoxă a materiei și a lumii.

În al patrulea rând: Așteptăm de la dumneavoastră, diaconii ortodocși ai politicii, să demonstrați practici politice de opunere coșmarului de azi al **economiei mondializate**. Multinaționalele societăți, bursele de acțiuni internaționale și mijloacele planetare de informare în masă sunt de acum realii dominatori ai lumii. Ele obligă guvernele la subînțeleasă supunere față de sistemul internațional de creditare, administrează și pregătesc sistematic informarea internațională, impun totalitarismul unei civilizații de consum. Ortodoxia este numai un retorism idealist, sau poate să opună o contrapropunere la aşa zisa "nouă ordine a lucrurilor"? Talentul dumneavoastră politic poate să ne călăuzească pentru ca să găsim

prioritățile **sociale** ale economiei. Conexiunea ei cu cerințele **calității** vieții.

Permiteți-mi să termin cu expresia unei convingeri personale: diferența civilizațiilor Ortodoxiei și Occidentalului există, Huntington are dreptate absolută. O percepere a politiciei, a economiei, a societății provine de la Thomas de Aquino, Calvin, Cartesius, și alta de la Grigorie Palama și Dostoievski. Dar în experiența și tradiția ortodoxă nici o diferență nu înseamnă neapărat avdersitate. Chiar și în **erezie**, Ortodoxia

bisericească vedea totdeauna o opțiune a parțialului și fragmentarului, care trebuie completat și întregit pentru mândruit.

Rolul actual al Ortodoxiei bisericești în Europa este de a **salva** civilizația europeană, de a o reabilita întreagă în posibilitățile ei istorice.

Traducere de **Ștefan VASACOS**

MARTIR AL CARITĂȚII

Antonio SICARI

ANTONIO SICARI s-a născut în anul 1943. Preot din 1967, aparține Ordinului Carmelitilor. Este Doctor în Teologie, și-a luat licența în științele Biblice. Este directorul redacției italiene a revistei COMMUNIO, actualmente profesor la Institutul Teologic Carmelita din Brescia și abatele Mănăstirii Carmelitilor din Santa Maria.

*În cartea **Povestiri despre sfinți**, Milano, 1988, Antonio Sicari evocă “trecerea pământeană” a unor personalități extraordinare ale creștinismului european, de la Francesco d’Assisi până la “contemporanii” Massimiliano Kolbe, Edith Stein și Benedetta Bianchi Porro. Oferim cititorilor noștri o adaptare după capitolul dedicat părintelui polonez M. Kolbe.*

Astăzi suntem în fața unei figuri luminoase căreia și cei necredincioși i se încină de bunăvoie și despre care toți vorbesc cu venerație: S. MASSIMILIANO KOLBE. Faptul că el își sacrificase viața la Auschwitz, răscumpărînd prin iubirea omului oprimat, i-a atras simpatia tuturor.

Părintele Massimiliano Kolbe a fost fiul timpului său și al pământului natal: se naște în anul 1894 într-un ținut din Polonia, din părinți care administrau un mic atelier de țesătorie. Moare la 47 de ani, în 1941 la Auschwitz. Intră la seminarul călugărilor franciscani conventuali în 1907, la treisprezece ani; ucenic pînă la 16 ani (1910).

Între 1912-1919 studiază filosofia și teologia la Roma. Laureat în filosofie în 1915 și laureat în teologie în 1919. Îl interesează fizica și matematica, ajungând până la a proiecta tipuri de avioane precum și alte aparate.

Tânărul Massimiliano are o concepție cavalerescă despre viață, în sensul vechilor cavaleri medievali: dar femeia sa este Madona.

Este convins că a început “Era Preacuratei”, aceea în care Maria va trebui – aşa cum se spune în Cartea Genezei – să zdobească capul șarpelui:

“Trebue să semănăm acest adevăr în inimile tuturor oamenilor care trăiesc și vor trăi până la sfârșitul lumii și să ne îngrijim să o adorăm

tot mai mult. Preacurata trebuie să intre în inimile oamenilor până când Ea înlătă în ei tronul Fiului său și, aducîndu-i la cunoașterea Lui, să-i umple de dragoste față de Inima Sfântă a lui Isus”.

În ce-l privește, devoționa îi este întreagă și nobilă. E profund convins că creștinii trebuie să devină “Cavaleri ai Preacuratei” și pun bazele “Bisericii Preacuratei”.

Realizarea acestui proiect? Incredibil pentru posibilitățile unui om. În 1927 începe să construiască din nimic un întreg oraș la circa 40 de kilometri de Varșovia. Numește orașul “Niepokalanow”; orașul Preacuratei.

În acest oraș se tipăreau opt reviste. (Cea mai importantă dintre ele, *Cavalerul Preacuratei*, apare în acei ani în milioane de exemplare. P. Massimiliano proiectează traduceri în italiană, engleză, franceză, spaniolă și latină).

El va locui aici foarte puțini ani. Deja în 1930 este în Japonia unde pun bazele unui oraș similar, pe care îl numește “Grădina Preacuratei”.

Un autor care s-a aplecat asupra operei lui Kolbe scrie:

“Îl admirăm cum a reușit să cucerească lumea. Pentru aceasta a plecat să convertească păgânii din Japonia, în folosul căror fonda edituri, în temea mănăstiri, își făcea planuri pentru a răspândi în întreaga lume «Biserica Preacuratei»”.

Toate aceste opere concepute la scară gigantică le-a creat aproape din nimic. Fără un ban în buzunar, făcând chetă, îmbrăcat cu cunoscuta sa haină peticită de călugăr. Era un om plin de energie și talent organizatoric. Lua fiecare inițiativă în propriile mâini. Amesteca varul și ducea cărămizile pe șantier, lucra la caseta de litere în tipografie. La Nagasaki s-a apucat de editarea versiunii locale a revistei "Cavalerul Preacuratei", fără a ști un cuvânt în japoneză..."

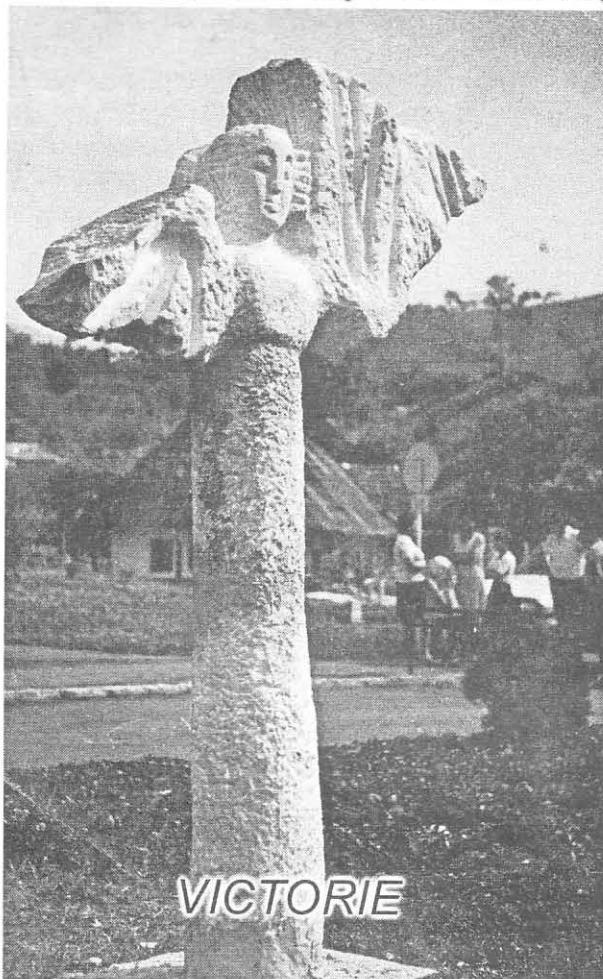
Și în timpul constituirii filialei japoneze "dormea într-o mansardă acoperindu-se cu haina sa".

În 1939 Biserica Preacuratei număra 800.000 de membri.

"Noi – spunea Massimiliano Kolbe – o să atragem lumea întreagă" și avea planuri în ce privea India și lumea arabă.

Care era atunci idealul său? Iată-l:

"Trebuie să împînzim pământul cu o mulțime de tipărituri creștine și scrieri dedicate Sfintei Maria, în orice limbă, în orice loc, pentru căderea în greșală: să răspândim în lume cărți

scrise cu cuvinte adevărate pentru a reda omenirii bucuria de a trăi".

Teologia lui Kolbe era radicală, fără jumătăți de măsură. Iată cum o sintetizează un biograf al lui;

"N-a încetat o clipă să credă, să spună și să scrie că adevărul e unul singur; există un singur Dumnezeu, un singur salvator, o singură Biserică; toți oamenii, prin urmare, sunt chemați să slujească la un singur Dumnezeu, la un singur salvator, la o singură Biserică.

Acestui ideal își consacră viața sa de misionar al scrisului, cum îi placea să se definească".

El era omul asupra căruia se îndreaptă furia nazistă. Știa tot ce îl așteaptă. Avea atâtia prietenii care l-au avertizat.

A fost arestat prima dată împreună cu frații săi. Îi incuraja cu aceste cuvinte: "Fiți tari, mergem în misiune".

La început, "Orașul Preacuratei" a fost destinat ca spital cu un oficiu al Crucii Roșii. Încet, încet se adunau aici refugiați, iar germanii au început să-l considere un lagăr de concentrare.

În 17 februarie 1941 este arestat pentru a doua oară. Noul lagăr este acela de la Auschwitz. Toată energia acestui om, fizic foarte fragil (bolnav de ftizie, cu un singur plămân), este acum pus să se confrunte cu suferința cea mai atroce. O suferință care îl lovește mai mult decât pe alții, pentru că aparține preoților, acei care sunt urăti și maltratați la fel ca și evrei.

Devine numărul 16670. La început, trage carul cu prundiș și piatră pentru construirea unui zid al crematoriului; un car care trebuia tras alergind. La fiecare zece metri, un paznic cu un baston asigură menținerea ritmului. Apoi trece la tăiatul și la transportul copacilor, deși vedea că nu se mai poate ține pe picioare. Însă nu vroia ca alții să se expună pentru el; le spunea că Preacurata îl va ajuta.

Când vor să-l ducă la spital, are în interior puterea de a recomanda mereu pe un altul, care, după părerea lui, trebuia dus: "Eu pot să aștept. Mai bine cel de acolo..."

Când îl pune să transporte cadavre, adesea oribil mutilate și să le facă grămadă pentru a fi incinerate, el murmură încet, încet: "Sfântă Maria, roagă-te pentru noi".

În baracă, noaptea, pradă ororii, se audă spunând încet, liniștit: "Ura nu înseamnă forță creatoare, numai dragostea îți dă putere de a crea." Sau vorbește desprea Preacurata: "Ea este adăvărata consolare a celor chinuiți. Ascultați cu toții, ascultați!" Cei năpăstuiți îi spuneau "părintele nostru".

Vine apoi acea zi în care un deținut din blocul 14 reușește să fugă... Părintele Kolbe s-a stabilit în acel bloc numai de câteva zile. Pentru trei

ore, toate blocurile au fost ținute sub observație. Pe la ora nouă, la cină, rândurile sunt rupte. Cei din blocul 14 au rămas nemîșcați în timp ce hrana lor fusese aruncată într-un canal.

Ziua următoare au rămas nemîșcați în piață: priviri pline de ură, lovituri, foame, căldura soarelui de iulie; distruși din cauza lipsei de hrană, a căldurii, din cauza nemîșcării, a teribilei aşteptări. Cine cădea era aruncat pe o grămadă de pământ la marginea taberei. Cînd ceilalți deținuți s-au întors de la muncă, s-a trecut la decimare: pentru un prizonier fugit, zece condamnați la moarte în buncărul foamei. Unul dintre acești condamnați, gîndindu-se la soția și copiii săi a început să strige. În acel moment se întîmpă un miracol. Părintele Massimiliano ieșe din rînd și se oferă în schimbul aceluui om, pe care nici măcar nu-l cunoaște. Schimbul este acceptat. Prin intermediul lui Kolbe, Dumnezeu săvîrșește în acea clipă miracolul.

Va trebui într-adevăr să reconstituim ceea ce va urma. Nu mulți vor putea asculta. Dar toți își amintesc un amânunt. Părintele KOLBE ieșe din rînd și se îndreapă cu pași sprintenii spre comandantul Fritsch care își pierde cumpăratul văzînd că un prizonier îndrăznește atât de mult. Pentru Fritsch prizonierii însemnau doar numere. Părintele Kolbe îl obligă să-și amintească că erau oameni, care aveau o identitate. “Ce vrea acest polonez infect?”. “Sunt preot catolic. Sunt un om în vîrstă (avea 47 de ani). Vreau să-i iau locul, pentru că el are soție și copii” Lucrul cel mai incredibil a fost că sacrificiul i se acceptase. Lagărul de concentrare trebuia să demonstreze că “etica fraternității umane” era numai o lașitate. Că adevărată etică era rasa, și rasele inferioare nu erau “umane”. Principiul umanitar, după ideologia nazistă, era o minciună iudeo-creștină.

“Lagările de concentrare constituau un crîmpei de dezbatere (disputată) filosofică definitivă”. (Szczepanski)

Pentru că Fritsch a acceptat sacrificiul lui Kolbe și mai ales a acceptat schimbul (ar fi putut decide moartea amîndurora), valoarea și eficacitatea darului a fost ceva de neimaginat. Era de fapt un gest care dădea valoare umană morții, care perzenta moartea nu ca pe o supunere, o ascultare a forței, ci ca o acceptare nesilită. Părintele Kolbe reușește să demonstreze că acel lagăr era un Calvar. Si nu mă refer la o imagine simbolică. Mă refer la sacrificiu.

Din acea zi, din momentul acelei acceptări, lagărul devenise un loc sacru. În blocul morții condamnații erau aruncați goi, în întuneric, în aşteptarea sfîrșitului, prin înfometare. Nu li se dădea nimic, nici măcar o picătură de apă. Lunga lor agonie era însorită de rugăciuni și de imne sacre

pe care Părintele Kolbe le spunea cu voce tare. Din celulele învecinate ceilalți condamnați răspundeau.

“Ecoul acelor rugăciuni pătrundea prin pereti, zi de zi, mereu mai slab, transformându-se în șoaptă, stîngîndu-se asemenea răsuflării omului. Cei din lagăr ascultau rugăciunile, care în fiecare zi făceau înconjurul acestuia. Moartea care se consuma lent în subteranele blocului 14 nu era moartea unor viermi strivîți în noroi. Era o dramă și un rit. Era sacrificiul purificării”. (Szczepanski)

Vestea a ceea ce s-a întîmplat s-a răspîndit în alte lagăre. În fiecare dimineată buncărul foamei era inspectat. Când celulele se deschideau, acei nefericiți plângneau și cereau pâine; cine se aprobia era lovit și aruncat cu violentă pe ciment.

Părintele Kolbe nu cerea nimic, nu se lamenta, era rezemat de perete. Soldații îl priveau cu respect.

Apoi condamnații începîră să moară: după două săptămâni erau în viață numai patru, cu Părintele Kolbe. Pentru a-i sili să moară, în 14 august, li se face o injecție cu acid fenic în brațul stîng.

“Când am deschis ușa de fier – este temnicerul său cel care povestește – nu mai trăia, dar mi se părea că este viu. Era sprijinit de perete. Fața strălucea într-un fel deosebit. Ochii erau larg deschiși, fixați într-un loc anume. Toată figura era parcă în extaz. Nu-l voi uita niciodată”.

Ioan Paul al II-lea, predicând la Auschwitz, a spus:

“În acest loc, care a fost construit pentru a nega credința – credință în Dumnezeu și credință în om – și pentru a călca în picioare nu numai dragostea, dar și toate semnele demnității umane, ale umanității, acel om (Părintele Kolbe) a învins prin iubire și credință”.

Două sunt învățăturile pe care le tragem, contemplând chipul Părintelui Kolbe: o întoarcere de la martirul său la viață sa, o alta merge de la viață sa spre martirul său.

Părintele Kolbe și-a dat viața, acceptînd să moară, după ce și-a cheltuit toată energia pentru construirea unei lumi diverse, a unei lumi noi, aici, pe pământ. Martirul nu a fost o fugă. A fost expresia deplinătății energiei sale vitale.

Părintele Kolbe definea credința cu o simplitate impresionantă și cu tot atâtă hotărâre o răspîndea în toate spațiile vieții culturale și sociale.

A iubit mult pe aproapele său, a fost primul “martir al carității”. Chiar cu acest titlu, niciodată folosit înainte, a fost canonizat de către papa Ioan Paul al II-lea.

Prezentare și traducere de Olimpia POP

RECVIEM PENTRU O ȚARĂ PIERDUTĂ

Odile SERRE

Tonalitatea acestui bogat roman al lui Augustin Buzura, scriitor român născut în 1938, autor al peste zece cărți – povestiri, nuvele, romane, o culegere de articole – ne-o dă chiar titlul. Pătrundem cu ușurință în realitatea românească de dinainte și de după “revoluția” din 1989. Deși, la drept vorbind, termenul “realitate” nu e cel mai potrivit pentru a desemna o lume cât se poate de haotică, în care ordinea și sensul nu au loc.

Iată un roman care descrie cu cruzime o țară și o istorie măcinată de asuprire, ură și mizerie morală. O țară și-o istorie în derută. Se obține astfel un portret al unei Români vitriolate, ce oscilează între coșmar și science-fiction.

Cititorul urmărește destinul lui Matei Popa, director de ziar, amenințat și chiar somat, prin scrisori și telefoane anonime, să renunțe la atacurile repetitive la adresa unor personalități; i se sugerează să și vândă ziarul. Alături de el, Anca, o femeie inteligentă, al cărei bunsimț îl ajută să facă față acestei hărțuieli continue (neîncetate) va fi partenera sa de dialog în aranjarea decorului și a personajelor unei Români corupte de după Ceaușescu; “Nu voi reuși să înțeleg cum, într-un timp aşa de scurt, am trecut de la închisoare la azil”. Haosul și dezgustul te fac să constați repede că nimic nu s-a schimbat. Țara-i condusă de aceiași indivizi ce însăpămantă și prind putere, metodele sunt cele dinainte. Groaznicii “băieți cu ochi albaștri” de la Securitate, poliția politică proliferează ca și ieri, reconvertează. Seratele de la suspectul doctor Cernescu – care adună o întreagă faună de după revoluție: politicieni de toate culorile, noi îmbogății, foști politicieni, târfe, escroci și impostori cu noi biografii, pe măsura noului sistem – sunt o ocazie de-a face cunoștință cu o sută de figuri pestrițe, caricaturi de bărbați și de femei ce te-nspăimantă. Cine e Românul de azi? “Patriotul”, de pildă: “A fost, după împrejurări, republican sau monarhist, tâlhar, luptător clandestin pentru un partid unic sau pentru mai multe, comunist sau anticomunist, creștin sau ateu,

occidentalist sau orientalist, după cum... Astăzi este proamerican, mâine va fi prochinez, dar ce este mai rău, după părerea lui, este să nu fii patriot aşa cum el concepe ideea de patriotism, ținând cont de împrejurări. Românul ar fi, deci, un individ fără identitate, schimbător precum vremurile și conducătorii săi: “Adevăratul European încearcă să ghicească ce doresc stăpânii săi...”

De la o pagină la alta, când la prezent, când la trecut, drama lui Matei Popa se va contura încetul cu încetul, bucată cu bucată, precum destinul țării sale. Tatăl său, fiu de țărani bogăți, jefuiți la colectivizare, își pune, zilnic, viața în

pericol în adâncurile unei mine: un accident îl va lăsa infirm la minte și la trup; mama, o femeie admirabilă, în ciuda sărăciei, neputinței și a fricii zilnice, rezista cu curaj; Visarion, fratele mai mare, se îndopă cu muzică pentru a uita, și rezista în felul său prin ironie și prin visul la o viață dincolo de. Însă, soarta lui Matei Popa nu se deosebește de cea a colegilor săi de suferință decât prin întâlnirea unor femei remarcabile. Elena sau Esther,

iubirea pentru ele bulversându-i tragic cursul vieții, antrenându-l într-o spirală a violenței și a morții. Temnița, cumplita promiscuitate și golul lăuntric, interogatoriile umilitoare, supraviețuirea la un pas de moarte nu-i vor fi străine, dar va refuza întotdeauna compromisul și propunerea de-a denunța, colabora, de-a reuși pe seama altora. Va rămâne mereu fidel lui însuși.

Această vastă frescă ar fi câștigat totuși dacă ar fi fost mai restrânsă, în special în dialoguri, prea îngreunate de expunerile de idei. Roman al unei conștiințe ce înfruntă totalitarismul și frica, zugrăvind o Românie haotică, “Recviem pentru o țară pierdută” speculează un registru mai degrabă original: absurdul și tragicul, dincolo de realism, între grotesc și sfâșietor.

La Quinzaine littéraire, 2002

În românește de Virginia NUŞFELEAN

Augustin BUZURA

PEISAJ REVUISTIC

OBSERVATOR CULTURAL

În nr. din 2 - 8.07.2002 se propune o "dezbatere a Teatrului românesc și adaptarea sa la realitate", obsesie și coloană vertebrală de ultimă oră a revistei coordonată de Ion Bogdan Lefter. În bună măsură, discursurile provocate de Gabriela Riegler se învârt în jurul recentului Festival internațional de Teatru "Atelier", inițiat de Teatrul "Andrei Mureșanu" din Sfântu Gheorghe. Răspund la provocare, între alii: Alexandru Condeescu, Iosif Naghiu, Aurel Corbeanu, Doru Mareș, Radu Macrincici, Ion Calion, Alina Moldovan, Petru Maier Bianu, Teodora Haerhegelegiu, Ioana Crăciunescu, Petre Străchinaru, la care se adaugă "notele subiective" ale lui Ion Bogdan Lefter. S-au relevat experientele lui Radu Afrim cu "Alge", Andras Lorant, cu spectacolul "Așteptându-l pe Godot", un "Beckett fără cuvinte", nonconformistului Andriy Zholdak, cu "Idiotul", Bocsárdi László cu "Profetul Ilia" și.a. S-a pus în valoare opțiunea pentru teatru experiment, cu elemente din cinematografie, arte plastice, muzicale, un teatru mut, cu căutări spre o altă comunicare. Adaptarea non-conformistă la realitate e "boala" dureroasă.

"Suntem din ce în ce mai enclavați într-un

soi de apartheid cultural și – fără a dori nici o clipă – ne transformăm într-un gheto din ce în ce mai elitist..."

(Miruna Runcan).

Mai reținem din acest număr un spațiu generos acordat unei evas-debutante, Ioana Nicolae, cu vol. "Nordul" (versuri), apărut la "Paralela 45", cu o prezentare de Carmen Mușat. Notăm și intervenția Victoriei Luță (O dureroasă originalitate) în care face o radiografie a romanului Aglajei Veteranu, "De ce fierbe copilul în mămăligă", tradus de Nora Iuga. E o scriitoare de limbă germană originară din România în care, între altele, sunt incriminate tarele fostului regim ceaușist. Scriitoarea a făcut furori în Germania, a luat premii peste premii, a fost o răsfățată a criticii, dar s-a sinucis în februarie 2002.

VATRA 3/4 - 2002

Axa acestor numere din prestigioasa revistă mureșeană o constituie dezbaterea pe o interogativă dezarmant de simplă: "La ce (ne) folosește literatura?". Iată și câteva răspunsuri: "Literatura mă face liberă" (Ruxandra Cesereanu); "Face parte din fondul nostru ontologic" (V. Gheorghita); "Ce m-aș face fără ea (...)" (Liviu Ioan Stoiciu); "Întrebarea e goală" (Irina Petras); "O activitate elitară" (Alexandru Pintescu); "Altfel cădem sub troglodii cu bani" (Alexandru Mușină); "experiență aproape corporală" (Cristina Alexandru Pop); "Un spațiu salvat" (Ovidiu Peican); "Euforia de la masa de scris" (Radu Sergiu Ruba); "Un mod de a rămâne viu" (Aura Christi); "O alternativă la viața terestră" (Victoria Milesescu). După cum spune declanșatorul acestei mici "anchetă" mari, (AL.C.), deci Alexandru Cîstelecan, care descheie și încheie "plutonul" întrebărilor, că adesea, pentru un scriitor, nu numai într-o suferință morală, dar chiar și în una fizică (dă și un exemplu), literatura poate fi și "o terapie" (mai mult sau mai puțin intensivă, sau de soc, adăugăm noi). O altă dezbatere pe un spațiu amplu, poartă genericul: "Antologia de poezie la români" deschisă cu un argument semnat de (C.M.) reseciv, Cornel Moraru (credem). Motivația unei astfel de anghete rezidă în faptul că antologile locale sunt un "fenomen care face parte din literatura de azi și ne-am gândit să-l consemnăm ca atare prin câteva exemple avute mai la îndemâna". Sunt chestionați o serie de autori de antologii: Constantin Abăluță (*Poezia română după proletcultism*); Marin Mincu (*Poezia română actuală*); Florin Sindrilaru (*Antologie poeziei românești culte – de la Dosoftei până în 1993*), fiind comentată și *Panorama...* lui Baconscky, *Antologia poeziei române de la origini până azi* a lui Dumitru Chioară și Ioan Radu Văcărescu, *O mie și*

una de poezii românești a lui Laurențiu Ulici, precum și antologii lui Mușina, Boerescu, Gellu Dorian, Ioana Bot și.a. În genere, comentatorii aduc reproșuri antologilor că au scăpat un nume sau altul de scriitor, ceea ce face și Lucia Gogonea care se referă la *O antologie a literaturii române arădene*, deși autoarea detestă antologii. Mă rog, de gustibus...

ROMÂNIA LITERARĂ – 26 (3 – 9 iulie 2002)

Se deschide cu obișnuitul editorial manolescian, care, de astă dată, se referă la (*Eșteți și militanți*) "Maniacul critic numărul 1", cum îl numește Al. Cîstelecan, analizează amestecul sau angajarea esteșilor în politică, fenomen înregistrat la noi, în perioada interbelică, dar și după '89. Il regăsim însă și în Franța anilor '40, '50, '70 și.a.m.d. "În general, nu-i cheamă nimeni, vin singuri, conchide editorialistul. Când se simt necesari. Să nu sună dați afară. Cedează (apoi) singuri locul, întorcându-se la uineltele lor". Probabil se referă chiar la propria sa experiență. În același număr, semnează Petru Cimpoeșu un soi de proză politică, Gheorghe Grigurcu, o razie la carte lui Constantin Călin –

"Despre şapeă și alte lecuri demodate. Două drumuri la Malmö", 2001. Alex Ștefănescu dedică două pagini scriitorului Șerban Foarță, poet, eseist și traducător. Un spațiu amplu e rezervat lui Alexandru Ciorănescu, (1911 – 1999), lexicograf, istoric literar și comparatist, dar și poet, dramaturg și romancier, fost decenii la rând profesor universitar la Paris, Madrid, Bahia Blanca, Londra și Oxford. În prezentarea și traducerea Simonei Cioculescu, revista reproduce o povestire din volumul inedit – "Viață tristă".

Smaranda Cosmin face, la rândul ei, în "postfață" rubricii "meridiane", o prezentare a scriitorului italian Dino Buzzati de la căruia moarte se împlinesc trei decenii, cunoscut la noi, mai ales prin "toposul absurdului" – *Desertul tătarilor*. Se reproduce, aşadar, un fragment din romanul *O dragoste*, în curs de apariție la Editura Polirom.

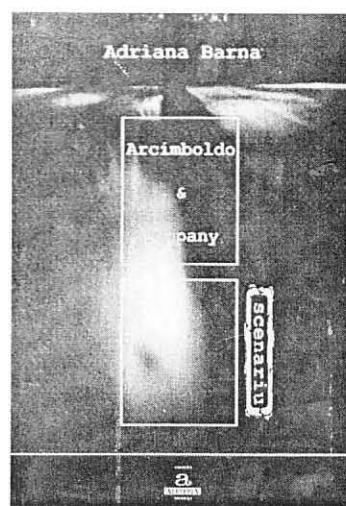
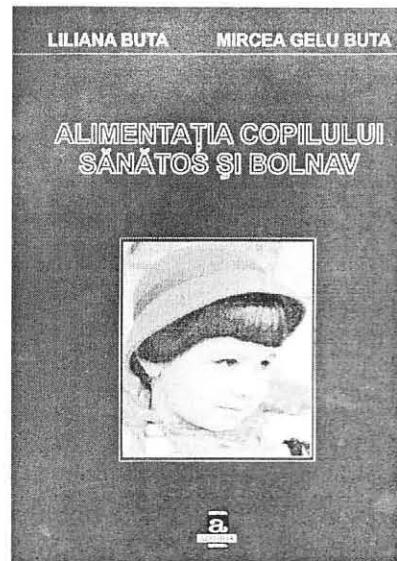
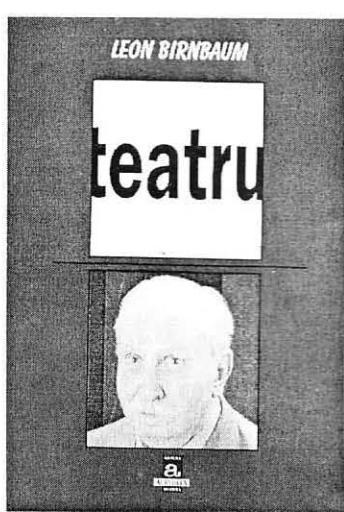
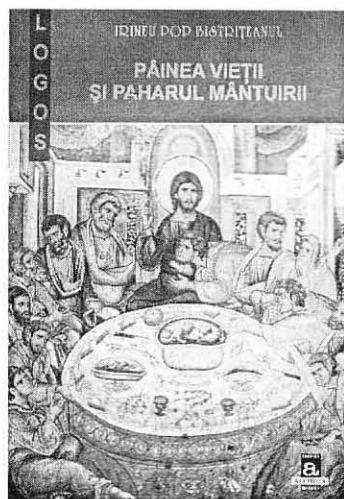
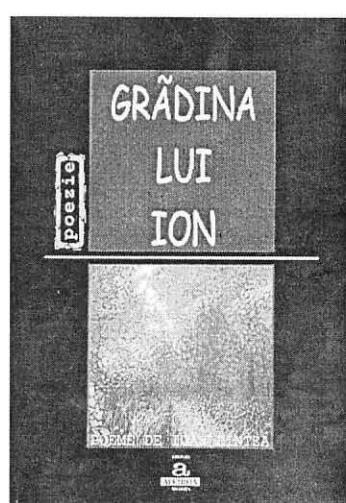
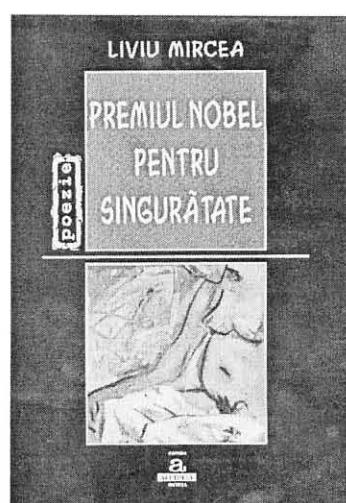
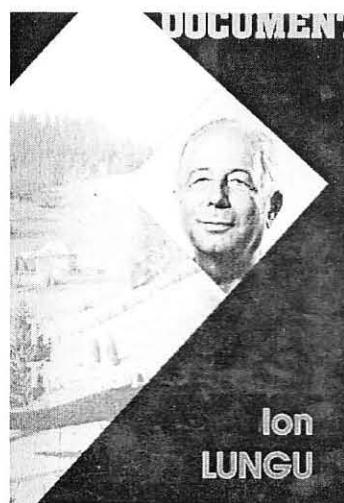
LUCEAFĂRUL – 25 (3 iulie 2002)

Înregul număr e destinat premiilor literare. Chiar și în editorialul său, "acolade", Marius Tupan, șeful revistei, se referă la unele virtuale metode și modalități de alcătuire a juriilor și de premiere a scriitorilor. Iată și premianții: Adrian Alui Gheorghe – poezie; Petru Cimpoeșu și Dumitru Tepeneag – proză; Matei Vișniec – dramaturgie; Ion Pop – critică, istorie, teorie literară și teatrală; Liviu Ciocârlie și H.-R. Patapievici – eseuri, jurnale, publicistică; Alexandru D. Lungu – literatură pentru copii; Monica Lovinescu, Gabriel Omăt, Mircea Zaciu, M. Papahagi și A. Sasu – pentru dicționare; Virgil Stanciu, Constantin Frosin, Ion Horea – traduceri; premiu pentru debut: Daniel Cristea Enache și Florin Constantin Pavlovici; N. Clivet – monografie; Radu Niculae – filozofie. Pentru literatura în limbile minorităților naționale, s-au acordat premii scriitorilor: Szilagy Istvan, Svetlana Jivanov Bandu, Karacsonyi Szolt, Mikola Cornescan. Premiu special pentru întreaga activitate a fost acordat scriitorilor: Antoneta Ralian, Alexandru George, Aurel Mihale, Spiridon Vanghelii. Premiu "Opera Omnia" a revenit Anei Blandiana, iar Premiu Național pentru Literatură a fost obținut de Nicolae Manolescu.

MESAGERUL LITERAR și ARTISTIC

Supliment bilunar (4 pagini) editat de cotidianul *Mesagerul de Bistrița-Năsăud* (director al cotidianului: Emil Dreptate), nr. 9 (36), iunie 2002, redactor: Virgil Rațiu, grafica paginilor: Miron Duca. În sumar: un editorial de Virgil Rațiu (*Starea culturii*), cronică literară de Tit-Liviu Pop (la *OftalMOFTologia sau ochelarii lui Nenea Iancu de Vasile Gogea*), Ion Filipciuc (despre *Dicționarul etnologilor români*), *Sonete* de Tit-Liviu Pop, o pagină de traduceri, fototeca, un calendar al scriitorilor și arhitecților plastici, topul vânzărilor de carte. (I.M.)

Editura Aletheia
(cărți 2001 - 2002)

MISCAREA LITERARĂ

ANAL I No. 1

... 3 Noembre 1924

PAGINA

VICTOR S. 52
sq. Majeur.

**Gazetă săptămânală de critică și informație literară
artistică și culturală**

5 | 81

Abonamentul 250 lei pe an

ADMINISTRATION

109, STRADA POPA TATU, 109

Tel: 031 44 13

Mișcarea Literară

Cavalerul Negru

Astă se menține în tragedie „Noli Puti” la Sfânta Petru, sănătatea răză călăuză de misteriositate și putere. Iată prelungirea din legendă în Vrancea. În spatele unei lăcașuri de cult din satul Cetățeni, unde se adună credincioșii sărbătoriți, se ascundea o întărită casă de vîrstă, unde slăinătoarea boala împreună cu moarte se aduceau vizitatori. Zâmbind înghețată, vesela încremerăse, săraci și bogatari se întâlnesc într-o atmosferă lăuntrică de joacă, să se întâlnesc deosebiti de mormâncă, la fără întărișă. Casăra Negă, Buzăudorul să ating moarte și să devină într-o lăcașul săptămânii săptămână, să treacă într-o sacrușie de gădei unele crucești, răsărită prețioasă. Casăra Negă vorbește:

Întărită în tot sclerozatul voinei
Nu s-așteptă că într-o casă
Să aducă moarte! Dacă sună ceva
Să moeară!

Să moeară nu-omolog, dar iatăcă, împreună.
În logodă și săracă, înainte la rugă, de-

mais, quando se lhe mostraram os resultados da sua investigação, o Dr. Gómez declarou que, de fato, havia sido feita a morte de um homem, mas que o seu nome era José Joaquim da Cunha, e que havia sido morto por um dos seus próprios filhos, que haviam achado que ele era um traidor ao Brasil. O Dr. Gómez declarou que, quando se lhe mostraram os resultados da sua investigação, o Dr. Gómez declarou que, de fato, havia sido feita a morte de um homem, mas que o seu nome era José Joaquim da Cunha, e que havia sido morto por um dos seus próprios filhos, que haviam achado que ele era um traidor ao Brasil.

INDISCRETION

Ergonomics

PTX&PTXMC11

第二章